स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना
Local Adapatation Plan for Action
(LAPA)

महाबु गाउँपालिका, दैलेख
आ.व. २०८२/०८३ देखि ०८६/०८७ सम्म)

सर्वाधिकार@ महाबु गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय, गैंडाबाज, दैलेख

योजनाको नामः स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA)

तयार गरिएको बर्षः २०८१

योजनाको अवधीः २०८२/०८३ देखि २०८६/०८७ सम्म (५ बर्ष)

आर्थीक सहयोगः

अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (IOM), काठमाडौं, नेपाल

सहजीकरणः
माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि., काठमाडौं
Mountation Research and Development Foundation Pvt.Ltd. (MRDF), Kathmandu, Nepal

महाबु गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

गैडाबाज ,दैलेख
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

mahabumun.gov.np
info@mahabumun.gov.np

प.स.- २०८१/०८२
च.नं.

मिति: २०८१।०५।२५

मन्तव्य

महाबु गाउँपालिका कर्णाली प्रदेश स्थित दैलेख जिल्लामा रहेको महाभारत पर्वत श्रृङ्खलाको उत्तरमा अवस्थित एक पहाडी गाउँपालिका हो । प्राकृतिक धार्मिक, ऐतिहासिक दृष्टिकोणले सम्वृद्ध महाबु गाउँपालिकाको पहाडी क्षेत्र र अन्य पहाडी क्षेत्र रहेको छ । राजनीतिक रुपमा दैलेख जिल्लाको क्षेत्र न. १ मा रहेको यस महाबु गाउँपालिकासंग कर्णाली प्रदेशको राजधानी विरेन्द्रनगर सुर्खेत देखि ९० कि.मि र दैलेख सदरमुकाम देखि ३६ कि.मि उत्तरमा अवस्थित छ । यस महाबु गाउँपालिकाको पूर्वमा नारायण नगरपालिका, पश्चिममा भैरवी गाउँपालिका उत्तरमा कालिकोट जिल्लाको सिमाना, दक्षिणमा भैरवी गाउँपालिका र नारायण नगरपालिका पर्दछ । ६ वटा वडाहरुमा विभाजन गरिएको यस महाबु गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं ४ गैडाबाजमा रहेको छ ।

यस महाबु गाउँपालिकामा प्राकृतिक रुपमा सौन्दर्य भएता पनि विभिन्न किसिमका प्रकोपहरु जंगली जनावरको आतंक, कृषि बालीमा लाग्ने रोग किरा, बाढि पहिरो, महामारी, चट्याङ, जस्ता प्रकोपहरुले प्रतिकुल असर गरिरहेको छ । खास गरी गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जन सुरक्षामा असर पार्नै गरेको छ । परिवर्तित जलवायुले ल्याएको असरहरुले विकासका कार्यक्रमहरुलाइ समेत प्रत्यक्ष रुपमा असर पारेको अनुभव गरिएको छ । विभिन्न खालका प्रकोपहरुले यस गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका समुदायहरुका स्थानीय बासिन्दाहरुलाई दिन प्रतिदिन असर पार्दै आईरहेको छ । यहाँका प्राय: घरधुरीहरु विपद जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनको असरबाट दिन प्रतिदिन प्रभावित भइरहेको छ ।

यसरी पहिचान भएका विपद् तथा जलवायु जोखिमलाई विस्तृत रुपले व्यवस्थापन गर्न आगामी ५ बर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने सहयोग प्राप्त गर्नसक्ने सरोकारवालाहरु समेतको सहयोगमा यसलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ । कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक स्रोत साधनहरुको व्यवस्थापन गर्न गाँउपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ । यो कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयनको लागि आर्थिक सहयोग गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (IOM), र प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने एम.आर.डि.एफ.लाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छौ । त्यसैगरी कार्ययोजना तयारीको प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (IOM) का प्रतिनिधि प्रतिष्ठा प्याकुरेल र माउन्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेसन काठमाण्डौका राम बहादुर निजार, कृष्ण ओभा र राजेश शाही तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने यस पालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, राजनैतिक दलहरु, शिक्षक, समाजसेवी, विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरु, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरु प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । धन्यवाद ।

जग बहादुर शाही
अध्यक्ष
महाबु गाउँपालिका, दैलेख

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

महाव् गाउँपालिका कर्णाली प्रदेश स्थित दैलेख जिल्लामा रहेको महभारत पर्वत श्रृखलाको उत्तरमा अवस्थित एक पहाडी गाउँपालिका हो। प्राकृतिक धार्मिक, ऐतिहासिक दृष्टिकोणले सम्बृद्ध महाव् गाउँपालिकाको अक्षांशः अक्षांश २८०५७' उत्तर देखि उत्तर देशान्तर ८१०४२' पूर्वि देशान्तर सम्म र समुन्द्र सतहदेखि उचाई न्युनतम ताराघाट छामघाटको अधिकतम उचाई ६३० मिटर र महाबु लेक - ४१६८ उचाईमा रहेको छ। ७०५ पहाडी क्षेत्र र ३०५ उच्च पहाडी क्षेत्र सहित कुल क्षेत्रफल ११०.८० वर्ग किलोमिटर रहेको छ। राजनीतिक रुपमा दैलेख जिल्लाको क्षेत्रन १. मा रहेको यस महाव् गाउँपालिकासंग कर्णाली प्रदेशको राजधानी विरेन्द्रनगर सुर्खेत देखि ९० कि.मि र दैलेख सदरमुकाम देखि २२ कि.मि उत्तरमा अवस्थित छ। यस महाव् गाउँपालिकाको पूर्वमा नारायण नगरपलिका, पश्चिममा छामघाट खोला उत्तरमा कालिकोट जिल्लाको सिमाना, दक्षिणमा भैरवी गाउँपालिका र नारायण नगरपालिका पर्दछ। ६ वटा वडाहरुमा विभाजन गरिएको यस महाव् गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं ४ गैडाबाजमा रहेको छ। वि.सं. २०७८ सालमा सम्पन्न नेपालको राष्टिय जनगणना अनुसार कुल १८,०५९ रहेको छ जसमध्ये पुरुष ४५.८ प्रतिशत ८,२६२ जना) र महिला ५४.२ प्रतिशत ९,७९७ जना) रहेका छन्। सोही अनुसार तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरुमा पुरुषको जनसंख्या कम अर्थात् ८४.३३ जना देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक हिसाबले सबै वडामा महिलाको भन्दा पुरुषको जनसंख्या कम देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा रहेको ६ वडाहरुमा २९१३ घरसंख्या र २९१३ घर परिवार संख्या रहेका छन्। यस गाउँपालिकाको जनघनत्व १०२ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ।

नेपालको संविधान २०७२ ले सङ्घीयताको अवधारणाका रुपमा रहेको सन्निकटताको सिद्धान्त अनुरुप स्थानीय तहलाई एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरी राज्य सेवामा विविधिकरण गरिएको छ। संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका ऐन, नीति, कार्यविधि र योजनाहरुले स्थानीय, प्रदेश, र संघ सरकारहरुको समन्वय, सहकार्य र साझा अधिकारको कार्यान्वयन विधिहरुको बारेमा स्पष्टता गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न अधिकार तथा कर्तव्यहरुको प्रस्ताव गरेको छ। स्थानीय शासन संचालन ऐन २०७४ को क्षेत्राधिकार भित्र रहेर नेपाल सरकारले तय गरेको दीर्घकालिन लक्ष्य "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली", कर्णाली प्रदेश सरकारले तय गरेको "समृद्ध कर्णाली, सुखारी कर्णालीवासी" लक्ष्यलाई आधार मानी यस महाव् गाउँपालिकाको स्थानीय तहमा वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक २०७९ को दफा १२ को उपदफा १ बमोजिमको अधिकार प्रयोग गरी स्थानीय अनुकुलन योजना तयार गरेको छ।

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकुल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साझा चुनौतीका रुपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा यस दैलेख जिल्लाको महाव् गाउँपालिकाले पनि यसबाट सिर्जित तथा भविष्यमा सिर्जना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको कार्यढाँचा २०७६ ले निर्दीष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु र गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, कार्यपालिका सदस्यहरु, बडाध्यक्षहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, वडा विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरु, वडा, समुदाय, टोल स्तरका सरोकारवालाहरु, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुका प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरवाट पहिचान भएको बसाईं सराई, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सहितको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी आ. व २०८१/८२ देखि ०८५/८६ सम्मका लागि ५ बर्षे स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरेको छ। यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

शिर्षक	**विवरण**			
गाउँपालिकाको सिमाना	महाव् गाउँपालिका गैडाबाज, ४ दैलेख			
	पूर्वः नारायण नगरपालिका, दैलेख			**पश्चिम** : छामघाटखोला, दैलेख
	दक्षिणः भैरवी गाउँपालिका र नारायण नगरपालिका दैलेख			**उत्तरः** महाव् गाउँपालिका, कालिकोट
भौगोलिक अवस्थिति	अक्षांशः अक्षांश २८०५७' उत्तर देखि उत्तर देशान्तर ८१०४२' पूर्वि देशान्तर समुन्द्र सतहदेखि उचाई न्युनतम ताराघाट छामघाटको अधिकतम उचाई ६३० मिटर र महाबु लेक ४१६८ उचाईमा रहेको छ।			
क्षेत्रफल	११०.८० वर्ग किलोमिटर			
जनसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा घरधुरी
	९,७९७	८,२६२	१८,०५९	२९१३
				श्रोतः राष्टिय जनगणना २०७८
जातजाति	क्षेत्री ब्राह्मण, जनजाती, दलित, सन्यासी जातीहरु			

प्रमुख पेशा तथा जीविकोपार्जनका आधार	कृषि, पशुपालन, मजदुरी, रोजगारी र वैदेशिक रोजगारी, नोकरी		
हावापानी	समशीतोष्ण, न्यानो र ठण्डा		
मुख्य प्रकोप तथा विपद्हरु	बन्यजन्तु आतंक, कृषिमा लाग्ने रोग, पशुमा लाग्ने रोग, महामारी, बाढिपहिरो, सुख्खा खडेरी, चटयाङ, हावाहुरी, आगलागी, तुषारो, असिना, नदी कटान, हिमपात		
संकटासन्न वडाहरु	**उच्चजोखिमका वडाहरु**	**मध्यमजोखिमका वडाहरु**	**न्यूनजोखिमका वडा**
	वडा नं. ५ र ६	वडा नं. २ र ४	वडा नं. १, २
योजनाको परिकल्पना	गाउँपालिकाको संकटासन्न तथा जोखिमयुक्त समुदाय तथा जोखिमको सामना गरिरहेका घरपरिवार तथा बसाईसराई गर्ने घरपरिवाको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई प्रकोप/विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर न्यून भएको हुनेछ।		
आशातित उपलब्धी	विपद् तथा जलवायु परिवर्तनलाई विकासका क्रियाकलापहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुदै तनाव रहित एक उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा परिचित हुने आशा राखिएको छ ।		

मुख्यभूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरु

गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जि.स.स, पशुपंक्षी विकास शाखा, स्वास्थ्य कार्यालय, विषयगत कृषिशाखा, कृषक समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना, ससश्त्र प्रहरी बल, बजार व्यवस्थापन समिति, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, गैर सरकारी संस्थाहरु, जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय, कुमारी बैक, युवाक्लबहरु, आमा समूह, गैह्र सरकारी संस्थाहरु जस्तै आइओएम, हेल्भेटास, एम,आर.डि.एफ, साहस नेपाल, ल्याक परियोजना, सोसेक नेपाल, सेवक नेपाल, एभरेष्टक्लव लगायतको सहयोगमा योजना कार्यान्वयन गरिने छ।

क्षमता विकास

गाउँपालिका, वडा कार्यालय र टोल विकास संस्था एवं बस्ती अथवा तीन वटै तहका कार्यान्वियनकर्ता, व्यवस्थापक, अनुगमनकर्ता समेत स्थानीय तहमा विषयगत क्षेत्रको जनशक्ति विकास कार्य गरिने।

लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण

प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्ले गर्दा मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा देखिएको नकारात्मक असरहरुलाई सम्बोधन गर्नको लागि तर्जुमा गरिएको अनुकूलन क्रियाकलापहरुमा अपांगता भएका व्यक्तिहरु, गर्भवती महिला, २ वर्षमुनिको वालवालीका, विपन्नवर्ग, दलित, महिला, सिमान्तकृत समुदाय, तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको पहुंच तथा नियन्त्रणको अवस्था सुनिश्चितता गरिएको हुनेछ।

बसाईसराई, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनको सम्वन्धनलाई प्राथामिकता दिने

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी रुपमा बसाईसराई, वातावरण, जलवायु परिवर्तनको सम्वन्धनलाई सहयोग पुग्ने गरी स्थानीय अनुकूलन योजना निर्माण गरिनेछ। नकारात्मक वातावरणीय प्रभावबाट छुटकाराका लागि, विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न जोखिम वहन गर्न नसकी नयाँ स्थानहरुको खोजीका लागि स्थायी वा अस्थायी वा मौसमी रुपमा देश भित्र बाहिर, वा गाँउ र जिल्ला बाहिर वा छिमेकी गाउ र पालिकाहरुमा बसाई सराई गर्नेहरुको बसाईसराई विभिन्न कारणले भएपनि सुरक्षित, व्यवस्थित र नियमित हुनुपर्नेहुन्छ। पालिकाले उनीहरुका लागि नीति, योजना तथा बजेट विनियोजन गर्नुपर्नेहुन्छ

योजनाको समायोजन

तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन योजनालाई दीगो र संस्थागत रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिका स्तरमा तयार हुँदै गएको आवधिक योजनामा र आगामी वर्ष देखि राष्ट्रिय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार समायोजन गरिने छ र अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वार्षिक योजनामा समेत समाबेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ।

कार्यान्वयन

गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको नेतृत्वमा विषयगत कार्यालय र स्थानीय सेवाप्रदायक संघसंस्थाको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ।

अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्यांकन जिल्ला तह, गाउँपालिका, वडा कार्यालय र समुदाय तहबाट गरिने छ।
समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्लातहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ।

विषयगत क्षेत्र अनुसार बजेट निर्माण (आ.व. ०८१/०८२ देखि ०८५/०८६ सम्म)

महाबु गाउँपालिकामा विभिन्न प्रकारका प्रकोप तथा विपद्का कारणले देखा परेका असरहरु, बसाई सराईले पारेको असर तथा प्रभावहरु तथा जोखिमहरुको पहिचान गरी गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयन र दीगो प्रभावकालागि सबै सरोकारवालाहरुको भूमिकामा विशेष जोड दिइएको छ र यसको कार्यान्वयन गरे पश्चात यहाँका बासिन्दाहरु विशेषतः लक्षितवर्ग, महिला, वालवालीका, वृद्ध, अपाङ्ग, आदिवासी, जनजातीका साथै जोखिमपूर्ण क्षेत्र र सबै वर्गका बासिन्दाहरुको अनुकूलन क्षमता वृद्धि हुनगई भविष्यमा सबै प्रकारका प्रकोप तथा विपद्को न्यूनअसर/न्यूनप्रभाव देखिने छ भनी अनुमान गरिएको हो ।

क स	विषयगत क्षेत्रहरु	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
		२०८२/०८३	२०८३/२०८४	२०८४/२०८५	२०८५/२०८६	२०८६/२०८७	(हजारमा)
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	७०४०	६४४०	६२४०	५५९०	८६९०	३४०००
२	वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	४०६०	३९१०	३५९०	३६४०	६८४०	२२०४०
३	जलश्रोत तथा ऊर्जा	४९००	४९००	५४००	५१००	५३००	२५६००
४	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	४७५	५७५	३७५	५७५	६५०	२६५०
५	स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती तथा बसाई सराई	५२५	१२२५	८७५	३००	४७५	३४००
६	जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	४६००	३८००	३६००	४८००	५०००	२१८००
७	उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	२००	५००	२००	२००	४००	१५००
८	पर्यपर्यटन एवं प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदा	२०००	१०००	३५००	१०००	२०००	९५००
९	लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशिकता, जीविकोपार्जन, सुशासन जनचेतना अभिवृद्धि क्षमता विकास र अनुगमन	१६५०	१२००	१०५०	१०५०	११००	६०५०
जम्मा		**२५४५०**	**२३५५०**	**२४८३०**	**२२२५५**	**३०४५५**	**१२६५४०**

विषयसुची

परिच्छेद १ : परिचय १

१.१ योजनाको परिचय तथा औचत्य, मान्यता र आवस्यकता १

१.२. योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरु २

१.३. स्थानीय अनुकुला योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन विच अन्तर सम्वन्ध : ३

१.४. लैंगिक समानतामुखी बसाईसराई, वातावरण, जलवायु परिवर्तनको संयोजनलाई प्राथमिकीकरण ४

१.५ योजना तयारी र प्रकृयाहरु ४

१.६ स्थानीय अनुकुलन सम्वन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिबृद्धि ६

१.७. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण ७

१.८ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण ८

१.९. अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन ८

परिच्छेद २ : महाबु गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति ९

२.१ : गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती र भु बनोट ९

२.२. आर्थिक ,सामाजिक एवं मानवीय अवस्था १०

२.२.१. जनसंख्या १०

२.२.२. शिक्षा स्वास्थ्य तथा सञ्चार १२

२.२.३.उर्जा १३

२.२.४. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा र पशु पालन १३

२.२.५ उद्योग व्यापार व्यवसाय र पर्यटन विकास १४

२.२.६ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी १४

२.३. बसाई सराईको अवस्था १४

२.३.१ श्रम तथा रोजगार १५

२.४. भौतिक पुर्वाधारको अबस्था १५

२.४.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा १५

२.४.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास १५

२.४.३ खानेपानी तथा सरसफाई १६

२.५ वन, वातावरणको अवस्था १७

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता १७

२.५.२ वातावरण तथा स्वच्छता १७

२.५.३ प्राकृतिक सम्पदा, खनिज पदार्थ र नदीनाला १७

२.५.४ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन १८

२.५.५ बस्तीको अबस्था १८

२.५.६ धामिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटन **१८**

२.५.७ कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरु **१९**

परिच्छेद ३ : जलबायू परवर्तन, विपद् तथा प्रकोपको अवस्था **२२**

३.१. गाउँपालिकामा तापक्रम र बर्षाको परिदृष्य **२२**

३.१.१. तापक्रम र बर्षाका तथ्यांकहरुको विश्लेषण्य २२

३.१.१.१. औसत न्युनतम तापकम र अधिकतम तापकमको विश्लेषण २२

३.१.१.२. ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापकमको विश्लेषण २३

३.१.१.३. ऋतुहरुको औसत न्यूनतम तापकमको विश्लेषण २३

३.१.१.४. वर्षाका तथ्यांकहरुको विश्लेषण २४

३.२. गाउँपालिकामा जलबायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन र प्रकोपको अवस्था **२५**

३.३ प्रकोपको ऐतिहांसिक समयरेखा **२५**

३.३.१ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम, महाबु पहिलेगाउँपालिका, दैलेख । २५

३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न १ ३३

३.३.३ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न २ ३४

३.३.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा ३ ३५

३.३.५ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा ४ ३७

३.३.६ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न ५ ३८

३.३.७ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न ६ ३९

३.४ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण ४२

३.५ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान **(differnetial impact)** ४४

३.६ वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण ४५

३.७ स्रोतहरुको विवरण तथा जोखिमको अवस्था ४७

३.८ पात्रोहरु (प्रकोपपात्रो, मौसमी पात्रो र वाली र पात्रो) : ४८

३.९ जीविकोपार्जनका श्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्पेषण **५०**

३.१० जोखिम समुदाय तथा घरधुरी **५१**

३.१३ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव **५११**

परिच्छेद ४: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको पहिचान **५५**

४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरु **५५**

४.२ विषयगत क्षेत्र अनुसार रणनीतिहरु **५५**

परिच्छेद ५: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना ५६

५.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरुको पहिचान **५६**

५.२ अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण **५८**

५.३ अनुकुलन कार्ययोजना निर्माण ६२२

परिच्छेद ६ : अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणतथा व्यवस्थापनका कार्यहरुको मूलप्रबाहीकरण ७००

६.१.आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण ७१

६.२. स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मुल्याँकन प्रक्रियामा मुलप्रवाहीकरण ७१

६.३. अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना : ७२

परिच्छेद ७: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन ७४

सन्दर्भ सामग्री ७५

अनुसूचीहरु ७६

अनुसूची १: महाबु गाउँपालिका कार्यपालिका सदस्यहको विवरण ७६

अनुसूची २: महाबु गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समितिको नामावली ७६

अनुसूची ३: कार्यक्रमका फोटोहरु ७७

अनुसूची ४ कार्यक्रमको उपस्थिति विवरण ७८

तालिकाहरु

तालिका १: स्थानीय अनुकुलन योजना अभिमुखिकरण कार्यक्रममा सहभागिता विवरण....७
तालिका २: संङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण....८
तालिका ३: घरधुरी, परिवार संख्या र जनसंख्या विवरण....१०
तालिका ४: लिङ्गगत आधारमा गाउँपालिकाको जनसंख्या....१०
तालिका ५: लिङ्गगत आधारमा गाउँपालिकाको जनसंख्या....१०
तालिका ६: जातजाति अनुसारको जनसंख्या....११
तालिका ७: अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या....११
तालिका ८: शिक्षाा तथा स्वास्थ्य सेवाको अवस्था १२
तालिका ९: खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन....१३
तालिका १०: प्रमुख बालीनाली र फलफूल....१४
तालिका ११: बसाई सराईको अवस्था १५
तालिका १२: खानेपानीका श्रोतहरु अवस्था....१६
तालिका १३: शौचालयको प्रयोग कर्ताको विवरण....१६
तालिका १४: टोल विकास संस्थाहरु....१८
तालिका १५: सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण....१९
तालिका १६: प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरुको विश्लेषण....४३
तालिका १७: संकटासन्नता वर्ग पहिचान....४५
तालिका १८: वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण....४६
तालिका १९: प्रकोपको स्तरीकरण (Hazard Ranking) पालिका र वडा स्तरमा....४७
तालिका २०: प्रकोप पात्रो....४९
तालिका २१: मौसम पात्रो....४९
तालिका २२: वाली पात्रो ५०
तालिका २३: जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण....५०
तालिका २४: संकटासन्न घरधुरी पहिचान....५१
तालिका २५: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव....५२
तालिका २६: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान....५६
तालिका २७: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरुको प्राथमिकीकरण....५९
तालिका २८: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना....६१
तालिका २९: योजना तर्जुमा प्रक्रिया समायोजन....६९
तालिका ३०: अनुगमन तथा मुल्यांकन....७०

चित्रहरु

चित्र १: लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया.....५
चित्र २: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि प्रक्रिया.....६
चित्र ३: वडासहितको महाबु गाउँपालिकाको नक्शा.....९
चित्र ४: महाबु गा.पा.को भिरालोपनाको नक्शा.....९
चित्र ५: पालिकाको जनघनत्वको नक्शा.....१०
चित्र ६: सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण.....२१
चित्र ७: सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्थासम्म औसत न्यूनतम तापकम र अधिकतम तापकममा देखिएका परिवर्तन.....२२
चित्र ८: सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्था सम्म औसत ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापकममा देखिएका परिवर्तन.....२२
चित्र ९: सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्था सम्म औसत ऋतुहरुको औसत न्यूनतम तापकममा देखिएका परिवर्तन.....२३
चित्र १०: सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्थासम्म वर्षात्मा देखिएका परिवर्तन.....२४
चित्र ११: बाढिको प्रभाव देखिने नक्शा.....४८
चित्र १२: पहिरोको प्रभाव देखिने नक्शा.....४८
चित्र १३: मुलप्रवाहीकरणका लागि समन्वय नक्शा.....६७

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ योजनाको परिचय तथा औचत्य, मान्यता र आवश्यकता

स्थानीय तहमा सुहाउदो र स्थानीयहरुलाई लाभ दिने स्थानीयहरु समुदाय, सरकार र सरोकारवालाहरुको सहभागितामा तयार गरिने योजना स्थानीय अनुकूलन योजना हो । साथै जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया हो । लामो समयको अन्तरालमा प्राकृतिक रुपमा हुन सक्ने जलवायुको उतारचडावका अलवा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा बायुमण्डलको बनौटमा हुने फेरबदलका कारण पृथ्वीको जलवायुमा क्रमशः देखापर्ने परिवर्तन नै जलवायु परिवर्तन हो । यद्यपि मानवजन्य क्रियाकलापहरु वनविनाश, बढ्दो औद्योगीकरण, यातायात क्षेत्रमा पारम्परिक खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित शहरीकरणले हरितगृह ग्याँसको चिन्ताजनक उत्र्सजनबाट जलवायु परिवर्तनमा तिव्रता आएको छ । जर्मनवाचद्धारा प्रकाशित 'ग्लोबल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स-२०२१ को १६ संस्करणका अनुसार सन् २०००-२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दस देशको सूचीमा नेपाल दशौँ नम्बरमा परेको छ । ११ हजार भन्दा बढी त्यस्ता घटनाहरुको कारण ४,७५,००० भन्दा बढी व्यक्तिले जीवन गुमाए र विश्व अर्थतन्त्रले २.६६ ट्रिलियन अमेरिकी डलरको नोक्सानी बेहोर्नु पर्‍यो ।

जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने र समग्र पृथ्वीको प्राकृतिक सन्तुलनमा फरक पर्न थालेको महशुस हुन थालेको छ । हिमालका हिँउपग्लने, हिमतालहरू फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुन्द्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरू विकाराल रुपमा देखिदैं आएका छन् । जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरु र वर्षातको पानीमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र पार्न सक्ने प्रभावहरु आउने दिनमा अझै बढ्ने देखिन्छ । नेपाल विश्वका १९८ मुलुक मध्ये एक भू-कम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं (यु.एन.वि.सि.पि.आर २००४), पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन २००९) स्थानमा रहेको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, वालवालीका, वृद्धवृद्धाहरु, अपांङ्गता भएका व्यक्तिहरु , साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरु बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरुले प्रष्ट पारिसकेका छन् ।

जलवायु परिवर्तनको कारणबाट सिर्जित समस्याहरुको सामना गर्न नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०६७ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाहरु (LAPA) समेत तयार गरी सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गरिंदै आएका छन् । सँगसँगै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्वन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने र सोही आधारमा मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दिर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) का लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan-NAP) न्याप तयारीको प्रक्रियामा रहेकोछ । विगतका अनुभव, अन्तराष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पूर्नसंरचना अनुकूल हुनेगरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र जलवायु नीति २०७६, जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रकियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६ पारीत भैसकेको छ । यो परिमार्जित खाकाले स्थानीय सरकारहरूलाई स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरु व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालिन जलवायु मैत्री विकासका योजनाहरु पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ । यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरु बीच नियमित सहकार्य तथा सम्वाद मार्फत् स्थानीय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दीगो विकाससँग सम्वन्धीत अन्तरराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ ।

जलवायु परिवर्तनको प्रकोपको असर तथा विपद्‌बाट विपन्न, महिला तथा वालवालीका, वृद्धवृद्धा तथा फरक क्षमता भएका समुदायहरु बढी प्रभावितहुने विभिन्न अध्ययनहरुले देखाएको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण हिमपात, असिना, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, हावाहुरी, मानव रोग, चट्याङ्, कृषिमा रोगकिरा र पशुमा रोग जस्ता प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रुपमा असर परेको महसुस गरेको पाईएको छ । भर्खरै सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको संकटासन्नता तथा जोखिम विशलेषण (VRA) अध्ययनले नेपालको समग्र संकटासन्न विशलेषण अनुसार दैलेख जिल्ला उच्च जोखिमा रहेको देखाएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले सङ्घीयताको अवधारणाका रुपमा रहेको सन्निकटताको सिद्धान्त अनुरुप स्थानीय तहलाई एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरी राज्य सेवामा विविधिकरण गरिएको छ । संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका ऐन, नीति, कार्यविधि र योजनाहरुले स्थानीय, प्रदेश, र संघ सरकारहरुको समन्वय, सहकार्य र साझा अधिकारको कार्यान्वयन विधिहरुको बारेमा स्पष्टता गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न अधिकार तथा कर्तव्यहरुको प्रस्ताव गरेको छ । स्थानीय शासन संचालन ऐन २०७४ को क्षेत्राधिकार भित्र रहेर नेपाल सरकारले तय गरेको दीर्घकालिन लक्ष्य "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली", कर्णाली प्रदेश सरकारले तय गरेको "समृद्ध कर्णाली, सुखारी कर्णालीवासी" लक्षलाई आधार मानी यस महावु गाउँपालिकाको स्थानीय तहमा वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक २०७९ को दफा १२ को उपदफा १ बमोजिमको अधिकार प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरेको छ ।

साथै स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरुसंग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यका साथ दैलेख जिल्लाको महावु गाउँपालिकाको संकटासन्नता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणको आधारमा जोखिम मुल्याँकन तयार पारिएको, संकटासन्न नक्शामा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाले निर्दीष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्वन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु, गाउँपालिका, जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरबाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यो कार्ययोजना २०८१ माघ ९ गते देखि २०८२ बैसाख २५ गते सम्म महावु गाउँपालिकाको विभिन्न तहहरुमा गाउँपालिका स्तर, वडा तथा वस्ती स्तरमा (VCA) र मौजुदा गाउँपालिकाका ऐन, कानून, कार्यविधि, अध्ययन, तथा अन्तरवार्ता, छलफल, भेटघाट, अवलोकन गरी संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा विधि तथा गोष्ठीबाट तयार गरिएको हो ।

१.२. योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरु

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दीष्ट सिद्धान्तहरु (समावेशी, उर्ध्वगामी, लचिलो, तत्परता) लाई आधार विन्दु मानिने छ । महावु गाउँपालिकामा निर्मित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले महावु गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरु, वस्ती र टोलमा तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएको हुनेछ । यस योजनाका औचित्यहरु निम्नानुसार रहेका छन ।

- अति जलवायु सङ्कटासन्न वडा, टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर लगायतका कार्य पहिचान गर्न,
- स्थानीय बासिहरुले आफ्ना आवश्यकता बारे आफैँले निर्णय गर्न सहज रुपमा प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका योजनामा समेत समायोजन गर्न ।
- सेवाप्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलनकार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न,

- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न
- स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनालाई लागतको आधारमा अनुकूलनका प्रभावकारी विकल्प पहिचान गर्न ।

मान्यता

- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना स्थान, परिवेश र समय बिशेष अनुसार फरक फरक हुन्छ ।
- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरुको सहभागितामा लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असरसँग सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण गरी स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- गाउँपालिका स्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरुको तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।
- स्थानीय तहमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गर्दा गाउँपालिकामा रहेको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताका साथ कार्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्त उर्ध्वगामी, समाबेशी, तत्परता र लचिलोमा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटी महाबु गाउँ पालिकाका आवधिक योजना, उत्थानशील पालिका बनाउनको लागि तय गरिएका विभिन्न ऐन कानून, नीति र निदेशिकाहरुलाई आधार मानी विभिन्न सरकोकारवाला निकायहरुको सहभागितामा योजना तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन, वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोतको सरक्षण, बसाई सराई तथा भुउपयोग योजना, लैगिक तथा सामाजिक समावेशिकरणका पक्षहरुलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ ।

१.३. स्थानीय अनुकुला योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन विच अन्तर सम्वन्ध :

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागू गरेको छ भने स्थानीय विपद् व्यवस्थान योजना तयारीको लागि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयवाट मार्गदर्शन तयार गरी लागू गरेको छ । यो दस्तावेजको लागि गृह मन्त्रालयवाट मार्गदर्शन लागू गरिएको भएतापनि यसको उद्धेश्य, आशय, योजना तर्जुमा प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैन । दुवै योजनाको मुख्य उद्धेश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरिने वाढी पहिरो, माहामारी, आगलागी, सुख्खा खडेरी, शितलहर, असिना जस्ता विनासकारी समस्या तथा जोखिमहरुसँग जुध्न उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । स्थानीय अनुकूलन योजनाले जलवायु परिवर्तनवाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरुमा केन्द्रीत भई संकटासन्न समुदायको अनुकूलित क्षमतामा अभिबृद्धि गर्ने उद्धेश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजनाले जलवायुजन्य तथा अन्य प्रकोपहरुलाई समेटी विपद् व्यवस्थापनका पक्षलाई केन्द्रीत गरी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने भएकाले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई समायोजन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ । विपद् व्यवस्थापन योजनामा समावेश भएगरेका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरु पनि स्थानीय अनुकूलन योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दा अझ वढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले दुवै योजनाहरुलाई संयुक्त रुपमा समान पक्षहरुलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

१.४. लैंगिक समानतामुखी बसाईसराई, वातावरण, जलवायु परिवर्तनको संयोजनलाई प्राथामिकीकरण

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अहिलेको आवश्यकता रहेकोछ । ११५औं अन्तर्राष्ट्रिय महिला दिवस अनुसार 'सबै महिला तथा बालीकाका लागि : अधिकार, समानता र सशक्तिकरण' भनेकोछ । महिलाको आर्थिक, राजनीतिक र सामाजिक उपलब्धिहरुलाई आत्मसाथ गर्दै महिलाको प्रविधिमा पहुँचको विस्तार गर्ने, महिला सशक्तिकरण अभिवृद्धि गर्ने, लैङ्गिक असमानता र हिंसाजन्य क्रियाकलाप निर्मूल गर्ने, विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका समस्याहरुको बढी असर महिलाहरुमा पर्ने भएकोले जोखिमहरुको विश्लेषण गरी जलवायु अनुकूलन योजना बनाई सहयोग गर्ने, क्षमता अभिवृद्धिका साथै व्यवसायिक तालिमहरु प्रदान गरी आत्मनिर्भर बनाउने जस्ता कार्यहरु विपन्न महिलाहरुका लागि प्रथामिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको राजनीतिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा अर्थपूर्ण रूपमा महिलाको सहभागिता बढ्दै गएको भएपनि पालिकास्तरीय योजना निर्माण कार्यमा महिला, विपन्न समुदायहरुको प्रत्यक्ष रुपमा अर्थपूर्ण सहभागिता बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी रुपमा बसाईसराई, वातावरण, जलवायु परिवर्तनको सम्वन्धनलाई सहयोग पुग्ने गरी स्थानीय अनुकूलन योजना निर्माण गरिनेछ । यो पालिका सहित नेपालमा अहिले मानिसहरु घरायसी जीविकोपार्जनका लागि, वालवच्चा पठनपाठनका लागि, व्यापार व्यवशायको खोजीका लागि, नकारात्मक वातावरणीय प्रभावबाट छुटकाराका लागि, विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न जोखिम वहन गर्न नसकी नयाँस्थानहरुको खोजीका लागि, अत्यधिक सुखभोगका लागि, थोरै जग्गा तर उत्पादन र आम्दानी कम भएको कारण खाद्यान्न र जागीरपेशाका लागि स्थायी वा अस्थायी वा पटके रुपमा देश भित्र बाहिर, वा गाँउ र जिल्ला बाहिर वा छिमेकी गाउ र पालिकाहरुमा बसाई सराई तिब्र रुपमा भईरहेको देखिन्छ । उनीहरुको बसाईसराई विभिन्न कारणले भएपनि सुरक्षित, व्यवस्थित र नियमित हुनुपर्नेहुन्छ । पालिकाहरुले उनीहरुका लागि नीति, योजना तथा बजेट विनियोजन गर्नुपर्नेहुन्छ ।

१.५ योजना तयारी र प्रकृयाहरु

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका-२०७४" को मस्यौदा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, वातावरण नीति, २०७६ लाई आधार मानिएको छ । साथै स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा बसाई सराई र यसले पारेको प्रभाव, लैगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्थालाई समेत अनुकस्ल बनाई स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको (लापा) राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरु (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) छ चरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरुको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।

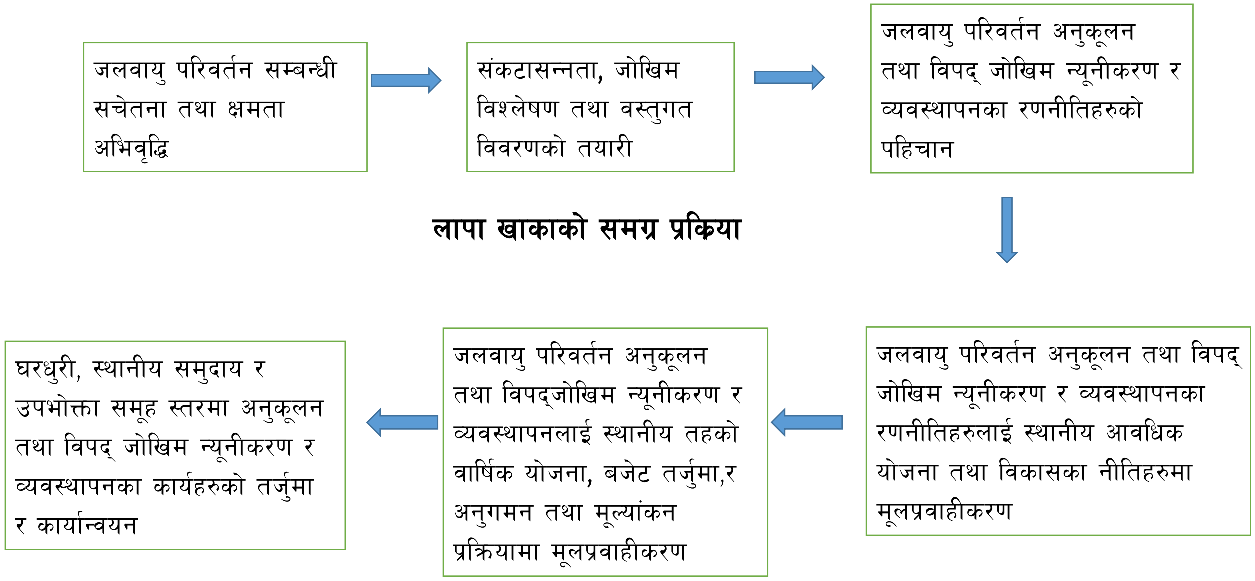

चित्र 1 लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी महाबु गाउंपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु र पालिका स्तरीय सरोकारवालाहरुलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतिकरण मार्फत शुरुवात गरिएको थियो। सो गोष्ठीमा गाउँपालिका क्षेत्रमा मुख्य मुख्य प्रकोपहरुको पहिचान साथै जोखिमहरुको विश्लेषण गरिएको थियो । त्यसैगरी वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतीकरण, प्रकोपको पहिचान र वस्तीहरु छनौट पश्चात् बस्तीहरुमा संकटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका क्रियाकलापहरुको पहिचान गरिएको थियो । वडामा संकटासन्न्ता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्सांकन समेत तय गरी अनुकूलनका क्रियाकलापहरु पहिचान गरिएको थियो। प्रत्येक क्रियाकलापहरुलाई विभिन्न सुचकको आधारमा प्राथमिकीकरण गरिएको हो। गाउँपालिकामा तय गरिएका विभिन्न योजना, कार्ययोजना, ऐन, कानून, नीतिहरुलाई आधार मानी प्रत्येक वडाबाट आएका सूचनाहरुलाई पुन गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरिएको थियो । वडाहरुको स्तरीकरण, स्रोत नक्सांकन, गाउँपालिकाको जोखिम विश्लेषण, पालिका स्तरीय अनुकूलनका क्रियाकलापहरु पहिचान साथै वर्गीकरण गरिएको हो ।

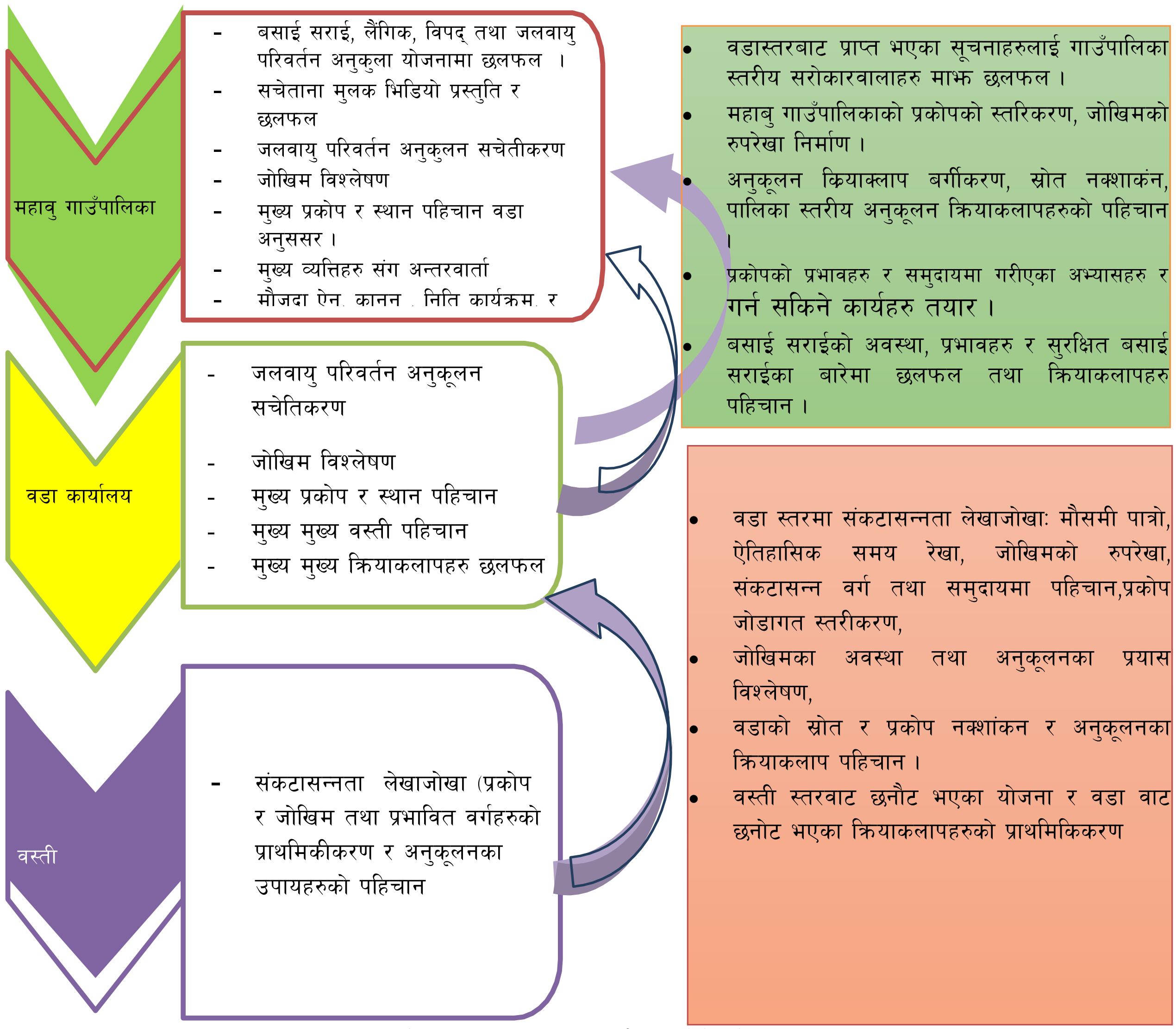

चित्र २ः स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि प्रक्रिया

१.६ स्थानीय अनुकूलन सम्वन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिबृद्धि

जलवायु परिवर्तन नविनतम विषयवस्तु भएकाले जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर तथा प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न जलवायुले के कस्तो असर पारेको छ, के कस्तो प्रभाव पार्न सक्दछ, अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती के के छन् र बसाई सराईको अवस्था कस्तो छ यसले समुदायमा कस्तो असर गरिरहेको छ । त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन कसरी जुटाउने आदि सूचना स्थानीय स्तरमा जानकारी गराउन समुदाय, वडा र पहिले गाउँपालिका स्तरमा सचेतना तथा अभिमुखीकरण क्रियाकलाप संचालन गरिएको थियो । साथै बसाई सराई, लैंगिक, विपद् तथा जलवायु परिवर्तन योजना (LAPA) बारेमा छलफल तथा सचेताना मुलक भिडियो प्रस्तुति र छलफल गरिएको थियो । सो क्रियाकलापबाट प्रत्यक्ष रुपमा गाउपालिका स्तरमा ३५ जना लाभान्वीत भएका छन् । महाबु गाउँपालिकाका ६ वटै वडामा जोखिमको क्षमता विश्लेषण गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना बारेमा छलफल तथा लक्षित बर्गहरुसंग छलफल गरिएको थियो । २४१ जना सहभागीहरुसंग वडा स्तरमा सचेतना कार्यक्रममा सङ्कटासन्न समुदाय, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल, शैक्षिक एवं सेवा प्रदायक संघ-संस्था, विज्ञ, दलित, जनजाती, किसान, युवा र सर्वसाधारणलाई सहभागी गरिएको थियो । सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, फ्लेक्स चार्ट, सामुहिक छलफल, लक्षित वर्ग छलफल, सामुहिक कार्य आदिको प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका १ स्थानीय अनुकुलन योजना अभिमुखिकरण कार्यक्रममा सहभागिता विवरण

क.स.	स्थान महाबु गाउँपालिका	मिति	विवरण	उपस्थित विवरण		जम्मा	जातिगत विवरण			जम्मा
				महिला	पुरुष		बाहुन, क्षत्री.	जनजाती	दलित	
१	महाबु गाउँपालिकाको कार्यालय, गैडाबाज	**२०८१** माघ ९	गाउँपालिका स्तरीय अभिमुखीकरण गोष्ठी	१०	२५	**३५**	२४	५	६	**३५**
२	वडा नं.१, खरीगैरा	माघ १२	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	१३	३१	**४४**	२६	६	१२	**४४**
३	वडा नं.२ बडाखोला	माघ १३	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	१२	१९	**३१**	२३	६	२	**३१**
४	वडा नं.३, बांसि	माघ १६	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	२७	१९	**४६**	३५	१	१०	**४६**
५	वडा नं.४, कांडासिरौला	माघ १०	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	४	२७	**३१**	२३	६	२	**३१**
६	वडा नं.५, कासिकांध	माघ ११	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	४	२१	**२५**	२०	३	२	**२५**
७	वडा नं.६ एकपाटे	माघ १५	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता बिश्लेषण कार्यक्रम	५	३१	**३६**	२४	४	८	**३६**
८	वडा न १ खरीगैरा	माघ १२	लक्षित समुह छलफल	२८	०	**२८**	२०	५	३	**२८**
९	महाबु गाउँपालिकाको कार्यालय, गैडाबाज	२०८२ बैसाख २४	LAPA को मस्यौदा उपर छलफल गोष्ठी	३	२४	**२७**	२३	१	३	**२७**
	महाबु गाउँपालिकाको कार्यालय, गैडाबाज	२०८२ बैसाख २५	थप मश्यौदा माथि छफल तथा अनुमोदनका लागि सिफारिस	५	२०	**२५**	१९	२	४	**२५**
जम्मा				**८३**	**२१७**	**३००**	**२१७**	**३४**	**४९**	**३००**

यस प्रक्रिया मार्फत संकटासन्न व्यक्ति तथा समुदायहरु र जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको विवरण तयार गरी सो बमोजिम अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरु तयार गर्न मद्दत पुगेको छ । संकटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखाका लागि मौसमी पात्रो, बाली पात्रो, ऐतिहासिक समय रेखा, संकटासन्नता नक्सांकन, बसाई सराईको अवस्था, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत र प्रकोप विच अन्तर सम्वन्ध, जोखिम तथा अनुकूलनको बिश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण जस्ता सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी सोबाट आएका नतिजाहरु तल उल्लेख गरिएको छ ।

१.७. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

महाबु गाउँपालिका भित्र रहेका विभिन्न वडाहरूमा जलवायुजन्य प्रकोपका कारणले सिर्जित जोखिम पहिचान गर्नका लागि सूचकमा आधारित सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण विधिको प्रयोग गरिएको छ। यस विश्लेषणका लागि आवश्यक सूचकहरू छनौट गरिएको छ। यी सुचकहरु सूचनाका स्रोतहरू पालिकाको पार्श्वचित्र, जिआईएस र अन्य प्रतिवेदनहरू आदि) को समिक्षा तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो। अन्य विज्ञहरुको सुझावलमई पनि सूचकहरूको रुपमा लिईएको थियो।

तालिका २ संङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

प्रकोपहरु	सम्मुखताका सुचकहरु	संवेदनशीलताका सुचकहरु	अनुकूलनशीलताका सुचकहरु
बन्यजन्तु आतंक कृषिमा लाग्ने रोग, पशुमा लाग्ने रोग, महामारी, बाढिपहिरो, सुख्खा खडेरी, चटयाङ, हावाहुरी, आगलागी, तुषारो, असिना नदी कटान, हिमपात	भौतिक पुर्वाधार कृषि योग्य क्षेत्र सरकारी, सामुदायिक वन क्षेत्रहरु भौतिक संरचना सहितको वस्ती जनसंख्या, आवास र आवादी क्षेत्र पशुधन,	अपाङ्गताको अवस्थाको विवरण अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या, वडागत जनसंख्या लिङ्ग र उमेर समुह अनुसार घरमुलीको संख्या, जातजाती अनुसार जनसंख्या प्रतिसत, जोखिममा रहेका बसाई सराई गरेका र हुन सक्ने घरधुरी र जनसंख्या	कार्ययोजना सहितको व्यवस्थित सामुदायिक वनहरु, पहुँचमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरु, दक्ष जनशक्ती कृषि वन, जलवायु तथा कृषिमैत्री खेती, स्वास्थ्य सम्वन्धी तालिम प्राप्त व्यक्तीहरु, खानेपानी तथा सिञ्चाईको उपलब्धता,, समुह, संजाल, परम्परागत ज्ञानसीप योजना, कार्यविधि

१.८ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण

सङ्कटासन्न व्यक्ति, समुदायहरु, जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको जानकारी अनुसार जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ । यसका लागि वडा अध्यक्ष, वडा पालिकाका सदस्यहरु, वडा विपद् व्यवस्थापन समिति सदस्यहरु, किसान, मजदुर, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, महिला समूहका प्रतिनिधि, सम्बन्धित सरकारी अधिकारीहरू, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु तथा विभिन्न सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा ऐतिहासिक समयरेखा, सङ्कटासन्नता नक्साङ्कन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको जोखिम विश्लेषण, बसाई सराईको अवस्था, यसले पारेको प्रभाव, बसाई सराईका कारक तत्वहरु जलवायु अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरणका कार्यहरु सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी आएका नतिजाहरू परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

१.९. अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन

गाउँपालिकाद्वारा आयोजित बैठकले विभिन्न विधि, प्रक्रिया तथा तरिकाहरू प्रयोग गरी तयार पारिएको स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको मस्यौदालाई आवश्यक पृष्ठपोषण सहित पारित गरेको थियो । उक्त बैठकले यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाको एक अभिन्न अङ्को रूपमा ग्रहण गर्दै आगामी वर्षहरूमा वार्षिक तथा आवधिक योजना निर्माण गर्दा यस योजनालाई अङ्गिकार गर्ने निर्णय पनि गरेको थियो ।

परिच्छेद २ : महाबु गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति

२.१ : गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती र भु बनोट

नेपालको कर्णाली प्रदेश अर्न्तगत दैलेख जिल्लाको ११ वटा स्थानीयतह अन्तरगत महभारत पर्वत श्रृखलाको उत्तरमा अवस्थित एक पहाडी गाउँपालिका नाम हो महाबु गाउँपालिका। प्राकृतिक धार्मिक, ऐतिहासिक दृष्टिकोणले सम्बृद्ध महावु गाउँपालिकाको अक्षांश: २८०५७' उत्तर देखि देशान्तर ८१०४२' पूर्व सम्म र समुन्द्र सतहदेखि उचाई न्युनतम ताराघाट छामघाटको अधिकतम उचाई ६३० मिटर र महाबु लेक - ४१६८ उचाईमा रहेको छ। ७०५ पहाडी क्षेत्र र ३०५ उच्च पहाडी क्षेत्र सहित कुल क्षेत्रफल ११०.८० वर्ग किलोमिटर रहेको छ। राजनीतिक रुपमा दैलेख जिल्लाको क्षेत्रन १. मा रहेको यस महावु गाउँपालिकासंग कर्णाली प्रदेशको राजधानी विरेन्द्रनगर सुर्खेत देखि ९० कि.मि र दैलेख सदरमुकाम देखि २२ कि.मि उत्तरमा अवस्थित छ। यस महावु गाउँपालिकाको पूर्वमा नारायण नगरपलिका, पश्चिममा छामघाट खोला उत्तरमा कालिकोट जिल्लाको सिमाना, दक्षिणमा भैरवी गाउँपालिका र नारायण नगरपालिका पर्दछ। ६ वटा वडाहरुमा विभाजन गरिएको यस महावु गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं ४ गैडाबाजमा रहेको छ। वि.सं. २०७८ सालमा सम्पन्न नेपालको राष्टिय जनगणना अनुसार कुल १८,०५९ रहेको छ जसमध्ये पुरुष ४५.८ प्रतिशत ८,२६२ जना) र महिला ५४.२ प्रतिशत ९,७९७ जना) रहेका छन्। सोही अनुसार तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरुमा पुरुषको जनसंख्या कम अर्थात् ८४.३३ जना देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक हिसाबले सबै वडामा महिलाको भन्दा पुरुषको जनसंख्या कम देखिन्छ। स्थानीय तहको पुनसंरचना संगै २०७३ फागुन २७ गते गठन भएको यस गाउँपालिकामा रहेको ६ वडाहरुमा २९१३ घरसंख्या र २९१३ घर परिवार संख्या रहेका छन्। यस गाउँपालिकाको जनघनत्व १०२ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। विविधतापूर्ण जातीय पहिचान रहेको यस गाउँपालिकाका स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको मुख्य श्रोतहरूमा कृषि, व्यापार, व्यवसाय, नोकरी, साना तथा मझौला उद्योगहरू र विकल्पको रूपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो। स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम बढिरहेको छ। साथै विभिन्न किसिमका प्रकोपहरुको कारण, गरिबी र वेरोजगारीका कारण अस्थाई रुपमा बसाई सराई गर्ने, भारतको विभिन्न स्थानमा कामको लागि जाने, साथै शिक्षा, रोजगारको लागि विदेश जाने गरेको पनि पाईन्छ। यस गाउँपालिकामा आधारभूतदेखि माध्यमिक तहसम्म शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। विभिन्न समुदाय, जातजातिका मानिसको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामा बाहुन, क्षेत्री, विश्वकर्मा, गुरुङ्ग, परियार, ठकुरी, मिजार, सन्यासी, दशनामी, सोनार, सुनुवार लगायतको समुदायको बसोवास रहेको छ र आ-आफ्नो परम्परा अनुसार विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरेको पाईन्छ।

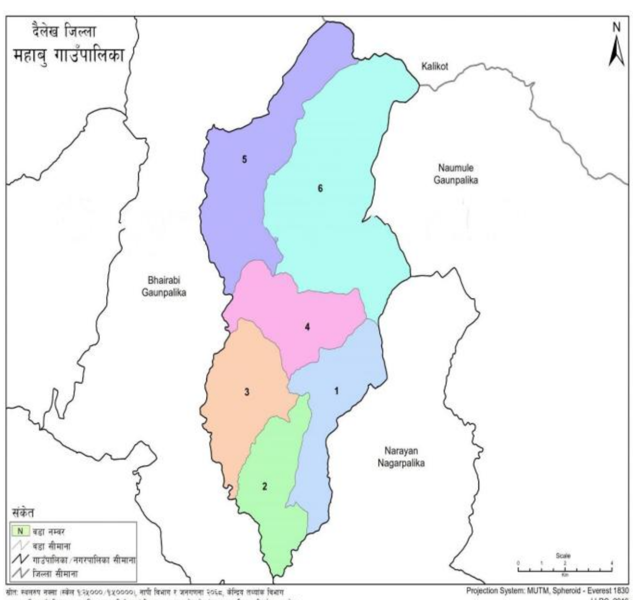

चित्र ३: वडासहितको महाबु गाउँपालिकाको नक्शा

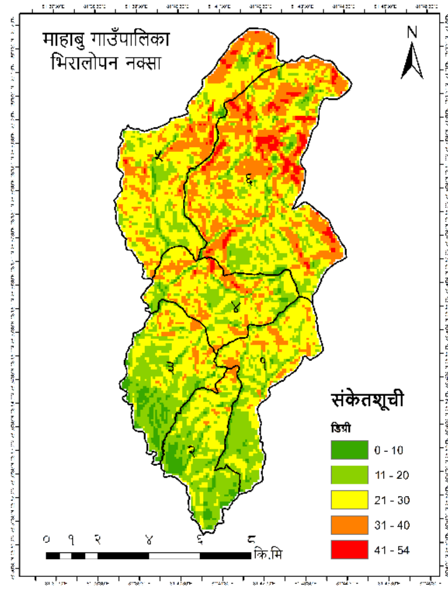

चित्र ४: महाबु गा.पा.को भिरालोपनाको नक्शा

२.२. आर्थिक ,सामाजिक एवं मानवीय अवस्था

२.२.१. जनसंख्या

कुल १८,०५९ रहेको छ जसमध्ये पुरुष ४५.८ प्रतिशत ८,२६२ जना) र महिला ५४.२ प्रतिशत ९,७९७ जना) रहेका छन् । सोही अनुसार तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरुमा पुरुषको जनसंख्या कम अर्थात् ८४.३३ जना देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक हिसाबले सबै वडामा महिलाको भन्दा पुरुषको जनसंख्या कम देखिन्छ । स्थानीय तहको पुनर्संरचना संगै २०७३ फागुन २७ गते गठन भएको यस गाउँपालिकामा रहेको ६ वडाहरुमा २९१३ घर तथा परिवार संख्या रहेको छ । यस गाउँपालिकाको जनघनत्व १०२ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ। तलको तालिकामा वडागत जनसंख्या विवरण दिइएको छ।

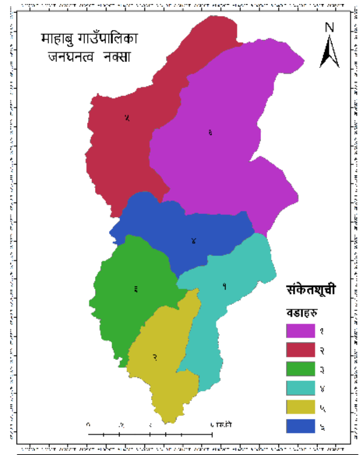

चित्र ५: पालिकाको जनघनत्वको नक्शा

तालिका ३ : घरधुरी, परिवार संख्या र जनसंख्या विवरण :

वडा हरु	स्थान	घरधुरी	महिला	पुरुष	जम्मा जनसंख्या	औषत परिवारको आकार	जनघनत्व	लैंगीक अनुपात
१	खरिगैरा	७८४	१६४६	१२२९	२८७५	३.६७	२१५	७४.६७
२	बडाखोला	६७९	१४८३	१११०	२५९३	३.८२	२२४	७४.८५
३	बाँसी	८०६	२१८५	१६८५	३८७०	४.८०	२८०	७७.१२
४	रानीवन	५८३	१४००	१३३९	२७३९	४.७०	२१३	९५.६४
५	काँशीकाध	५१५	१३८१	१२३७	२६१८	५.०८	११६	८९.५७
६	टाकुरी र रानीवन	६०१	१७०२	१६६२	३३६४	५.६०	९२	९७.६५
जम्मा		३९६८	९७९७	८२६२	१८०५९	४.५५	१९०	८४.३३

तालिका ४ : लिङ्गगत आधारमा गाउँपालिकाको जनसंख्या

जनगणना घर संख्या	परिवार संख्या	महिला	पुरुष	जम्मा
३९६८	३९६८	९७९७	८२६२	१८०५९
				श्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

तालिका ५ : लिङ्गगत आधारमा गाउँपालिकाको जनसंख्या

वडा हरु	स्थान	महिला	पुरुष	जम्मा जनसंख्या	लैंगीक अनुपात
१	खरिगैरा	१६४६	१२२९	२८७५	७४.६७
२	बडाखोला	१४८३	१११०	२५९३	७४.८५
३	बाँसी	२१८५	१६८५	३८७०	७७.१२

४	रानीवन	१४००	१३३९	२७३९	९५.६४
५	काँशीकाध	१३८१	१२३७	२६१८	८९.५७
६	टाकुरी र रानीवन	१७०२	१६६२	३३६४	९७.६५
जम्मा		**९७९७**	**८२६२**	**१८०५९**	**८४.३३**

तालिका ६: जातजाति अनुसारको जनसंख्या :

क्रस	जातजाति	महिला	पुरुष	जम्मा
१	क्षेत्री	२५९८	२१७९	४७७७
२	पहाडी ब्रामहण	८३२	७२७	१५५९
३	मगर	१५३१	१३८३	२८१४
४	विश्वकर्मा	१६१०	१२६०	२८६१
५	गुरुङ्ग	४०४	२६९	७००
६	परियार	४४९	३३१	७८०
७	ठकुरी	१८०९	१६४५	३४५४
८	मिजार	४४३	३१९	७६२
९	सन्यासी, दशनामी	८४	७४	१५८
१०	सोनार	२९	२७	५६
११	सुनुवार	७	८	१५
१२	अन्य	१०	१३	२३
	जम्मा	९७९७	८२६२	१८०५९

महाबु गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको झण्डै ३.२१ % विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु रहेका छन् । गाउँपालिकामा शारिरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संख्या धेरै रहेको छ । शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संख्या ३०० जना रहेको छ । यस्तै न्युन दृष्टिसम्वन्धी अपाङ्गता ५३ जना रहेका छन् । अन्य विवरण तल दिइएको छ ।

तालिका ७: अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या

क्र.स.	अपाङ्गताको प्रकार	पुरुष	महिला	जम्मा
१	शारिरीक अपाङ्ग	१६७	१३३	३००
२	न्युन दृष्टि युक्त	३०	२३	५३
३	दृष्टिविहिन	१७	१६	३३
४	बहिरोपन	३४	२२	५६
५	मनोसामाजिक अपाङ्ग	८	६	१४
६	न्युन श्रवणशक्ति	१९	७	२६
७	बहिरोपन एवं दृष्टि विहिन	३	४	७
८	मानसिक वा मनोसामाजिक	३०	१७	४७
९	बौद्धिक अपाङ्गता	५	२	७
१०	अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	०	०	०
११	अटिजम	१	०	१
१२	बहु अपाङ्गता	२२	१४	३६
	जम्मा	**३३६**	**२४४**	**५८०**

श्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.२.२. शिक्षा स्वास्थ्य तथा सञ्चार

तालिका ८ : शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाको अवस्था

वडा नं.	शिक्षा तर्फ					स्वास्थ्य तर्फ			
	वालविकास केन्द्र	आधारभुत विद्यालय	माध्यामिक विद्यालय	सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	जम्मा	अस्पताल	स्वास्थ्य चौकी	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई	जम्मा
वडा नं. १	३	३	१		७		१		१
वडा नं. २	३	३	१		७		१	१	२
वडा नं. ३	४	३	१		८		१		१
वडा नं. ४	५	३	२		१०	१		१	२
वडा नं. ५	४	८	१		१३		१		१
वडा नं. ६	५	६	२		१३			२	२
जम्मा	**२७**	**२६**	**८**	**३**		**१**	**४**	**४**	**९**

यस महाबु गाउँपालिकामा ५ वर्ष वा त्यो भन्दा माथि उमेर समूहको साक्षरता दर ७६.४% रहेको छ जसमध्ये पुरुष साक्षरता दर ८४.२% छ भने महिला साक्षरता दर ७०.० % रहेको छ र विद्यालय उमेरका बालबालीका विद्यालय बाहिर रहेका संख्या नगन्य मात्रामा छ। यस पालिकामा माध्यामिक विद्यालय ८ वटा रहेका छन भने ६ वटा विद्यालयहरुले १० जोड २ को अध्ययन अध्यापन गराई रहेका छन ।

महाबु गाउँपालिकामा ४ वटा स्वास्थ्य चौकी, ४ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेको छ। दुर्गम क्षेत्र भएको हुनाले स्वास्थ्य चौकीहरुमा पनि आवश्यकता अनुसार औषधीहरु नपाइने तथा कर्मचारीहरु नहुने हुनाले खास सेवा पाउन सकेको अवस्था भने छैन। यो गाउँपालिकामा औषधी पसलहरु समेत संचालित रहेका छन्। विरामी हुँदा सबैभन्दा पहिले यो गाउँपालिकाका ७८% घरधुरीहरु स्वास्थ्य संस्थामा जाने गरेको विवरण छ। गाउँपालिकाका कूल घरधुरी मध्ये ४०% घरधुरीको आधा घण्टा पैदल दुरी भित्र स्वास्थ्य संस्था उपलब्ध छ भने ३८% घरधुरीको लागि स्वास्थ्य संस्था पुग्न १ घण्टा हिड्नु पर्ने हुन्छ। त्यस्सै गरी २१% घरधुरी स्वास्थ्य संस्था भन्दा २ घण्टाको पैदल दुरी टाढा रहेका छन् भने १% घरधुरीलाई स्वास्थ्य संस्था पुग्न ३ घण्टा लाग्छ।

यस महाबु गाउँपालिकामा संञ्चारको लागि मोवाईल सेवा उपलब्ध छ। टेलिफोनको सुविधा नभएको र इन्टरनेट तथा फाईवर सेवा उपलब्ध भएको छ भने १ वटा हुलाक रहेको छ। पछिल्लो समयमा हुलाकको आवश्यकता दिन प्रतिदिन घट्दै गईरहेको छ। मोबाइल फोनको व्यापकतासँगै औपचारिक र कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र हुलाकबाट चिठिपत्रहरु आदान प्रदान हुने गरेका छन्। यो गाउँपालिकामा संचालित अतिरिक्त हुलाक कार्यालयहरु स्थानीय गाउँलेका कच्ची भवनमा भाडामा संचालित छन्। यहाँ ल्यान्ड लाइन सेवा उपलब्ध नभए पनि नेपाल टेलिकम तथा एनसेल नेटवर्क रहेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा मोवाइल प्रयोग गर्ने घरधुरी ८३.७ प्रतिशत रहेको छ भने इन्टरनेट प्रयोग गर्ने घरधुरी ३२.६ प्रतिशत रहेको छ।

यो गाउँपालिकामा हाल सम्म कुनैपनि रेडियो स्टेसन रहेको छैन तर यहाँ दैलेख र सुर्खेत जिल्लामा स्थापना भएका विभिन्न रडियोहरु (स्थानीय एफ एमहरु) सुन्ने गरिन्छ। यो गाउँपालिकाका सूचनाहरु यदि स्थानीय एफ एम रेडियोहरुमा प्रसारण गर्नु परेमा यिनै एफ एमहरु प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था छ।

२.२.३.उर्जा

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास र उद्यम विस्तारमा विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । गाउँपालिकामा विद्युतको आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन हुनुका साथै दैनिक जनजीवनलाई पनि सहज बनाउन सकिन्छ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपलिकामा ३४.२ प्रतिशत विद्युतीकरण भएको देखिन्छ भने सोलार प्रयोगकर्ता ६१.९ प्रतिशत रहेको छ । खाना पकाउन विद्युत प्रयोग गर्ने अत्यन्त न्यून रहेको र काठ दाउरा प्रयोग गर्ने ९१.८ प्रतिशत, ग्यासँ प्रयोग गर्ने ७.५ प्रतिशत रहेको छ । सुधारिएको चुलो वितरण गर्नुका साथै गोबर ग्याँस पनि प्रयोगमा ल्याएको छ । ऊर्जाको सहज उपलब्धता र प्रयोगले पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोग न्यूनीकरण र वातावरणीय योगदानको साथै आयात प्रतिस्थापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ ।

तालिका ९ : खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन

वडाहरु	जम्मा	काठ/दाउरा	एल.पी. ग्याास	बायोग्यास	मटितेल	अन्य
१	७८४	७४७	३५	१	०	१
२	६७९	६५६	२०	३	०	०
३	८०६	७०३	९४	२	७	०
४	५८३	५३४	४९	०	०	०
५	५१५	५११	४	०	०	०
६	६०१	४९१	९७	१३	०	०
जम्मा	**३९६८**	**३६४२**	**२९९**	**१९**	**७**	**१**

उर्जाको प्रयोगकर्ताहरु लाई यस प्रकारको रेखाचित्रमा पनि प्रश्तूत गर्न सकिन्छ । काठदाउराको प्रयोग गर्ने संख्या बढि रहेको छ । साथै बढ्दो बजारीकरणका कारण ग्यासको प्रयोगकर्ताहरु पनि बढिरहेको छ ।

२.२.४. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा र पशु पालन

महाबु गाउँपालिकाको अधिकाँश जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध रहेको छ । कृषि क्षेत्रअन्तर्गत अन्नबाली, नगदेबाली, तरकारी खेती र वनजन्य खेतीलाई लिइएको छ । कृषिजन्य उत्पादनको लागि उर्भरभूमी रहेको यस गाउँपालिकाको करिब ४१.५३ प्रतिशत खेतीयोग्य रहेको छ । महाबु गाउँपालिकाको मुख्य खाद्यान्न बालीमा मकै, धान, गहु, जौ, कोदो, आलु, फापर तोरी रहेको पाइन्छ भने काउली, बन्दा, मुला, रायो, सिमी, काँका, फर्सी, करेला, गोलभेडा, भिन्डी, स्कुस लगायतका तरकारी खेती गरेको पाइन्छ । सुन्तला, तिजु, काफल, केरा, कागती जस्ता फलफुल पनि उत्पादन हुन्छ । यहाँ अलैंची, अदुवा आदि नगदेबालीहरु उत्पादन गर्ने गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा आलु मकै देखि लिएर वेशीमा धान उत्पादन गर्न सकिन्छ । महाबु गाउँपालिकामा हरेक घरधुरीमा व्यवसायिक रुपमा नभई आफ्नो उपभोगको लागि पशुपालन गर्ने प्रचलन रहेको छ । विशेष गरी गाई, गोरु ,भैसी, वाखा, लगायत कुखुरा आदि पालन गर्ने गरिएको छ । महाबु गाउँपालिकाका माथिल्लो भागमा विशेष गरी भेडा, च्यांग्रा पालन गरेको पाईन्छ । पालिकाले पछिल्लो समय कृषिमा लाग्ने विभिन्न रोग तथा किराहरुको कारण किसानहरुलाई आवश्यक सेवा दिनको लागि प्रत्येक वडाहरुमा क्षेत्रगत रुपमा कृषि प्राविधिकहरुको व्यवस्थापन गरिरहेको छ । विगत केही वर्ष यता जंगली जनवारहरुले गर्दा कृषि प्रणालीमा समस्या आईरहेको र जंगली जनवारहरु विशेष गरी बादर, दुम्सी लगायतका जनवारहरुले खेतीवाली नस्ट गर्ने समस्या सवै वडाहरुमा रहेको छ ।

२.२.४.१. बालीनाली, फलफूल र कृषि विशेषता

तरकारी तथा अन्न बालीको रुपमा प्रयोग गरिएको आलु वडान ६, ४ मा राम्रो उत्पादन भएको पाईन्छ । आलुको बीउलाई स्टोरेज गर्नको लागि कुनै पनि व्यवस्था नभएको र पुरानै प्रविधिहरुको प्रयोग गरेको पाईन्छ । तसर्थ व्यावसायिक आलु खेती गर्नको लागि स्टोरेजको व्यवस्था गरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै खाद्यान्न बालीलाई आधुनिक तवरबाट स्टोरेज गर्ने प्रणालीको प्रवर्धन गर्न आवस्यक छ । यस गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीहरुको विस्तृत विवरण निम्नानुसार छ :

तालिका १० : प्रमुख बालीनाली र फलफूल

बालीका किसिमहरू	बालीहरू
अन्नबाली	धान, गहुँ, मकै,जौ, फापर, कोदो, आलु आदि ।
नगदेबाली	तोरी, चना, मास, बोडी, सिमि, भटटमास, मसुरो, बेसार, अनुवा, अलैची आदि
फलफूल	अम्बा, केरा, नासपाती, काफल, आरुवोखडा, कागती, स्याउ, तिजु आरू आदि ।
तरकारी	लौका, करेला, आलु, मुला, रायो, काउली, सागपात, भिण्डी, बोडी, फर्सी, टमाटर, खुर्सानी, बन्दा, काँक्रो, चिचिण्डो, सिमी, लसुन, प्याज आदि ।

२.२.५ उद्योग व्यापार व्यवसाय र पर्यटन विकास

महाबु गाउँपालिका दैलेख जिल्लाको दुर्गम गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका भित्र ठुला बजार क्षेत्रहरु नभएको हुनाले यहाँका मानिसहरु दैलेख जिल्लाको दैलेख बजार सम्म किनमेल गर्न जाने गर्दछन् । यो गाउँपालिका भित्र केही साना पसल भएका व्यापारिक केन्द्रहरु रहेका छन् । यहाँ उत्पादित अन्न तथा पशुजन्य उत्पादन साथै किराना सामाग्री र लत्ताकपडाका विक्री केन्द्रहरु रहेका छन् । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार ७ होटलहरु मध्ये, खाना आवासको सुविधा भएको २ खानाको सुविधा भएको, आवास भएको ३ र सामान्य चिया तथा नास्ता पसल २ वटा रहेका छन् । त्यस्तै स्थानीय जीवनशैली, परम्परागत संस्कृति, प्राकृतिक स्रोत साधन, पर्यटनको प्रचुर संभावना, तथा जडीबुटीको पर्याप्तता महाबु गाउँपालिकाको प्रमुख विशेषता हो । पर्यटन प्रवर्द्धनको आधारको रुपमा महाबु लेक, शिव कुन्ड, हिमाल ताल आदि पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् । यहाँ रहेका धार्मिक स्थलहरुमा मुख्य गरी हिन्दु धर्मसँग सम्वन्धीत मन्दिरहरु रहेका छन् । पर्यटकीय क्षेत्र तथा धार्मिक क्षेत्र तथा रमणिय स्थलहरु भएको र बाटो तथा मोटरको पनि क्रमिक विकास भैरहेकोले साना तथा मझौला उद्योगहरु सञ्चालन गरी उचित बजार व्यवस्थापन गर्न सकेमा महाबु गाउँपालिकाको आर्थिक विकास गर्न सकिने प्रचुरमात्रामा सम्भावना रहेको पाईन्छ ।

२.२.६ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी

महाबु गाउँपालिकामा कुमारी बैंक रहेको र ३१ वटा सहकारी संस्थाहरू रहेका छन् । दूध खरिद विक्री, कृषि उत्पादन खरिद विक्री, बचत तथा ऋण लगानी, बीउ विजन खरिद विक्री र बहुउद्देश्यीय किसिमका सेवाहरुमा यी संस्थाहरूले बचत परिचालन तथा ऋण प्रवाह गरी आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याएका छन् ।

२.३. बसाई सराईको अवस्था

महाबु गाउँपालिकाको बसाई सराई निरन्तर रुपमा भैरहेको पाईन्छ । २०२९ साल देखि निरन्तर बसाई सराई भैरहेको छ । २०५२ सालमा भएको ससस्त्र द्वन्द्व पछि केही मानिसहरु बसाई सर्ने गरिरहेको पाईन्छ । केही मानिसहरु शहर बजार तिर, तराई तिर जाने र शहर तिरै बस्ने गरेका छन । केही मानिसहरु व्यवसाय गर्ने, बालबालीकाको शिक्षाको लागि अस्थाई रुपमा बस्ने शहर बजार तिर बसाई सरी बस्ने गरेका छन । त्यस्ता परिवारका आधा परिवारहरुमा परिवारका कुनै सदस्यहरु नोकरी एवं व्यावसाय गर्ने र आफनो बालबालीकालाई शहर बजार तिर राखेर बसाई जाने गरेको पनि पाईन्छ । धेरै जसोले बसाई सराई नलिएर शहर बजार तिर बस्ने गरेका पनि छन । खासगरी सुर्खेत, कोहलपुर लगायत लम्की, राजापुर, नेपागञ्ज, धनगढी, काठमाण्डौ, नारायण नगरपालिका, बाँसगढी लगायतका स्थानमा जाने र बस्ने गरेका छन । शहर बजार तिर बस्नेहरुमा कसै कसैलाई बैंकिङ कामको लागि, सहकारीबाट ऋणलिनको लागि बसाई सराई गर्ने गर्छन् भने कतिपय बसाई सराई नगरी शहर बजार तिर गएर बस्ने गरेको पाईन्छ ।

महाबु गाउँपालिकाको केही जनसंख्या काम तथा रोजगारीको शिलशिलामा भारतका विभिन्न शहरहरु, सिम्ला, गुजरात, अल्मोडा लगायतका स्थानमा मजदुरी तथा व्यावसाय गरिरहेको पाईन्छ । त्यसै गरी पछिल्लो समय भारतको बैग्लोरमा गएर महिलाहरु पनि रोजगारीको लागि जाने गरेको पाईनछ । रोजगारीको शिलशिलामा भारतमा काम गर्न जानेहरु खेतीवाली लगाएर जाने साथै जेष्ठ बैसाख तिर घर तिर आउने गरेका छन । यसप्रकार अस्थाई बसाई सराई गर्नेहरुले खास गरी आउदा र जाँदा वाटोमा विभिन्न समस्याहरु भोग्नु परेको पाइन्छ । विशेष गरी बसमा, रिक्सामा, होटेलहरुमा भारतीयहरु, कतिपय नेपालीहरुले पनि दुख दिने गरेको पाईन्छ । यसरी उनीहरु असुरक्षित भएर अस्थाई रुपमा बसाई सराई भईरहेको पाईन्छ । त्यस्तै विभिन्न किसिमका

प्रकोपहरुको कारण, गरिबी र वेरोजगारीका कारण अस्थाई रुपमा बसाई सराई गर्ने गरेको पनि पाईन्छ। यतिनै भनेर तथ्याँक नभएता पनि अधिकाँश परिवारका सदस्यहरु भारत तथा अन्य देशहरुमा जाने रोजगारीको शिलसिलामा जाने राम्रो आम्दानी भए पछि शहरबजार तिर गएर सपरिवार बस्ने गरेका छन। २०७८ साल देखि २०८१ सम्मको बर्षको तथ्याँकलाई विश्लेषण गरेर हेर्दा २६५ परिवारका ८६४ सदस्यहरु बसाई सरेर गएको पाईन्छ।

तालिका ११: बसाई सराईको अवस्था

वडा न	बसाई सराई गरी जाने घर संख्या	बसाई सराई गरी जाने सदस्य संख्या	बसाई सराई गरी आउने घर संख्या	बसाई सराई गरी आउने सदस्य संख्या
वडा न १	४७	१२१	४	१४
वडा न २	३६	१३३	६	१८
वडा न ३	५०	१८५	६	१८
वडा न ४	१९	५०	४	१५
वडा न ५	६३	१९७	७	१७
वडा न ६	५०	१७८	६	१८
जम्मा	**२६५**	**८६४**	**३३**	**८७**

२.३.१ श्रम तथा रोजगार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सक्रिय जनसंख्या ६७.०० प्रतिशत रहेको छ। तर आर्थिक रुपमा सक्रिय जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर प्राप्त नहुँदा यस पालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो छ। नेपालको वैदेशिक रोजगारमा जाने जुन प्रकारको पद्धती छ सो अनुसार यो गाउँपालिकामा गएको पाइदैन। यो गाउँपालिकाको कूल उत्पादनशील जनसंख्याको ६७ प्रतिशत जनसंख्या जसमध्ये महिला ५९.४ प्रतिशत र पुरुष ६९.५ प्रतिशत रहेका छन्। वैदेशिक रोजगारमा गएकाले पठाएको पैसाले यहाँको पनि जीविकोपार्जनमा सहायक बनेको छ। तत्कालको अवस्थामा रेमिट्यान्स सहितको आम्दानीले यो गाउँपालिकाको कुल खर्चलाई राम्रोसँग धान्न सकेको छ। स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा दैनिक गुजरा एवं खेती वाली लगाएर भारतको विभिन्न स्थानमा गएर मजदुरी गरी फर्कने तथा भारत बाहेकका देशहरुमा गएर पनि श्रम गरिरहेका छन। भारतमा जाने श्रमिकहरु महिला तथा पुरुषहरु जानेगरेको पाईन्छ।

२.४. भौतिक पुर्वाधारको अबस्था

२.४.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा

महाबु गाउँपालिका दैलेख जिल्लाको यातायातका हिसाबले तुलानात्मक रुपमा दुर्गम गाउँपालिका हो। भौतिक पूर्वाधार विकासको हिसाबले मध्यपहाडी लोकमार्गको दैलेख सडक खण्ड यो गाउँपालिकामा पर्दैन। पछिल्लो समयमा जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरु आएपछि यो गाउँपालिकामा सडक विस्तारले तिव्रता पाएको छ। हालसम्म यो गाउँपालिकामा सडकहरु निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् भने यहाँका सबै सडकको कुल लम्वाइ २४४.६ किमि रहेको छ। सडकको अधिकांश भाग कच्ची किसिमको र केही ठाउमा ग्राभेल गरिएको छ। सडकको पहुच ६ वटै वडाकार्यालयहरु सम्म पुगेको छ भने सडकलाई मनसुनमा जोखिम युक्त मानिएको छ। हाल यो गाउँपालिकामा रहेका साना पुलहरु बाहेक झोलुङ्गे पुलहरु जम्मा १८ वटा रहेका छन्। दैलेख जिल्लाको सदरमुकाममा रहेको दैलेखबाट यहाँका मानिसहरु विशेषत नेपालगञ्ज तथा सुर्खेत तर्फ जाने गर्छन्। यो गाउँपालिकाबाट दैलेखसदरमुकाम १.५ घण्टाको गाडीको यात्राको दुरीमा पुग्न सकिन्छ।

२.४.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास

महाबु गाउँपालिकामा सुरक्षाका हिसाबले जम्मा २ वटा प्रहरी निकायहरु रहेका छन्। यस गाउँपालिका भित्र रहेका भवनको स्वरुपलाई हेर्दा ९६.८ प्रतिशत ढुङ्गा, ईटा, माटोको जोडाई भएका भवनहरु रहेका छन्, भने २.४ प्रतिशत सिमेन्ट जोडाई भवनहरु निर्माण रहेका छन्। ढुङ्गा/स्लेटका छाना भएका भवनहरु ७३.५ प्रतिशत, जस्ताका छाना भएका भवनहरु १८.३ प्रतिशत, फुसका छाना २.५ प्रतिशत, सिमेन्ट कंक्रीट ३.१ प्रतिशत रहेको छ।

२.४.३ खानेपानी तथा सरसफाई

गाउँपालिकाको खानेपानीको प्रमुख स्रोत धारा/पाइपको प्रयोग गर्ने घरधुरी ८५ प्रतिशत रहेको छ जसमा ३०.७ प्रतिशतको आफ्नै घरमा पाइपबाट खानेपानी पुगेको देखिन्छ, ५४.७ प्रतिशतको घर बाहिर, सार्वजनिक पाइपबाट खानेपानी पुगेको देखिन्छ । महाबु गाउँपालिकामा खानेपानीको स्रोत - कुवा, खोला, नदी, ढुङ्गेधारा, मुहान पर्याप्त रहेको छ। यद्धपि खानेपानीका मुहानहरुलाई कतिपय स्थानमा संरक्षण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका १२: खानेपानीका स्रोतहरु अवस्था

वडा नं.	जम्मा	खानेपानीको प्रमुख स्रोत								
		पाईप र धाराको पानी घरवरपर	पाईप र धाराको पानी बाहिरी स्रोत	ट्युवेल, कल	ढाकिएको कुवा ईनार	नढाकिएको कुवा ईनार	मुल धारा	खोला भरना	जार बोत्तल	अन्य
१	७८४	११३	३५९	०	१०१	४७	१६४	०	०	०
२	६७९	२१५	४२७	०	९	९	१७	०	१	१
३	८०६	२०५	५२६	०	१	९	६१	०	०	४
	५८३	३०	५०१	०	१	१४	३७	०	०	०
५	५१५	१३६	३००	०	०	१	६६	५	०	७
६	६०१	५१८	५६	०	२	१९	६	०	०	०
जम्मा	**२९६८**	**१२१७**	**२१६९**	**०**	**११४**	**९९**	**३५१**	**५**	**१**	**१२**

सरसफाई : महाबु गाउँपालिकामा सरसफाईतर्फ हेर्दा बजार क्षेत्र भएको ठाउँमा भने फोहोरमैला अव्यवस्थित रही वातावरणीय प्रदुषण भएको छ । यस गाउँपालिकामा शौचालय सुविधा अनुसार, ४.८ प्रतिशतमा ढलको व्यवस्था रहेको छ, ६७.६ प्रतिशतमा सेप्टिक ट्याङ्कको व्यवस्था रहेको छ भने २४.६ प्रतिशत खाल्डो खनेर, ०.३ प्रतिशत सार्वजनिक शौचालय र २.७ प्रतिशत शौचालय विहिन रहेका छन् । सानो बजारहरु केही वडाहरुमा भएता पनि सरसफाई व्यववस्थापन गर्नु पर्ने देखिन्छ । राष्टिय जनगणना २०७८ को तथ्यांक अनुसार शौचालयको अवस्थालाई प्रयोग कर्ताको अवस्था यसप्रकार रहेको पाईन्छ ।

तालिका १३: शौचालयको प्रयोग कर्ताको विवरण

वडाहरु	घरधुरीहरु	घरधुरीहरु फ्लस शौचालय/सार्वजनिक	फ्लस शौचालय/सेप्टिक ट्याङ्क	खाल्टे शौचालय	सार्वजनिक शौचालय	शौचालय
१	७८४	४	६४५	१०४	०	३१
२	६७९	२४	५३५	८८	८	२४
३	८०६	१४२	५९८	४४	१	२१
४	५८३	४	४९	५२६	०	४
५	५१५	०	४९२	५	२	१६
६	६०१	१७	३६३	२०९	१	११
जम्मा	**३९६८**	**१९१**	**२६८२**	**९७६**	**१२**	**१०७**

२.५ वन, वातावरणको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

महाबु गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले ४६.४ प्रतिशत वन क्षेत्रले, ९.५६ प्रतिशत बुट्यान तथा झाडी क्षेत्रले, ३५.२६ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनले, र १.०९ प्रतिशत वालुवा तथा वगर क्षेत्रले ओगटेको देखिन्छ। वनको पूर्णत सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन र खेतीयोग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अवलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ। महाबु गाउँपालिकामा उल्लेखनीय रुपमा वन क्षेत्र रहेको छ। खोच औल देखि उच्च पहाडी क्षेत्र भएको हुनाले पनि यो गाउँपालिकामा विशेषगरी साल सल्लो खयर उत्तीस कटुस लगायत रुख भएका वनहरु प्रसस्त रहेका छन् । यहाँ सामुदायिक वनहरु गठन गरी समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । अन्य राष्ट्रिय वन पनि प्रसस्त रहेको छ । हाल यो गाउँपालिका भित्र मुख्य रुपमा १५ प्रकारका वन्य जन्तु र २४ प्रकारका चराचुरुङ्गीहरु पाइने गरेका छन् । हाल यो गाउँपालिकामा ३३ प्रजातिका रुख वनस्पती रहेका छन् भने प्रमुख रुपमा १३ प्रजातीका जडिवुटीहरु रहेका छन् । हिमाली जडीवुटिहरु प्रसस्त पाइने हुनाले यसको व्यवसायिकतामा जोड दिन सके प्रसस्त आम्दानी हाँसिल गर्न सकिने अवस्था छ। बनजंगल प्रवर्धन गर्नको लागि बन नर्सरीहरु बनाईएको छ यद्धपि नर्सरीहरु सुचारु हुन सकेको छैन तर पनि पुन सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। वनस्पतीहरुमा चिलाउने, साल, सल्ला, गुराँस, काउलो, सिमल, जामुन, कटुस, पिपल, काफल, बाँस, आदि र जडिवुटीहरुमा मजिटो, वनमारा, तेजपात, तितेपाती, पाखन्वेद, हर्रो, बोझो, असुरो, चिराइतो सतुवा, टिमुर, पोक्चाल्नो, भजुरे, सुनगाभा, बनकेरा, काउलो, दालचिनी, बन लसुन जस्ता जडीबुटीहरु पाईन्छन । साथै जगल संरक्षण नगरेकाकारण जडीबुटीहरु हराउने सम्भावना रहेकाले पुन : संरक्षण प्रवर्धन गर्ने स्थानीय नीति बनाई कार्यन्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै जडीबुटीहरु तथा काठहरुको बजारीकरण र प्रसोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ। जडीबुटी लगायत काठ बंनजंगलबाट प्रसस्त मात्रामा गाँउपालिकाका आम्दानीको स्रोत बनाउन सकिने र जडीबुटीहरुको हव बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

गाउँपालिकाका वडा नम्बर १ पाल्ती वन कवुलियती बाहेक बाँकी २, ३, ४, ५ र ६ नम्बर वडामा रहेका वनहरू सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालित छन । सबै वनबाट वार्षिक रूपमा काठ र दाउराको उल्लेख्य मात्रामा निकासी हुने गरेको भएपनि जडीबुटीको निकासी भने निकै न्यून हुने गरेको तथ्याङकले देखाउछ । ६ वडामा रहेका २६ वटा सामुदायिक वनबाट वार्षिक ५३१ किलो जडीबुटी मात्रै निकासी हुनुले वनमा रहेका जडीबुटीको पहिचान हुन नसकेको देखिन्छ । जडीबुटीको पहिचान गरी अझ स्थानीय स्तरमै प्रशोधन केन्द स्थापना गर्नसके दर्जनौं सर्वसाधारणले रोजगारी पाउने सम्भावना देखिन्छ ।

२.५.२ वातावरण तथा स्वच्छता

आफ्नो घरमा उत्पादन भएको फोहोर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना संकलन गरेर हेर्दा करीव १% घरधुरी बाहेकले कुनै न कुनै रुपमा व्यवस्थापन गरेको देखिन्छ। कुल घरधुरी मध्ये ३८% घरधुरीले गाड्ने अथवा कुनै एकिकृत गर्ने ठाउँमा फाल्ने गरेको छ भने ४०% घरधुरीले जल्ने खालकालाई जलाउने र बाँकीलाई गाड्ने गरेको विवरण छ। त्यस्तै २१% अर्थात घरधुरीले सड्ने खालका फोहोरहरुलाई मलखाडीमा फाल्ने गरेको र मल बनाउने गरेको छ । त्यसै गरी १% घरधुरीले जतासुकै फाल्ने गरेको विवरण रहेको छ। समग्रतामा फोहोर व्यवस्थापनमा यो गाउँपालिका केही हद सम्म सचेत भएको देखिन्छ तर अझ व्यवस्थापनमा जोड दिँदै जानु पर्ने अवस्था रहेको छ । सरसफाई सम्वन्धी विभिन्न योजना भएता पनि समुदायस्तरमा जनचेतना लगायतका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी आनिबानिमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। जथाभावी प्लाष्टिकहरु, शिशाहरु, वोतलहरु फालेको पाईन्छ । तसर्थ समयमानै सरसफाइलाई व्यवस्थापन गर्न सकेमा भविस्यमा व्यवस्थापन गर्न सहज हुने देखिन्छ। वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट पनि अझ प्रभावकारी नीति निर्माण गरी फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक श्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन हुन आवश्यक छ ।

२.५.३ प्राकृतिक सम्पदा, खनिज पदार्थ र नदीनाला

महाबु गाउँपालिका प्राकृतिक सम्पदामा धनी गाउँपालिका हो । विविध हावापानी र भु वनावट भएका कारण विभिन्न किसिमका जंगली जनवारहरु, पशुपक्षीहरु, बनस्पतिहरु, जडीबुटीहरु, तामा काईनाईट, स्लेट, चुन ढूगा, गन्धक, खरिढुंगा, अभ्रख, तामा खानी जस्ता सम्पदाहरु रहेका छन् । साथै यस पालिकामा छामघाट, महाबु गाउँपालिकामा छामघाट खोला, गोटी खोला, उतेसिनिखोला, तेपेडिखोला, तारघाट, टाकुरी खोलाहरु पर्दछन । तसर्थ सिञ्चाई एवं विधुत उत्पादनका लागि सम्भावनाहरु रहेका छन ।

२.५.४ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

जलक्षेत्रले ०.४८ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको यस गाउँपालिकामा जल सम्पदाको प्रसस्त श्रोतहरु रहेका छन् । अतिरिक्त अन्य खोलाहरु पनि प्रसस्त रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा खोला तथा नदीहरु, प्राकृतिक ताल र पोखरी रहेका छन् । जसको समुचित उपयोग गर्न सके सिञ्चाई र विद्युतका लागि उपयोग गर्न सकिने देखिन्छ । केही वडाहरुमा पानीका मुहानहरु सुक्दै गईरहेको र सिञ्चाई गर्न समस्या भएकोले पनि बर्षाको पानी संकलन तथा खोल्साहरुमा साना साना पानी संरक्षण प्रविधिको विकास गर्न सकेमा हरियाली प्रवर्धन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । वडान १ मा गांडापानीमा बर्षेनी पहिरोबाट खेतहरु बगाउने, वडा न ३ को मुग्राहा टोल पालचौरमा निरन्तर पहिरो जाने, वडान ५ का गोर्ती माझगाउँटोल पुरानो सुनारटोल भनिने स्थान, पिपलडाँडा, गम्कीखोला, योगीडाडा टोलमा प्रतिवर्ष सुखापहिरो र जमिन भासिने वडान ६ को उतिसेनी, हिलेखाली र दमाईखोरीया लगायतका बस्तीहरु निरन्तर पहिरो गएको पाईन्छ तसर्थ जोखिम बस्तीहरुलाई संरक्षण र नदीले प्रतिवर्ष खेतहरु बगाउने गरेको पनि पाईन्छ तसर्थ महाबु गाँउपालिकाले भुरक्षणको क्षेत्रमा काम गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

२.५.५ बस्तीको अबस्था

महाबु गाउँपालिकामा ६ वटा वडाहरु रहेका छन । संघीय गणतन्त्र नेपालको स्थापना संगै भएको विभाजनमा स्थानीय तह जनताको घरदैलोको सरकार भएकै कारण आफ्ना जनतालाई सेवा प्रवाहमा जनतालाई सहज बनाउनको लागि वडा तथा बस्तीस्तर सम्मको व्यवस्थापन गरिएको छ । यस पालिकाका ६ वटा वडा कार्यालयका साथमा बस्तीस्तरमा पनि विभिन्न टोल विकास सस्थाहरु रहेका छन । हाल सवै वडाहरुमा गरेर ५४ वटा टोलविकास सस्थाहरु रहेका छन । जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १४: टोल विकास संस्थाहरु

वडा नं.	हालको स्थान स्थान	साविक गा.वि.स	साविक वडा	टोविस.संख्या	टोल विकास संस्थाहरु
१	खरिगैरा	खरिगैरा	१-७	१०	नवदुर्गा, मष्टा, शिला, मिलन, पाल्ती, लालिगुराँस, भिमशेन, सरस्वती, भाव्र निगाल झाप्री, वखलढुंगा टोल विकास सस्था
२	बडाखोला	बडाखोला	१-९	१०	डुंग्री, मस्टा, ज्वाला, कुलाईन, देविस्थान, सिमखेत भिरपानी, गैरागाउँ जागृति टाकुरा, न्यु प्रगतिशिल भैरव, शिद्ध शान्ति टोल विकास सस्था
३	बाँसी	बाँसी	१-९	९	तौलेनी, रजेना, बण्डाली, सुवाकोट, बसन्त, देवानबाडा, थाम बासी, अछामबाडा, जगनाथ टोल विकास सस्था
४	कांडासिरौला	रानीवन	५-९	१०	काँडासिरौला, चाल्लेमुल, गैडाबाज, पिपलडांडा, काप्रिखोला, बतासे तामै, काप्रिखोला, आरुपाटा बतासे, बामेखोला, गिताचौर, फागु, बुढा टोल विकास संस्था
५	काशिँकाथ	काँशीकाध	२,४,६,७,९	८	समैजू पिपलचौतारी, पिपल डाँडा, ठुल्ढुंगा गरीगाउँ, योगीडांडा, गोर्ती माझगाउँ, बडामन साजु सल्लेरी, चुनटाकुरा, काँसिकाँध टोल विकास संस्था
६	एकपाटे	काँशीकाध र रानीवन	१,,३,५ र १,२,३,४	७	उतिसेन, लामिडाँडा, एकपाटे, रानिवन, बाहुनथर, पल्लो टाकुरी वल्लो टाकुरी टोल विकास सस्था
जम्मा				**५४**	**श्रोत : वडाहरुको स्थलगत अवलोकन**

२.५.६ धामिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटन

विभिन्न किसिमका जातजाती, भाषा र धर्म भएको मानिसको बसोबास रहने हुनाले जातीय विविधता, भाषागत विविधता तथा धार्मिक विविधताले यहाँको बसाई र सामाजिक सम्बन्ध सुमधुर रहेको छ । हिन्दु धर्मावलम्वीहरुको पवित्र तिर्थस्थल रहेको महाबु लेक तथा भिरपहराहरुको मनोरम दृश्य जस्ता पर्यटक तथा अनुसन्धान कार्यका लागि उपयुक्त थलोको रुपमा महाबु गाउँपालिका परिचित छ । पर्यटन प्रवर्द्धनको आधारको रुपमा महाबु लेक, शिव कुन्ड, हिमाल ताल आदि पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् । यहाँ रहेका धार्मिक स्थलहरुमा मुख्य गरी हिन्दु धर्मसँग सम्वन्धित मन्दिरहरु रहेका छन । स्थानीय जीवनशैली, परम्परागत संस्कृति, प्राकृतिक स्रोत साधन, पर्यटनको प्रचुर संभावना, तथा जडीबुटीको पर्याप्तता महाबु गाउँपालिकाको प्रमुख विशेषता हो ।

२.५.७ कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरु

महाबु गाउँपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि संस्थाहरुले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन् । कुनै पनि स्थानीय विकासमा सेवाप्रदायक संघ संस्था, सार्वजनिक संघसंस्था, नागरिक समाज एवं सञ्जाल सदस्यहरुको अहम भूमिका रहन्छ । जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन, बसाई सराईको सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघसंस्था तथा निकायहरु पहिचान गरी सो संस्थाहरुको सम्भावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ । यस पालिकाले जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ सस्थाहरुसंग निरन्तर सम्पर्क समन्वय गरी अनुकूलन योजना कार्यन्वयन गर्नेछ साथै समन्वय र सहकार्यको लागि जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा मानवीय सहयोगका लागि मुख्य रुपमा सहयोग गर्ने निकाय, संघसंस्था र विकास साझेदारहरुको विवरण देहाय वमोजिम रहेको छ ।

तालिका १५: सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण

सेवा प्रदायक निकायहरु, संघ संस्था, कार्यालय	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरु	सम्भाव्य अनुकूलन सहयोग
जिल्ला समन्वय समिति	विकास निर्माण, मेलमिलाप, आर्थिक सहयोग	लापा कार्यन्वयन तथा अनुगमनमा सहयोग
वडा, गाउँपालिका	दर्ता, बसाईसराई आदि विषयमा सिफारिस, मालपोत आर्थिक सहयोग	लापा कार्यान्वयन, विपद्का कारण विस्थापित भएका वा विस्थापित हुन सक्ने घरधुरी तथा व्यक्तीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र नियमित बसाईसराई गर्नको लागि पहल गर्ने
स्वास्थ्य संस्थाहरु	स्वास्थ्य सम्बन्धी उपचार, सल्लाह, सुझाव	जनचेतना, नयाँ नयाँ रोगको बारेमा सचेतिकरण
पशु सेवा शाखा	भ्याक्सीन सेवा, पशु चौपायालाई न्यून शुल्कमा उपचार गर्ने	पशु नश्ल सुधार, निशुल्कपशु सेवा, स्तर उन्नति, विपन्न समुदायमा वीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम
कृषि शाखा	सहुलियत दर बीउ बीउबिजन वितरण	बीउविजनको व्यवस्था, पुनः कृषि तथा पशु सम्बन्धी तालिम दिने, आर्गनिक औषधीको लागि सल्लाह सुझाव
ईलाका प्रहरी कार्यलय	शान्ती सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान, खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग
डिभिजन वन कार्यलय	वृक्षरोपण, नर्सरी व्यवस्थापन तथा तालिम, विरुवा वितरण, राहतमा काठ वितरण र प्राविधिक सहयोग	वृक्षरोपण, नर्सरी व्यवस्थापन तथा तालिम ,विरुवा वितरण, राहतमा काठ वितरण र प्राविधिक सहयोग
सामुदायिक तथा नीजि विद्यालय	शैक्षिक सेवा केन्द्र	वन, वातावरण शिक्षा प्रदान
नेपाल रेडक्रस दैलेख र शाखा कार्यालय महाबु	राहात सामाग्री वितरण तथा क्षमता विकास र भाँडाकुडा/त्रिपाल/वाटरगार्ड/फिल्टर	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा सहयोग, खोज तथा उघार तालिम संचालन गर्ने
गैरसरकारी संघसंस्थाहरु	निःशुल्क उपचार, सहयोग , तरकारी बिऊ प्रदान , शुसासन, अनुकुलन योजना, आर्थिक र प्राविधिक रुपमा सहयोग गर्ने	जैविक विविधता संरक्षण, दीगो भू-परिधी व्यवस्थापन, वन संरक्षण क्षमतामा अभिवृद्धि, जीविकोपार्जन सम्बन्धी तालिम, अनुकुलनका कार्यक्रम संचालन साथै आर्थिक तथा सामाजिक बिकासका कार्यहरुमा सहयोग । विपन्न वर्गहरुको लागि सहयोग गर्ने ।
सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह	काठ, दाउरा प्रदान, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम संचालन गरेको, सुशासनका कामहरु गर्ने गरेको, क्षमता विकासमा बन रक्षकहरुलाई तालिम ।	सुलभ मुल्यमा काठ, दाउरा प्रदान, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम, जीविकापार्जनमा सहयोग, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम अझ बढाउने, सुशासनको काम गर्ने
LACC सुर्खेत	विपद् व्यवस्थापन, अनुकूलन कार्यक्रम	खानेपानी, सिञ्चाई, तटबन्धन निर्माण, विपद् व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्त सम्वन्धी तालिम संचालन

सेवा प्रदायक निकायहरु, संघ संस्था, कार्यालय	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरु	सम्भाव्य अनुकूलन सहयोग
अन्तराष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (आईओएम)	बसाईसराई आउने जानेलाई सहयोग	सुरक्षित, व्यवस्थित तथा नियमित बसाई सराईको लागि पालिका तथा वडाहरुमा विपन्न तथा जोखिम घरधुरीहरुका लागि तालिम संचालन गर्ने
साहस लेपाल	कृषि जलवायु अनुकुलन तथा उत्थानशील कार्यक्रम संचालन, नमुना कृषक प्रवर्द्धन	जलवायु मैत्री कृषि कार्यक्रम संचालन, कृषि तालिम
युवा क्लव तथा वालक्लवहरु	जलवायु अनुकुलन योजना जनचेतना, न्यूनीकरणकृयाकलापमा सहभागीता ,	जलवायु अनुकुलन योजना जनचेतना
जिल्ला प्रशासन कार्यालय	सहकार्य, खोज, उद्धार तथा सुरक्षा टोली परिचालन, सामाग्री ⁄प्रदान तथा खोज, उद्धार व्यवस्थापन	जलवायु अनुकुलन योजना कार्यन्वयनमा सहकार्य
जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दैलेख र इलाका प्रहरी कार्यालय महाबु	खोज, उद्धार तथा सुरक्षा	खोज, उद्धार तथा सुरक्षा सहित आवस्यक समन्वय र सहयोग
कृषि ज्ञान केन्द्र दैलेख	कृषि सेवा तालिम, बाली रोपनी विकास, बिउ. बिजन वितरण, जीविकोपार्जन र अनुदान तथा अनुकुलनका कार्यक्रम	जलवायु अनुकुलन योजना कार्यन्वयनमा सहयोग
जलश्रोत तथा सिञ्चाई विकास डिभिजन कार्यालय	सिँचाइ नहर, कुलो, पोखरी निर्माण तथा आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	सिँचाइ नहर, कुला, पोखरी निर्माण तथा आयोजनाका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय कार्यालय	बाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन	बाढी, पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रणका लागि एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन

सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण

चित्र ६ सेवाप्रदायक संस्थाहरुको विश्लेषण

परिच्छेद ३ : जलबायू परवर्तन, विपद् तथा प्रकोपको अवस्था

३.१. गाउँपालिकामा तापक्रम र बर्षाको परिदृष्य

३.१.१. तापक्रम र बर्षाका तथ्यांकहरुको विश्लेषण

३.१.१.१. औसत न्युनतम तापकम र अधिकतम तापकमको विश्लेषण

सबैभन्दा नजिकैको तापक्रम तथा बर्षाको मापन केन्द्र सुर्खेतको सन् १९७१ देखिको २०१४ सम्मको वार्षिक अधिकतम् तापक्रम र वार्षिक न्युनतम् तापक्रमको तथ्यांकहरुको विश्लेषण गर्दा हालका दिनहरुको औसत अधिकतम् तापक्रम ०.०७३२ डिग्री सेल्सियले बढ्दो क्रममा छ र औसत न्युनतम् तापक्रम चाँहि -०.०१३ डिग्री सेल्सियले घट्दो क्रममा छ ।

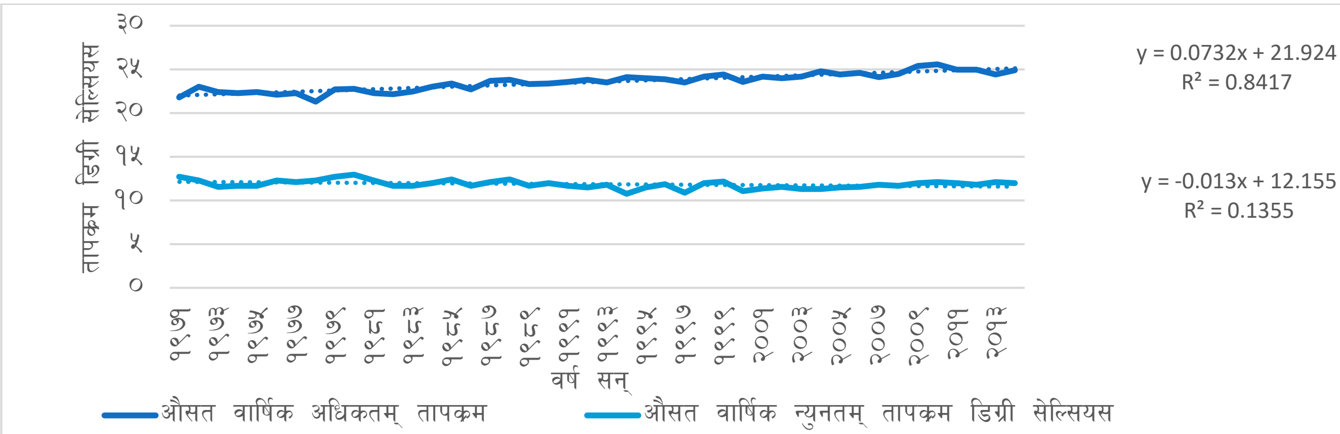

चित्र ७ सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्थासम्म औसत न्यूनतम तापक्रम र अधिकतम तापक्रममा देखिएका परिवर्तन

वार्षिक अधिकतम तापक्रम:

- तथ्याङ्कले औसत अधिकतम तापक्रम, जुन प्रत्येक वर्ष रेकर्ड गरिएको उच्चतम तापक्रम हो, निरन्तर बढिरहेको देखाउँछ ।
- विशेष गरी, हालका वर्षहरूमा, औसत अधिकतम तापक्रम प्रति वर्ष लगभग ०.०७३२ डिग्री सेल्सियसले बढिरहेको छ।
- यो प्रवृत्तिले तापक्रम बढ्दै गएको हावापानीलाई संकेत गर्छ, जसले वर्षको सबैभन्दा तातो दिनहरू क्रमशः तातो हुँदै गइरहेका छन् ।

वार्षिक न्यूनतम तापक्रम:

- यसको विपरीत, औसत न्यूनतम तापक्रम, जुन प्रत्येक वर्ष रेकर्ड गरिएको सबैभन्दा कम तापक्रम हो, घट्दै गएको छ ।
- प्रति वर्ष घट्ने दर लगभग -०.०१३ डिग्री सेल्सियस छ ।
- यो प्रवृत्तिले वर्षको सबैभन्दा चिसो दिनहरू समयसँगै थोरै कम चिसो हुँदै गएको संकेत गर्छ ।

प्रभावहरु:

- तापक्रम ढाँचामा हुने यी परिवर्तनहरूले स्थानीय जलवायु, पारिस्थितिक प्रणाली र मानव गतिविधिहरूमा विभिन्न प्रभाव पार्न सक्छन् ।
- अधिकतम तापक्रममा वृद्धिले कृषि, जलस्रोत र स्वास्थ्यलाई असर गर्ने तीव्र गर्मीको लहर निम्त्याउन सक्छ ।
- न्यूनतम तापक्रममा कमीले चिसो मौसमको अवधि र गम्भीरतालाई असर गर्न सक्छ, ताप आवश्यकताहरू र हिउँदे बालीहरूमा असर पार्न सक्छ ।

३.१.१.२. ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापक्रमको विश्लेषण

सबैभन्दा नजिकैको तापक्रम तथा वर्षाको मापन केन्द्र सुर्खेतको सन् १९७१ देखिको २०१४ सम्मको वार्षिक ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापक्रमको तथ्यांकहरुको विश्लेषण गर्दा हालका दिनहरुमा सबै ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापक्रम बढ्दो क्रममा छ। मनसुनी अधिकतम् तापक्रम ०.०७४९ डिग्री सेल्सियल, मनसुन पूर्व अधिकतम् तापक्रम ०.०६११ डिग्री सेल्सियल, मनसुन पश्चात अधिकतम् तापक्रम ०.०८२२ डिग्री सेल्सियल, हिउँदे अधिकतम् तापक्रम ०.०६८१ डिग्री सेल्सियलले बढेको छ।

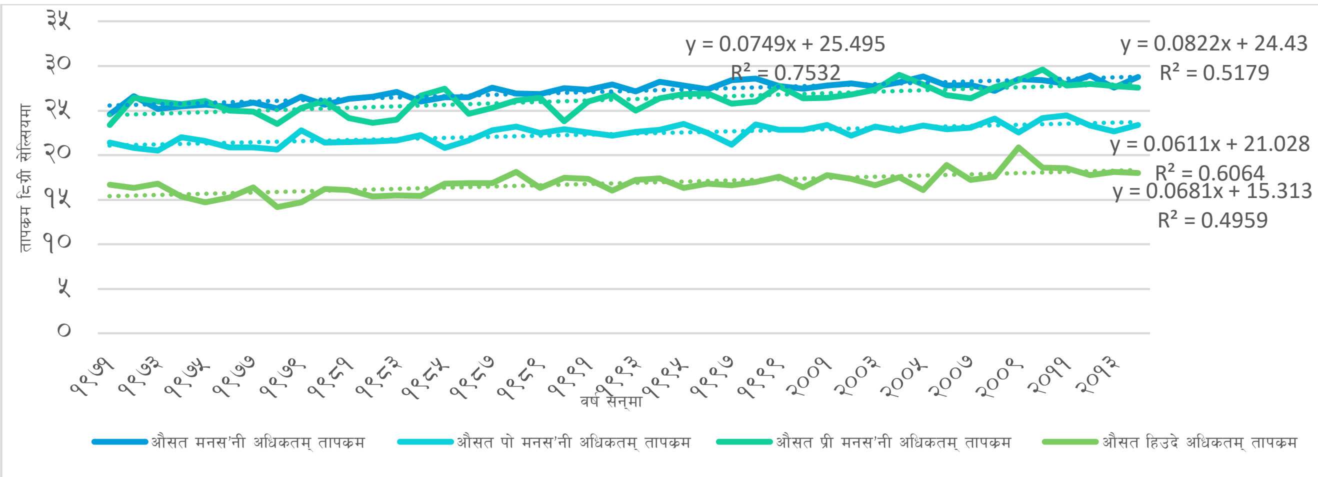

चित्र ८: सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्था सम्म औसत ऋतुहरुको औसत अधिकतम तापक्रममा देखिएका परिवर्तन

३.१.१.३. ऋतुहरुको औसत न्यूनतम तापक्रमको विश्लेषण

सबैभन्दा नजिकैको तापक्रम तथा बर्षाको मापन केन्द्र सुर्खेतको सन् १९७१ देखिको २०१४सम्मको वार्षिक ऋतुहरुको औसत न्युनतम तापक्रमको तथ्यांकहरुको विश्लेषण गर्दा हालका दिनहरुमा सबै ऋतुहरुको औसत न्युनतम तापक्रम घट्दो क्रममा छ। मनसुनी न्युनतम तापक्रम ०.००८७ डिग्री सेल्सियल, मनसुन पूर्व न्युनतम तापक्रम ०.०१८६ डिग्री सेल्सियल, मनसुन पश्चात न्युनतम तापक्रम ०.०११९ डिग्री सेल्सियल, हिउँदे न्युनतम तापक्रम ०.०१६१ डिग्री सेल्सियलले घटेको छ।

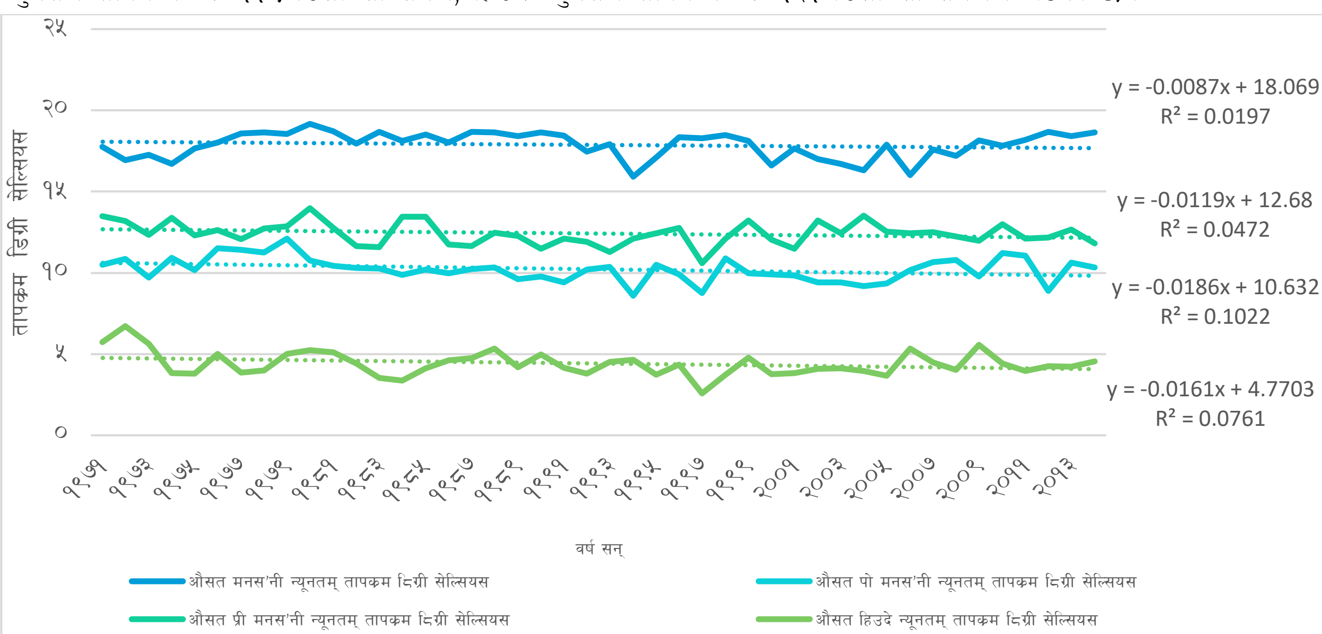

चित्र ९ : सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्था सम्म औसत ऋतुहरुको औसत न्यूनतम तापक्रममा देखिएका परिवर्तन

३.१.१.४. वर्षाका तथ्यांकहरुको विश्लेषण

सबैभन्दा नजिकैको तापक्रम तथा बर्षाको मापन केन्द्रको सन् १९७१ देखिको २०१४ सम्मको बर्षाका तथ्यांकहरुको विश्लेषण गर्दा हालका दिनहरुको औसत वार्षिक वर्षा घट्दो कममा रहेको अधिकतम् तापक्रम बढ्दो क्रममा छ र औसत न्युनतम् तापक्रम घट्दो क्रममा छ। औसत वार्षिक वर्षा: रेकर्ड गरिएको कुल औसत वार्षिक वर्षा १.६३९९ मिमी छ। यो तथ्याङ्कले ४३ वर्षको अवधिमा औसतमा सम्पूर्ण वर्षमा जम्मा भएको वर्षाको कुल मात्रालाई प्रतिनिधित्व गर्दछ। औसत वार्षिक वर्षा १.६३९९ मिमि, औसत मनसुनी वर्षा ०.१०८७ मिमि, मनसुन पूर्व वर्षा ०.६९०८ मिमि, हिउँदे वर्षा ०.२०३५ मिमि, मनसुन पश्चात वर्षा ०.६८१८ मिमिले घट्दो कममा रहेको छ।

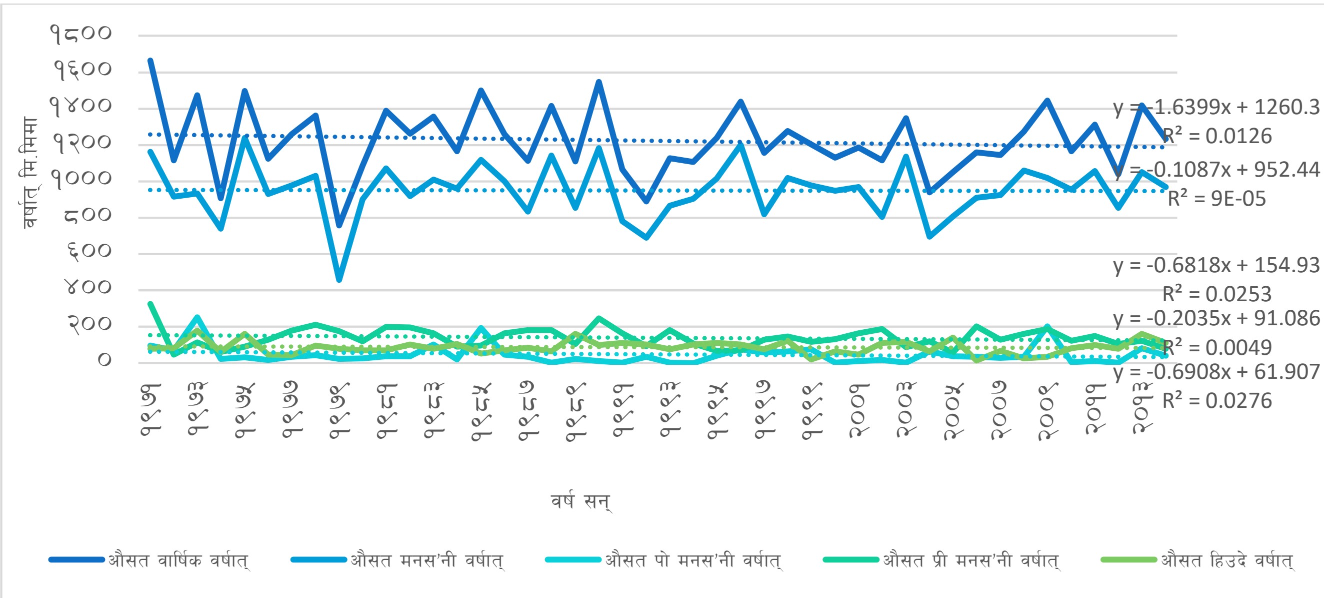

चित्र १० : सन् १९७१ देखि पछिल्लो अवस्थासम्म वर्षात्मा देखिएका परिवर्तन

सन् १९७१ देखि सन् २०१४ सम्मको दैलेख जिल्लाको मौसम सम्बन्धि विवरणलाई विश्लेषण गर्दा वार्षिक अधिकतम तापक्रम १.३ डिग्री सेल्सियल ले बढेको देखिन्छ भने न्यूनतम तापक्रम १.१९ डिग्री सेल्सियल ले घटेको देखिन्छ। वर्षाको विश्लेषण गर्दा वर्षाको चक्र एकदमै अनियमित देखिन्छ। कुनै वर्ष एकदमै वर्षा भएको छ भने कुनै वर्ष एकदमै कम वर्षा भएको माथिको ग्राफले देखाउँदछ। विश्लेषणले विभिन्न मौसमहरूमा वर्षाको वितरणलाई दर्शाउँछ र हालका वर्षहरूमा औसत वार्षिक वर्षामा उल्लेखनीय कमी आएको संकेत गर्दछ।

निष्कर्ष:

१९७१ देखि २०१४ सम्मको अवधिमा दैलेखको तापक्रम तथ्याङ्को विश्लेषणले अधिकतम तापक्रम बढ्ने र न्यूनतम तापक्रममा थोरै गिरावट आउने स्पष्ट प्रवृत्तिलाई देखाउँछ भने प्रत्येक मौसमहरुमा बर्षा तथा बार्षिक औषत बार्षिक वर्षामा उल्लेखनीय कमि आएको देखिन्छ। जलस्रोत व्यवस्थापन, कृषि योजना, र जलवायु परिवर्तनको सम्भावित प्रभावहरूको तयारीको लागि यी ढाँचाहरू बुझ्नु महत्त्वपूर्ण रहेको छ। यी प्रवृत्तिहरूको आधारमा अनुकूलनका योजनाहरु निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ।

३.२. गाउँपालिकामा जलबायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन र प्रकोपको अवस्था

नेपाल विपद्को दृष्टिले अति जोखिमपूर्ण देशहरुमध्ये एक हो । विश्वका १ सय ९८ मुलुकमध्ये नेपाल भूकम्पका हिसाबले ११ औं, बाढीको हिसाबले ३० औं स्थानमा र जलवायु परिवर्तनको हिसावमा चौथो तथा एसियामा छैठौ जोखिमपूर्ण देशको रुपमा रहेको छ । प्राकृतिक विपद्को हिसाबले विश्वको उच्च जोखिमपूर्ण देशको रुपमा रहेको छ । नेपालमा विशेषगरी नियमित रुपमा हुने बाढी, पहिरो, हुरिबतास, आगलागी, चट्याङ, सडक दुर्घटना, असिना, हिमपहिरो तथा महामारीजस्ता मौसमी विपद्बाट हरेक वर्ष लगभग बीस हजारभन्दा बढि परिवारहरु प्रभावित हुने गरेका छन । नेपालमा प्रतिबर्ष बिभिन्न विपद्हरुबाट सरदर औषतमा एक हजारको हाराहारीमा मानिसहरुको मृत्यु हुने गर्दछ । जसमध्ये बार्षिक ३ सय जनाको मृत्यु बाढी तथा पहिरोका कारणले मात्रै हुने गर्दछ । यसैगरी सबैभन्दा बढी आगलागीका कारण पशु चौपाया, पंक्षी, जग्गाजमिन, वन क्षेत्र र बालीनाली, धनसम्पत्तीको नोक्सानी हुने गरेको छ ।

दैलेख जिल्ला पनि विपद् जोखिमको दृष्टिले जोखिमयुक्त जिल्ला हो । भौगोलिक हिसावले कमजोर तथा भु बनोटका कारण विपद्बाट बर्षेनी ठुलो धनजनको क्षति गरेको छ । महाबु गाउँपालिका पनि विपद् जोखिमको हिसावले जोखिमपूर्ण स्थानमा पर्दछ ।

महाबु गाउँपालिका धरातलीय उचाईको विविधताका साथमा भिरालो पहाड उच्च उपोष्ण देखि समशितोष्ण हावापानीको प्रधानता रहेको पहाडी भू-भाग रहेका छन् । उच्च पहाडी क्षेत्रमा कडा खालको बलौटे र चुनढुङ्गा मिसिएको माटो भएकाले यस क्षेत्रमा भु-क्षय, पहिरो जाने संभावना बढी हुन्छ भने र तल्लो भुभागमा नदीकटानका समस्याहरु रहेका छन । यसरी वातावरणीय असन्तुलनका कारण हुने प्राकृतिक प्रकोपका कारण ठूलो जनधनको क्षति समेत हुने गरको छ । महाबु गाउँपालिकालाई प्रकोपहरुको नक्शांकन गरी योजना तर्जुमा गर्न सहज बनाउनका लागि यहाँको मुख्य बाढी, पहिरो, आगालागि जस्ता विषयहरुमा प्रकोप सम्बन्धी विवरण संकलन भएको छ । यो गाउँपालिकाका कुल घरधुरी मध्ये ३३% घरधुरीमा प्राकृतिक प्रकोपको संभावना रहेको छ जसमध्ये १६% घरधुरी पहिरोको जोखिममा छन् भने ४% घरधुरी बाढीको जोखिममा रहेका छन् । त्यसै गरी १२% घरधुरी आगलागीको जोखिममा रहेका छन् र अन्य विभिन्न खालका प्रकोपहरुको जोखिममा रहेका घरधुरीहरु १% को संख्यामा रहेका छन् ।

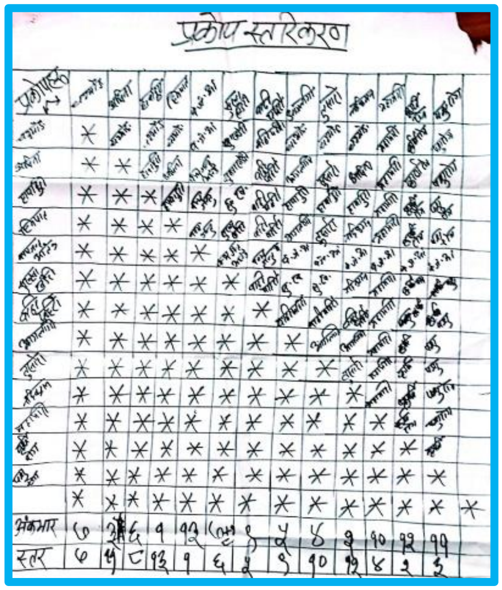

महाबु गाउँपालिका वहु प्रकोप प्रभावित गाउँपालिका पनि हो । कमजोर बनौट, संकटासन्न अवस्था, अव्यवस्थित वसोवास र भौतिक संरचनाले गर्दा वर्षातको समयमा पहिरो, वाढीले विपद्को अवस्था सिर्जना गर्ने गरेको छ । भुकम्प, बन्यजन्तु आतंक, कृषिमा लाग्ने रोग, पशुमा लाग्ने रोग, महामारी, बाढिपहिरो, सुख्खा खडेरी, चटयाँङ्ग, हावाहुरी, आगलागी, तुसारो, असिना, नदीकटान, हिमपातले धनजनको क्षति हुने गरेको छ । ६ वटै वडामा गरिएको छलफलका आधारमा गाउँपालिकामा जम्मा १३ वटा प्रकोपहरु पहिचान गरिएको छ । भूकम्प नेपालकोलागि पहिलो प्रकोप भएको कारण यस गाउँपालिकामा पनि पहिलो प्रकोपको रुपमा राखिएको छ ।

३.३ प्रकोपको ऐतिहांसिक समयरेखा

३.३.१ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम, महाबु गाउँपालिका, दैलेख ।

क.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१ ३	**जंगली जनावारको आतंक**	२०७८ २०८० २०८० २०८१ निरन्तर	वडा न १ मा	- ४१ वटा वाखा वाघले मारको - दुम्सि,बांदरले बदेलले बाली सखाप गरेको । - वाघले भगवती गाहाको ५ वाखा मारेका	- खेती नहुने - बसाई सराई गरी तराई तिर झरेका छन ।	- आगो लगाएर, बाजा बजाएर, जमिनमा छोडेर, जंगली जनावार	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगउने । - जनावर लाई रसायनहरुको

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
		२०७३ साल प्रतिवर्ष	वडा न २	- आलु अन्न बाली जंगली जनावरले खाने - जंगली जनवारले अन्न बाली सबै खाने	गरीवि निन्त्याएको छ । - त्रासले खेती गर्न छाडेका छन - जंगली जनावारको त्रासले पनि बसोबास छोडेर हिडेका छन । - आलु लगायत तरकारी बाली अन्न बाली बादर, बदेलले सखाप गरेका छन । - आलु सखाप पार्ने । - जग्गा बाझो भएको ।	भगाउने अभ्यास गरिएको छ । - खाल्डाहरु खनेर, करेन्ट तार जमिनमा छोडेर, - रातमा बारीमा गएर जंगली जनवारहरु भगाउने गरिएको छ । - चौकीदारी बस्ने - घाडो बजाउने - बारीमा टहरो बनाई कुर्ने । - गरी जंगली जनावार भगाउने अभ्यास गरिएको छ । - कुकुर पाल्ने - भयाउने(पुतला) राख्ने	प्रयोग गर्न अध्ययन गर्ने । - जंगललाई प्रवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने - सुरक्षित आहार श्रृखला व्यवस्थापन गर्ने । - घेरबारको व्यवस्थापन गन - वैकल्पिक खेती प्रणाली गर्ने । - बन पैदावार व्यवस्थापन - बनमा कृषिखेती गर्ने । - चिडियाखाना बनाउने । - जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगाउने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने - बनमारा हटाउने आभियान चलाउने । - ठूलो ध्वनी निकाल्ने संयन्त्र बनाउने । - जंगल विनास रोक्ने । -
		२०७५ २०७९ देखि बढेको	वडा न ३	- अन्न बाली सखाप गरेको - घरपालुवा जनावार माथि आक्रमण - उत्पादन नभए पछि घर छोडेर बसाई सरेका छन । - १४ घर जंगल नजिकको वस्ती छोडेर तराई तिर झरेका छन ।			
		२०७५ प्रति वर्ष	वडा न ४	- अन्न बाली सखाप गरेको - बाघले २ जनालाई धाईते बनाएको, - २ दर्जन घरपालुवा जनावारहरुलाई मारेको ।			
		२०७५देखि निरन्तर	वडा न ५	- अन्न बाली सखाप गरेको - किसानहरु खेती बाली लगाउन उत्साहित नहुने ।			
		२०६० देखि निरन्तर	वडा न ६	- अन्न बाली सखाप गरेको । - मानिसहरु त्रासमा बस्नुपर्ने । - किसानहरु खेती बाली लगाउन उत्साहित नहुने । - घरपालुवा जनावार माथि आक्रमण			
							-
२	**कृषिमा लाग्ने रोग,**	२०४० २०७७	वडा न १	- मकैमा रोग किरा लाग्ने गरैको । - गवारा, डडुवा रोग लागेर सबै आलु खेती नस्ट गरैको । - गवाराले मकै खेती नस्ट गर्ने गरेको - सलह किराले मकै धान बालीमा असर - कुखुराहरुमा रानिखेत रोग लागेको	- सलह किरा लाग्न सक्ने - गवारा रोग बढन सक्ने - स्थायिन बीउ नस्ट हुन सक्ने - तरकारीमा विभिन्न रोग किराहरु लाग्न सक्ने । - कृषि उत्पादन घट्नु । - स्थानीय जातका बालीहरु लोप हुने संभावना । -	- प्राविधिकहरुको सहयोग लिएको । - पालिकाले क्लस्टर अनुसार प्राविधिक व्यवस्थापन । - कृषि विमा सुरुवात गरिएको ।	- आलु संरक्षण गर्ने प्रविधि - माटो परीक्षण गर्ने प्रविधि - स्थानीय श्रोत व्यत्ति परीचालन - प्लाष्टिक टनेलमा तरकारी खेतीगर्ने - जलवायु मैत्री कृषि उत्पादन प्रणाली अवलम्वन गर्ने । - कम्पोस्ट मल, गडयौला मल, झोलमोल जस्ता प्रांगारिकमलहरुको प्रयोग गर्ने ।
		२०७० २०८०	वडा न २	- आलुमा लगायत तरकारी बालीमा विभिन्न रोगहरु लाग्ने गरेको - धान मकैमा रोग किरा लाग्ने गरैको - सलह किराले मकै धान बालीमा असर			
		२०७६ २०७०	वडा न ३	- गवारा, डडुवा रोग लागेर सबै आलु खेती नस्ट गरैको ।			

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
				- गवाराले मकै खेती नस्ट गर्ने गरेको - सलह किराले मकै धान बालीमा असर			- बाली विमालाई प्रोत्साहन गर्ने । - रष्टिक स्टोरहरु बनाउन सकिने ।
		२०७६ २०७० २०८०	वडा न ४	- आलुमा लगायत तरकारी बालीमा विभिन्न रोगहरु लाग्ने गरेको - काउलीमा रोग लाग्ने गरेको । - गवारा, डडुवा रोग लागेर सवै आलु, मकै खेती नस्ट गरैको । - सलह किराले मकै धान बालीमा असर			
		२०७० २०८०	वडा न ५	- धान मकैमा रोग किरा लाग्ने गरैको - सलह किराले मकै धान बालीमा असर			
		२०७६ २०७० २०८०	वडा न ६	- आलुमा लगायत तरकारी बालीमा विभिन्न रोगहरु लाग्ने डडुवा, कमिला गरेको । - धान मकैमा रोग किरा लाग्ने गरैको - गवारा, डडुवा रोग लागेर सवै आलु खेती नस्ट गरैको ।			
							-
३	**पशुमा लाग्ने रोग**	२०७८ २०८०	वडा न १	- लम्पिस्कीन धेरै गाईगोरुलाई असर गरेका - कुखुराहरुमा रानिखेत रोग लागेको	- लम्पि स्कीन रोग फैलन सक्ने । - भेडा बाखाहरुमा सन्तुलित आहारा नहुने । - कुखुराहरुमा रानिखेत रोग रोग फैलन सक्ने । - बर्डफल्लु सक्रमण फैलन सक्ने - स्थानीय जातका पशुहरु लोप हुने समभावना	- पालिकाले रोग नियन्त्रण गर्न सहयोग गरेको । मृत पशुहरुलाई माटोमुनि गाडेको । - रोग नियन्त्रण विरुद्ध खोप जडीबुटीको प्रयोग	- पशुपालनको लागि - भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने । - स्थानीय प्राविधिकहरुको परिचालन । - जनचेतना मुलक क्रियाकलापहरु गर्ने ।
		२०७८ २०८०	वडा न २	- लम्पि सकिन ले धेरै पशुहरुलाई विरामी बनाएको । - कुखुराहरुमा रानिखेत रोग लागेको			
		२०७८ २०८०	वडा न ३	- खोरेत रोग लागेर केही पशुहरु मरका - लम्पिस्कीन धेरै गाईगोरु लाई असर गरेको			
		२०७८ २०८०	वडा न ४	- खोरेत रोग लागेर ४०० बाखा मरेका - लम्पिसकिन १००० गाईगोरु लाई असर गरेको			
		२०७८ २०८०	वडा न ५	- लम्पिस्कीन धेरै गाईगोरुलाई असर गरेका - कुखुराहरुमा रानिखेत रोग लागेको			
		२०७८ २०८०	वडा न ६	- खोरेत रोग लागेर धेरै बाखाहरु विरामी भएका - लम्पिस्कीन धेरै गाईगोरु लाई असर गरेका			
							-
४	**महामारी**	२०५६ २०७८	वडा न १	- झाडापखालाले १ जना मृत्यु - कोरोना ले धेरैलाई प्रभावित बनाएको १ जना मृत्यु	- बासी सडे गलेका खानाले ले पुन झाडा पखाला हुन सक्ने । - पानीका मुहानहरुबाट संक्रमण हुन सक्ने । नया	- पालिकाले कोरोना नियन्त्रण गर्न क्वारेन्टाईन बनाई व्यवस्थापन गरेको	- पानी सुद्धिकरण गरेर मात्र पिउने तथा मुहान सफा राख्ने । - सरसफाईको लागि जनचेतना फैलाउने । - संक्रमितको नजिक नजाने ।
		२०७७ २०७८	वडा न २	- कोरोनाले धेरैलाई प्रभावित बनाएको २ परिवारका २ जना मृत्यु			
		२०७७	वडा न ३	- कोरोना ले धेरैलाई प्रभावित बनाएको १ जना मृत्यु			
		२०२८ २०७७	वडा न ४	- हैजाले ५० जना विमारी			

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
		२०७८		- झाडापखालाल एक जना मृत्यु - कोरोना ले धेरैलाई प्रभावित बनाएको	सरुवा रोग फैलिन सक्ने		- झिगा नियन्त्रण गर्ने पविधिको प्रयोग गर्ने । - गाई बस्तुको खोर, मानिस बस्ने स्थानलाई व्यवस्थापन गर्ने ।
		२०३३ २०७७ २०७८	वडा न ५	- झाडापखालाले ६० जनालाई विमारी - कोरोना ले धेरैलाई प्रभावित बनाएको			
		२०७७ २०७८	वडा न ६	- कोरोना ले धेरैलाई प्रभावित बनाएको			
							-
५	**बाढि पहिरो**	२०६२ श्रावणमा	वडा न १ खाडापहिरो	- २० देखि २५ मुरी बीउ जाने खेत बगाएको । - खेतवारी र सडकलाई असर, लालीगुराँस र साना कांडाका ८ वटा घर जोखिम रहेका छन ।	- खेतवारी, र नदी किनार जोखिम - निरन्तर पहिरो प्रत्येक वर्ष जोखिम - जग्गा ने छोडेर बसाई सरेका पहिरोको कारणले । - प्रत्येक बर्ष पहिरोको जोखिम भएका । - सुखा पहिरो बढिरहेको ।	- बृक्षारोपण गरिएको - तटवन्धन गरिएको - उतिस, सियाली लगाएको । - सुख्खावाल लगाएको - बांस केरा लगायतका विरुवा लगाएको । - तारजाली लगाएको - भेल काटेर अन्य स्थानमा फाल्ने गरिएको तारजालि लगाएको - विद्यालयमा तटबन्धन	- तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - अध्ययन गरी पुर्वसूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने। जोखिम घरहरुलाई स्थान्तरण गर्ने । - जोखिम वस्ती व्यवस्थापन गर्न पहल गर्ने । - बायोइन्जिनियरीङ पद्धति अपनाउने । - नदी छेउको बस्ती सरक्षण गर्न मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गर्ने । - घर बनाउदा मापदण्ड बनाई सुरक्षित स्थानमा बनाउन सचेतना जगाउने । - नदीखोला जथाभावी उत्खनन् नगर्ने । - खोलाको छेउछाउबाट ढुङ्गा ननिकाल्ने । - खोलाको वहाव नियन्त्रण गर्ने । - जथाभावी सडक नखन्ने - जोखिम घरहरुलाई बस्ती स्थान्तरण गर्ने
		२०२७ असार	वडा न २ टिपेरीमा	- १०० पशु चौपाय, १० जना व्यक्तिको खेतमा क्षति			
		२०२९ श्रावण २०२४ श्रावण २०६४ २०७७ २०७८ असार २०७९ असोज २०८० भदौ २०८१ श्रावण	वडा न ३	- छामघाट नदीको बाढि २५ जनाको खेत । - १५ जनाको धान खेत र १ हल गोरु बगाएको । - १२ जनाको खेत बगाएको - छामघाट नदीले नर बहादुर नेपालीलाई बगाएको, सुवास रावतलाई बगाएको - पहिरोले ५ वटा घरमा क्षति - सपना र भावना बुढालाई बगाएको - ९ वटा घर जोखिममा - सुख्खा पहिरो गईरहने			
		२०२९ असार २०४० भदौमा २०४५ देखि २०५४सम्म २०५८ मा २०६२ मा २०७३	वडा न ४ वडा भरी	- १५ जनाको घर भत्किएको । - पहिरोका कारण खेतबारी बगाएको ७ घरमा असर परेर बसाई सरेका ७ वटा घर, - दिल बहादुर सिहको ४ जनाको मृत्यु साथै गाई बस्तु हरु पुरिएका - कांडासिरौला र बुढाटोलका १२ जना पहिरोको कारण बसाई सरेका - कटुसेनीमा शक्त बहादुर शाहीको घर सहित १ जना निधन ।			
		२०२९ श्रावणमा २०५६ मा २०७२ सालदेखि निरन्तर	वडा न ५ वडा भरी	- ८ वटा घरका १५ जनाको मृत्यु - ३ जनाको मृत्यु - निरन्तर पहिरो जाने तथा भासिने गरेको - ३५ वटा घर जोखिममा - ११ घर भत्किएका - २ घर जोखिम भई बसाई सरेका - जग्गा नै छोडेर बसाई सरेका पहिरो पछि - १२ घरको खेत क्षति			
		२०२९ श्रावणमा २०७९	वडा न ६ टाकुरीमा र उतिसेनिमा	- ८ जनाको मृत्यु - २६ जना व्यक्तिको खेत बगाएको			

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
		२०८१ असारमा		- २५ वटा बाखा खोर सहित बगेका - १ जना बसाई सरिगएको - खानेपानीको मुहान र नहरहरु अवरुद्ध - प्रत्येक बर्ष पहिरोको जोखिम - पहिरोका कारण टाकुरी, दमाई खोरियाका ४० घरहरु जोखिम			
६	**सुख्खा खडेरी**	२०७० २०७८	वडा न १ वडाभरी	- धानबाली सखाप - जेठमा लगाउने मकै असारमा लगाउनु परेको	- खाद्यान्नको अभाव भई खाद्य संकट हुने । - सिञ्चाई नहुदा खेतीबाली नहुने - किसानहरुमा खेती प्रति असन्तुष्टी - भोकमरी हुने - बोटविरुवाहरु सुक्ने । - तरकारी, अन्नबाली उत्पादन नहुने - खानेपानीको अभाव - स्वच्छपानीको अभाव - विभिन्न रोगहरु लाग्न सक्ने	- अन्न भण्डारण गर्ने व्यवस्था पुरानै प्रविधिको प्रयोग - गिताचौरमा सोलार लिफट मार्फत सिञ्चाई गरिएको	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने । - तरकारी खेती गर्ने - साना तथा मझौला उद्योगहरु सञ्चालन गर्ने । - मुहान संरक्षण गर्ने - बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने । - बन डडेलो लाग्न बाट जोगाउने ।
		२०२७ मा २०७८ मा	वडा न २ सवै टोलहरुमा	- धानबाली सखाप - जेठमा लगाउने मकै असारमा लगाउनु परेको - धानको बीउ समेत नपाईएको			
		२०७८ २०८१	वडा न ३ वडा भरी	- अन्न बालीको उत्पादन नभएको - उत्पादनमा ह्रास , खेती गर्ने जांगर कम भएको ।			
		२०८१	वडान ४ गिताचौर कांडासिरौला	- अन्न उत्पादनमा ह्रास - कुनै घरमा ५ छाक खाने उत्पादन पनि नहुने ।			
		२०२८	वडा न ५	- भोकमरी भएको - सवै धानबाली सखाप - खाद्यन्न संकट			
		२०८१	वडा न ६	- गहुँ बाली विग्रको			
७ १	**चट्याङ**	२०६९वैसाख २०७३ श्रावण २०७५ भदौ २०७६ भदौ २०८० भदौ	वडा न १	- २ जना घाईते - २ जना घाईते घरमा क्षति - ३ वटा भैंसी,५ वाखा घाईते - १ जना मृत्यु (भुमिसरा खत्री - प्रत्येक वर्ष चट्याङले क्षति पुरयाएको ।	- प्रत्येक वर्ष चट्याङ - परिरहेको - धेरै मानिसहरु तथा पशु चौपायहरु मर्न सक्ने - प्रत्येक वर्ष चट्याङ परिरहेको मानिस एवं पशु चौपाया मर्ने	- स्थानीय सरकार , संघ सस्था मार्फत जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । - अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको - आगनमा बञ्चरो राख्ने, - घर भित्र पस्ने, कान बुझ्ने, कानमा औंला हाल्ने गरिएको - ज्यामुना, सिउडी लगाउने, जगमा तार जोडने, घोप्टो पर्ने गरिएको	- वस्ती भन्दा टाढा चट्याङलाई तर्काउने विधिको प्रयोग गर्ने , - चट्याङ सम्वन्धी अध्ययन गरी व्यवस्थापनको प्रयास गरिनुपर्ने । - चट्याङ सम्वन्धी जनजेतना मुलक क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नु पर्ने - प्रविधिको विकास गर्ने । - घरमा तथा सार्वजनिक स्थलमा अर्थिङ गर्ने । - विद्युत पोल नजिक घर संरचना निर्माण न गर्ने । - चट्याङ पर्ने समयमा विद्युतिय सामग्रीको प्रयोग नगर्ने ।
		२०६१ श्रावण २०७९ भदौ २०८१ भदौ	वडा न २	- २ जना को मृत्यु - ४ वटा पशुको मरेको - ६ जना घाईत, स्वास्थ्य चौकी, ३ घर क्षति			
		२०७२ २०७५ असार २०८०असोज	वडा न ३	- १ भैंसी मरेको - १ जना घाईते, १ भैंसी मरेको, आँपको रुख सुकेको - १ जना मृत्यु तथा १० जना घाईते			
		२०३८चैत्रमा २०६५ मा २०७१असार २०८०	वडान ४	- कांडासिरौला, गिताचौर, गैडाबाज ४ जना को मृत्यु ,५ घरमा असर ६ वटा जनावरमा क्षति - प्रत्येक वर्ष चट्याङ परिरहेको र मानवीय तथा भौतिक क्षति पुरयाईरहेका			
		२०६२ २०७७ श्रावण २०७८	वडा न ५	- पाखाआउत, देउलमा परेको चट्याङले १ जनाको मृत्यु केही पशु चौपाया मरेको - प्रत्येक वर्ष चट्याङ परिरहेको			

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
		२०६२ २०६७ भदौ २०७६फागुन २०७९ २०८०	वडा न ६	- टाकुरीमा १०० वटा भेडा मरेका - कांडासिरौलामा पढन गएका १ जना इन्द्र बहादुर तारामीको मृत्यु - २५ चौपाया मरेका - १ जना मृत्यु र २० जना घाईते			
८	हावाहुरी	२०५६ असार	वडा न १	- धर्मशाला देखि स्वास्थ्य चौकी, तिरुवाटोलमा भण्डै ४ सामुदायिक भवन र २० वटा घरहरुको छाना उडाएको । - सो वर्ष गाउका कुनैपनि मकैहरु नरहेको	- प्रत्येक वर्ष असर गरेको छ । - प्रत्येक वर्ष असर हावाहुरीले असर गरीरहेको विद्यालय तथा घरहरुलाई - मकै धान लगायतका खेतीलाई असर गरेको - टिन तथा खरको छाना भएका संरचना असुरक्षित भएका	- घरको संरचनाहरु सक्नेले बदल्ने गरेको - घरको संरचनाहरु सक्नेले बदल्ने गरेको - ठुलो काठले बाधने, ग्याविनले बाध्ने गरिएको छ । - सुरक्षित स्थानमा बस्ने गरिएको । - टिनको छानालाई बलियो बनाउने गरिएको - पुनः पाता लगाईएको ।	- सामुदायिक भवनहरु बनाउदा अनुमति लिनु पर्ने। - सरचना मजबुद बनाउने । - सामुदायिक भवनहरु बनाउदा अनुमति लिनु पर्ने । - सरचना मजबुद बनाउने । - प्लाटिक टनेलमा तरकारी खेती गर्न सकिने - घर बनाउदा प्राविधिकको सल्लाह लिएर बनाउनु पर्ने - सुरक्षित घर बनाउनको लागि समुदाय स्तरमा चेतना तथा अभिमुखिकरण गर्नु पर्ने ।
		२०७९ चैत्रमा	वडा न २	- २० वटा घर र २ वटा विद्यालयकोमा क्षति			
		२०६४ २०७८, २०७९ र २०८१	वडा न ३ सवै टोलमा	- ३२ घरपरिवारको मकै सखाप पारेको । - भोकमरी भएको - धेरै घर घरहरु र ३ वटा विद्यालय छाना उडाएको			
		२०६३	वडा न ४	- तिन सय मुरी मकै क्षति भएको । - घरको तथा विद्यालयका छानाहरु उडाएको			
		२०७०	वडा न ५	- घर तथा विद्यालयका छानाहरु उडाउने । - विद्यालय तथा घरका छानाहरु फालेको - देवदारको रुख ढलेर कृष्ण बमको छोरीको मृत्य			
		२०८१ भाद्र १३	वडान ६	- ७ वटा विद्यालयको पाता उडाएको - धेरै वटा घरको छाना उडाएको			
९	आगलागी	२०५४ मा २०५५ मा २०८० मा	वडा न १	- सामुदायिक बन भवानी, चुरेघारी, सालघारीमा आगलागी - जंगबहादुर खानको र ललित गिरीको घरमा आगलागी ठुलो क्षति २० मुरी धानको क्षति - जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस जलाएको । - खानेपानीका पाईप जलेका	- आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत असर गर्ने - आगलागीले बनजंगल मा बर्सेनि जडीबुटी जंगल नस्ट भएको	- आगलागीको मौसममा सामुदायिक बनका उपभोक्तहरुले अग्निरेखा बनाएका । - आगलागी सम्बन्धी सचेतना जगाउने गरिएको । - घरेलु विधि प्रयोग गरी आगलागी नियन्त्रण गरिएको - पानी भाग्रामा राख्ने गरिएको - चिसोमाटो ले निभाउने अभ्यास	- अग्नि रेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - पानीको संकलन गर्ने टोल अनुसार टयांकि बनाई पानी संकलन गर्ने । - क्षमता विकास गर्ने - उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने र टोलटोलमा पानी संकलन गर्ने र नया प्रविधिहरु प्रयोग गर्ने - सके सम्म खरको छाना हटाउने । - सुरक्षित चुलो निर्माण । - जथाभावी वनमा आगो नलगाउने ।
		प्रत्येक वर्ष	वडा न २	- वनजंगल, सामुदायिक बन जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस जलाएको - सामुदायिक बनमा आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत जलाएको ।			
		प्रत्येक वर्ष	वडा न ३	- जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस जलेका			
		२०४५ प्रत्येक वर्ष	वडा न ४	- २ जनाको मृत्यु भएको । - बोट विरुवाहरु, घांस नस्ट भएका			
		प्रत्येक वर्ष	वडा न ५	- आगलागीले बनजंगलको खानेकुरा सकेको कारण जंगली जनावर गाउ तिर सरेका छन - बोट विरुवाहरु, घांस नस्ट भएका			

क.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
		२०७६	वडान ६	- लामिडांडामा राम बहादुर पौडेलको घर कागजपत्र सर्टिफिकेट नस्ट - बोट विरुवाहरु, घांस नस्ट भएका			
१०	**तुसारो**	प्रत्येक वर्ष	वडा न १	- हिउदे बालीमा असर	-खाद्यान्न संकट हुने -आलु तरकारी खेतीबालीमा उत्पादन कम हुने।	- जौ गहु जस्ता बाली लगाइएको	- टनेलमा तरकारी खेती गर्ने। - तुसारोमा हुने बाली लगाउने - आलु उत्पादनको लागि रष्टिक स्टोर बनाउने। - वर्षै बालीको रुपमा आलु लगाउने।
		प्रत्येक वर्ष	वडा न २	- हिउदे बालीमा असर			
		२०७६	वडा न ३	- हिउदे बालीमा असर			
		२०८१	वडान ४	- तरकारी, आलु नस्ट गरेको			
		२०८१	वडा न ५	- आलु, केरा, तरकारी बालीमा क्षति - कृषि उत्पादनमा कमि।			
			वडा न ६	- तरकारी, आलु नस्ट गरेको			
११	**असिना**	२०७३ चैत्र २०७४कार्तिक २०७७ चैत्र	वडा न १	- गहुँ, जौ, मसुरो, तरकारी बालीमा नोक्सानी - धान बालीमा नोक्सान - गहुँ लगायतका बालीमा नोक्सानी	खाद्य संकट हुन	- अन्न भण्डारण गर्ने गरिएको -	
		२०७७ कार्तिक	वडा न २	- अन्नबाली, तरकारी, फलफुल लगायत			
		२०३६ मा २०६९	वडा न ३	- ७०० घरपरिवारको धानबाली नस्ट गरेको। - कालिकोटको डिल्लिकोट गएर सस्तो अन्न जौ र आलु खरीद गरी ल्याएको - भोकमरी बनाएको	- प्रतिवर्ष असिना पर्ने गरेको - अन्न बालीको नोक्सानि - खाद्यान्न संकट हुने	- अन्न भण्डारण गर्ने गरिएको। - पैँचो कार्यक्रम गरी समुदायमा सहयोग आदान प्रदान गरिएको	- बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने। टनेल, पोलिहाउसमा खेती गर्ने। - असिनाले असर नगर्ने बाली लगाउने। - सुरक्षित खेती प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने। - व्यावसायिक खेती प्रणालीको विस्तार गर्ने। - अलैची खेती तथा अन्य मझौला खेती अवलम्वन गर्ने।
		२०४५ २०५५ २०७५,७६	वडा न ४	- धान, गहु, अन्नबाली, तरकारी, आलुको पात छिया छिया गरी नोक्सान गरेको।			
		२०५४ २०८०	वडा न ५	- ५०० घरको अन्न बाली र तरकारी मा नोक्सान पुगेको			
		२०५४, २०७८ २०८०	वडान ६	- असिनाले ५०० परिवारको गहु सखाप बनाएको			
१२	**नदी कटान** नदी कटान	२०६८ भदौमा प्रतिवर्ष	वडान १	- तारेभिर रिम खोलाले कलौटे सार्कीलाई बगाएको र गाई वस्तु तथा जमिन नस्ट गरेको - स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा बर्षेनी असर गर्ने	स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा बर्षेनी असर गर्ने	तटबन्धन, बृक्षारोपण, बास लगाउने	तटबन्धन गर्ने तथा प्रभावित परिवारहरुलाई व्यवस्थापन गर्ने।
		प्रत्येक वर्ष	वडान २	- स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा वर्षेनी असर गर्ने			
		प्रत्येक वर्ष	वडान ३	- छामकाट नदीले वर्षेनी खेत बगाएको तथा बर्षेनी असर गर्ने			
			वडान ४	- स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा बर्षेनी असर गर्ने			
			वडान ५	- स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा वर्षेनी असर गर्ने, खेतबारी कटान गरेको।			

क्र.स.	प्रकोप	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
			वडान ६	- स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा वर्षेनी असर गर्ने, खेतबारी कटान गरेको ।			
१३	**हिमपात**	२०७९	वडन न ४,५,६	- अत्यधिक चिसो हुने । - पशुचौपाया मर्ने ।	हिमपातले अन्न बालीमा नोक्सानी हुने पशुचौपायलाई समस्या हुने ।	- न्यानो कपडाहरुको व्यवस्थापन - दाउरा घासको भण्डारण	- टनेल तथा पोलिहाउसको व्यवस्थापन गरी तरकारी खेती गर्ने - सुरषित रहनलाई सचेतना जगाउने

३.३.११. महाबु गाउँपालिकाको समग्र बसाई सराईको ऐतिहासिक घटनाक्रम

बसाई सराई	साल र महिना	प्रभावित स्थान र समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराइको अवस्था	२०६० देखि	वडा न १	- खेती नहुने, जंगली जनावर को आतंक बढेको	- तराईतिर बसाई सराई निरन्तर हुनसक्ने, जस्तैः सुर्खेत नेपागंज कोहलपुर - अस्थाई बसाई सराई बढि हुने - बसाई सराई दर्ता नगरी सर्ने अवस्था बढेनसक्ने - उत्पादन नभएर, आम्दानी नभएर, मंसिरमा जाने बैसाखमा आउने गरेका छन । - बसाई सर्ने क्रम बढने - बाढि पहिरो तथा बेरोजगारीका कारण हरेक वर्ष बसाईसराई गर्नेको संख्या बढ्न सक्ने	-बेरोजगारी कम गर्न पालिका बाट सामान्य अनुदान दिने गरेको -जंगली जनावर खेद्ने लखेटने गरिएको । -प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी २ महिना काम गरेको -सामान्य रोजगार गरी गुजारा गरेको -कृषि उत्पादनमा केही सहयोग पाएको ।	- सिञ्चाई व्यवस्थापन - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास - तरकारी खेती प्रवर्धन गर्न बजारीकरण गर्ने तथा ग्रेडिग गर्ने। - खनिज पदार्थ उत्खनन गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने । - बास निगालो लगायतका सामाग्रीहरुको साधनहरु बनाउने । - उद्योग सञ्चालन गर्न ऐन कानूनहरु सहज बनाउने । साथै सहजीकरण गर्ने र व्यावसाय गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने । - शिप नहुने र अवसर प्राप्त गर्न नसक्ने विपन्न वर्गलाइ बीउ मल व्यवस्थापन । - सिञ्चाई योग्य जमिन नहुनेलाई सो बमोजिमको व्यवस्थापन - लघु उद्योगहरु स्थापना गर्ने - बैकिग ऋण व्यवस्थापन । - सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने । - सिपमुलक तालिम - जडीबुटी प्रवर्धन र बजार व्यवस्थापन - तरकारी तथा फलफुल प्रवर्धन । - काफलको बजारीकरण - सामुदायिक पशुपालन - काठको काम तथा जडीबुटी प्रवर्धन गर्न स्थानीय नीति बनाउने ।
	२०२९ मा	वडा न २	- ५ घर परिवारका ३० जना बसाई तराई तिर सरेका			
	निरन्तर	वडा न ३	- निरन्तर बसाई सरिरहेका			
	२०७८ देखि २०८१	वडा न ४	- १९ घरधुरी बसाई सरेका - ४ घरधुरी बसाई आएका			
	२०२९ २०२८ २०२८र २०२९ २०५० २०५२ २०८०	वडा न ५	- उत्पादन नभएर । - भूकम्प र महामारीको कारण भोकमारी भएको - पानीको अभावले ३३५ जना बसाई सरेका			
	२०२९ २०६०	वडा न ६	- पहिरोको कारण १० घर परिवार बसाई सरेका			

						- अलैची खेतीको अध्ययन तथा व्यवस्थापन

३.३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न १

क्र.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	चट्टयाङ	- २०६९ बैसाखमा - २०७३ श्रावणमा - २०७५ भदौ - २०७६ भदौ - २०८० भदौ	- नवदुर्गा टोलमा - कृष्ण रोकायको घरमा - शिलाटोलमा - कालासैन पाल्ति - शिलाटोल र मानपुरमा	- २ जना घाईते - घरमा क्षति - २ वटा भैंसी मरेको - ५ वाखा १ भैंसी घाईत - १ जना मृत्यु (भुमिसरा खत्री) २ जना घाईत	प्रत्येक वर्ष चट्टयाङ परिरहेको	- स्थानीय सरकार, संघ सस्था मार्फत जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । - अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको	- वस्ती भन्दा टाढा चट्टयाङलाई तर्काउने विधिको प्रयोग गर्ने, - चट्टयाङ सम्वन्धी अध्ययन गरी व्यवस्थापनको प्रयास गर्नेपर्ने । - चट्टयाङ सम्वन्धी जनजेतना मुलक क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने ।
२	वाढि पहिरो	२०६२ श्रावणमा	- पहिरोले शिलाटोल, लालीगुराँस र भिमसेन टोलमा असर गरेको	२० देखि २५ मुरी बीउ जाने खेत बगाएको । खेतवारी र सडकलाई असर, लालीगुराँस र साना कांडाका ८ वटा घर जोखिम रहेका छन ।	खेतवारी र नदी किनार जोखिम	- बृक्षारोपण, तटवन्धन, उतिस, सियाली लगाएको ।	- तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने - जोखिम घरहरुलाई स्थान्तरण गर्नै ।
३	हावाहुरी	२०५६ असार २०	- धर्मशाला देखि स्वास्थ्य चौकी, तिरुवाटोलमा	झण्डै २० वटा घरहरुको छाना उडाएको । र सो वर्ष गाउका कुनै पनि टाउँमा मकै उत्पादन नभएको	प्रत्येक वर्ष असर गरेको ।	- घरको संरचनाहरु सक्नेले बदल्ने गरेको ।	- सामुदायिक भवनहरु बनाउदा अनुमति लिनु पर्ने - सरचना मजबुद बनाउने ।
४	आगलागी	२०५४ मा २०५५ मा २०८० मा	- जंग बहादुर खानको घरमा आगलागी - ललित गिरीको घरमा आगलागी - सामुदायिक बन भवानी, चुरेघारी, सालघारीमा आगलागी	- २० मुरी धानको क्षति - जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस	आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत असर गरेको	- आगलागीको मौसममा सामुदायिक बनका उपभोक्तहरुले अग्निरेखा बनाएका । -	- अग्नि रेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - पानीको् संकलन गर्ने टोल अनुसार - क्षमता विकास गर्ने
४	जंगली जनावारको आतंक	बर्षेनी २०७८ साल देखि २०८० मंसिरमा २०८१ मंसिरमा	सवै टोलमा बाघ, बदेल, दुम्सि, बांदरको आतंक लालिगुराँस टोलमा	- ४१ वटा वाखा मारेको - भगवति गाहाको ५ वटा बाखा मारेको । - अन्न बाली सखाप गरेको	- खेती नहुने - बसाई सराई गरी तराई तिर झरेका	- आगो लगाएर, बाजा बजाएर, जमिनमा छोडेर, जंगली जनावार भगाउने अभ्यास गरिएको छ ।	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगाउने - जनावरलाई रसायनहरुको प्रयोग गर्ने बारे अध्ययन गर्ने - वन संरक्षण र संवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने
	नदी कटान	२०६८ भदौमा	रिमे खोलाले तारेभिर कटान गरेको	- कलौटे सार्की लाई बगाएको र गाई वस्तु तथा जमिन नस्ट गरेको	- स्थानीय खहरे खोलाले समुदायमा बर्षनी असर गर्ने	- तटबन्धन, बृक्षारोपण, बास लगाउने	- तटबन्धन गर्ने तथा प्रभावित परिवारहरुलाई व्यवस्थापन गर्ने ।
५	सुख्खा खडेरी	२०७८ मा	सवै टोलहरुमा	- धानबाली सखाप	- धानको बीउ समेत नपाईएका्	- अन्न भण्डारण गर्ने गरिएको ।	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने । - तरकारी खेती गर्ने ।

							- साना तथा मझौल उद्योगहरु सञ्चालन गर्ने ।

३.३.२.१. वडा नं.१ को बसाई सराई सम्वन्धी ऐतिहासिक घटनाक्रम

बसाई सराई	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	२०६० देखि	सवै टोलमा	खेती नहुने, जंगली जनावर लाग्ने भएकोले बसाई सरेका	- बसाई सराई निन्तर तराई तिर गईरहेको, सुर्खेत नेपागंज कोहलपुर	- पालिकावाट सामान्य अनुदान दिने गरेको - जंगली जनावर खेद्ने लखेटने गरिएको ।	- सिञ्चाई व्यवस्थापन - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास गर्ने - तरकारी खेती प्रवर्धन गर्न बजारीकरण गर्ने तथा ग्रेडिग गर्ने - खनिज पदार्थ उत्खनन गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने । - बास निगालो लगायतका सामाग्रीहरुको साधनहरु बनाउने । - उद्योग सञ्चालन गर्न ऐन कानूनहरु सहज बनाउने । साथै सहजीकरण गर्ने र व्यावसाय गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।

३.३.३ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न २

क्र.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	चट्टयाङ	- २०६१ श्रावण - २०७९ भदौ - २०८१ भदौ	- प्रेम खडकाको घरमा - टाकुरा टोलमा - डुग्री र शिद्ध शान्ति टोलमा	- २ जना को मृत्यु - ४ वटा पशुको मरेको - ६ जना घाईते, स्वास्थ्य चौकी, ३ घर क्षति	- प्रत्येक वर्ष चट्टयाङ परीरहेकोले थप क्षति बढ्न सक्ने	- स्थानीय सरकार, संघ सस्था मार्फत जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । - अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको तर काम नगरेको	- वस्ती भन्दा टाढा चट्टयाङलाई तर्काउने विधिको प्रयोग गर्ने , - चट्टयाङ सम्वन्धी अध्ययन गर्ने
२	वाढि पहिरो	- २०२७ असार	- टिपेरीमा	- १०० पशु चौपाय, १० जना व्यक्तिको खेत मा क्षति	- खेतवारी, र नदी किनार जोखिम	- बृक्षारोपण, तटवन्धन, सुख्खावाल - जुगेधारा टोलमा तटन्धन गरिएको	- तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन
३	आगलागी	- निरन्तर	- वनजंगल, सामुदायिक बन	- जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस	- आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत असर गर्ने	- आगलागीको मौसममा सामुदायिक बनका उपभोक्ताहरुले अग्निरेखा बनाएका	- वनजंगलमा अग्नि रेखा बढाउने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - पानी संकलन गर्ने टोल अनुसार
४	जंगली जनावारको आतंक	- बर्षेनी २०७३ साल देखि	- सवै टोलमा	- अन्न बाली सखाप गरेको	- बसाई सराई गरी तराई तिर झरेका छन । - गरिबी निम्त्याएको छ । - त्रासले खेती गर्न छाडेका छन	- आगो लगाएर, बाजा बजाएर, खाल्डाहरु खनेर, करेन्ट तार जमिनमा छोडेर, राति बारीमा टहरो बनाई कुर्ने, गरी जंगली जनावार भगाउने अभ्यास गरिएको छ ।	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगउने। - जनावरलाई रसायनहरुको प्रयोग गर्न अध्ययन गर्ने । - जंगललाई प्रवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने

५	सुख्खा खडेरी	- २०२७ मा - २०७८ मा	- सवै टोलहरुमा - सवै टोलहरुमा	- भोकमरी भएको - सवै धानबाली सखाप	- धनको बीउ बाहिरि जिल्ला बाट ल्याएको	- अन्न भण्डारण गर्ने व्यवस्था सस्थाहरुले गरेको ।	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - मुहान संरक्षण गर्ने । - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने । - तरकारी खेती गर्ने

वडा नं. २ को बसाईसराई सम्वन्धी ऐतिहासिक समयरेखा तथा पैभाव र असरहरु

बसाई सराई	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	- २०२९ मा	- गैरागाउ टोलका	- ५ घर परिवारका ३० जना बसाई तराई तिर सरेका	- बसाई सराई निन्तर तराई तिर गईरहेको	- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी २ महिना काम	- सिञ्चाई व्यवस्थापन - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास

३.३.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा ३

क्र.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	चट्याङ	- २०७२ - २०७५ जेष्ठ, असार - २०८० असोज १ गते	- देवान टोलमा - देवान टोल, वण्डाली टोल - जगन्नाथ टोलमा	- १ भैंसी मरेको - १ जना घाईते, १ भैंसी मरेको, आँपको रुख सुकेको - १ जना मृत्यु तथा १० जना घाईते	- प्रत्येक वर्ष चट्याङ्ग परीरहेको	- आगनमा बञ्चरो राख्ने, - सरकारलाई घट्नाको जानकारी गराउने गरिएको - घर भित्र पस्ने,कान बुझ्ने, कानमा औला हाल्ने गरिएको	- वस्ती भन्दा टाढा चट्याङलाई तर्काने विधिको प्रयोग गर्ने , - चट्याङ सम्वन्धी अध्ययन - क्षमता विकास गर्ने, सचेतना जगाउने - प्रविधिको विकास गर्ने
२	वाढि पहिरो	- २०२९ श्रावण - २०२४ श्रावण - २०६४ मा - २०७७ मा - २०७८ असारमा - २०७९ असोजमा - २०८० भदौ १३ गते - २०८१ श्रावणमा -	- छामघाट नदीको बाढिले - - - रजेनाटोलमा - बण्डाली टोलमा - छामघाटले	- २५ जनाको खेत बगाएको - १५ जनाको धान खेत र १ हल गोरु बगाएको । - १२ जनाको खेत - नर बहादुर नेपालीलाई बगाएको - सुवास रावतलाई बगाएको - ५ वटा घरमा क्षति - सपना र भावना बुढालाई बगाएको	- खेतवारी, र नदी किनार जोखिम - ९ वटा घर जोखिममा - सुख्खा पहिरो गरेको	- बृक्षारोपण, तटवन्धन, सुख्खावाल - तारजाली लगाएको - भेल काटेर अन्य स्थानमा फाल्ने गरिएको	- तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन - बस्ती स्थानान्तरण गरिनुपर्ने - वायोइन्जिनियरींङ पद्धति अपनाउने ।
३	हावाहुरी	- २०६४ - २०७८ ,२०७९ र ०८१ मा आएको हावाहुरीले	- सवै गाउमा	- ३२ घरपरिवारको मकै सखाप पारेको । - भोकमरी भएको - विद्यालयहरुको छाना उडाएको ।	- प्रत्येक वर्ष असर हावाहुरीले असर गरिरहेको विद्यालय तथा घरहरुलाई	- घरको संरचनाहरु सक्नेले बदल्ने गरेको - ठुलो काठले बाधने, ग्याविनले बाध्ने गरिएको छ ।	- सामुदायिक भवनहरु बनाउदा अनुमति लिनु पर्ने - सरचना मजबुद बनाउने ।
४	असिना	- २०३६ मा	- गाँउभरीनै	- ७०० घरपरीवारको धानबाली नस्ट गरेको ।	- प्रतिवर्ष असिना पर्ने गरेको	- अन्न भण्डारण गर्ने गरिएको । - पैंचो कार्यक्रम गरी समुदायमा सहयोग आदान प्रदान गरिएको	- बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने । - सुरक्षित खेती प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने ।

				- कालिकोटको डिल्लिकोट गएर सस्तो अन्न जौ र आलु खरीद गरी ल्याएको			- व्यवसायिक खेती प्रणालीको विस्तार गर्ने । - अलैची खेती तथा अन्य मझौला खेती अवलम्वन गर्ने ।
५	आगलागी	- निरन्तर	- वनजंगल, सामुदायिक बनहरुमा	- जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस	- आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत असर गर्ने	- आगलागीको मौसममा सामुदायिक बनका उपभोक्तहरुले अग्निरेखा बनाएका	- अग्निरेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - टोलटोलमा पानी संकलन गर्ने र नया प्रविधिहरु प्रयोग गर्ने
६	जंगली जनावारको आतंक	- बर्षेनी २०७५ साल देखि २०७९ देखि बढि भएको ।	- सवै टोलमा	- अन्न बाली सखाप गरेको - घरपालुवा जनावार माथि आक्रमण - उत्पादन नभए पछि घर छोडेर बसाई सरेका छन । - १४ घर जंगल नजिकको बस्ती छोडेर तराई तिर झरेका छन ।	- बसाई सराई गरी तराई तिर झरेका छन । - गरिबी निन्त्याएको छ । - जंगली जनावारको त्रासले पनि बसोबास छोडेर हिडेका छन । - त्रासले खेती गर्न छाडेका छन	- आगो लगाएर, बाजा बजाएर, खाल्डाहरु खनेर, करेन्ट तार जमिनमा छोडेर, राति बारीमा टहरो बनाई कुर्ने, गरी जंगली जनावार भगाउने अभ्यास गरिएको छ ।	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगउने - जनावरलाई रसायनहरुको प्रयोग गर्न अध्ययन गर्ने । - जंगललाई प्रवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने - सुरक्षित आहार श्रृखला व्यवस्थापन गर्ने । - घेरबारको व्यवस्थापन गर्ने । - बैकल्पिक खेती प्रणाली अवलम्वन गर्ने ।
५	सुख्खा खडेरी	- २०८१	- सवै टोलहरुमा	- अन्न बालीको उत्पादन नभएको	- उत्पादनमा ह्रास , खेती गर्ने जांगर कम भएको ।	- अन्न भण्डारण गर्ने व्यवस्था गरिएको पुरानै भण्डारण प्रविधि	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - मुहान संरक्षण गर्ने । - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने । - बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने
बसाई सराई		- निरन्तर	- सवै	- निरन्तर बसाई सरीरहेका	- बसाई सराई निन्तर तराई तिर गईरहेको	- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी २ महिना काम	- सिञ्चाई व्यवस्थापन - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषिप्रविधि विकास - विपन्न वर्गलाई शिप नहुने, अवसर प्राप्त नहुने, बीउ मल व्यवस्थापन । - सिञ्चाई योग्य जमिन नहुनेलाई सो बमोजिमको व्यवस्थापन

वडा नं. ३ को बसाईसराई सम्वन्धी ऐतिहासिक समयरेखा तथा प्रभाव र असरहरु

बसाई सराई	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	- निरन्तर	- सवै	- निरन्तर बसाई सरीरहेका	- बसाई सराई निन्तर तराई तिर गईरहेको	- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी २ महिना काम	- सिञ्चाई व्यवस्थापन - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास - विपन्न वर्गलाई शिप नहुने, अवसर प्राप्त नहुने, बीउ मल व्यवस्थापन । - सिञ्चाई योग्य जमिन नहुनेलाई सो बमोजिमको व्यवस्थापन

३.३.५ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा ४

क्र.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	वाढि पहिरो	- २०२९ असार - २०४० भदौमा - २०४५ देखि २०५४ सम्म - २०५८ मा - २०६२ मा - २०७३	- काप्रिखोलामा - काडेसिरौलामा पहिरो - चाल्नेमुलमा निरन्तर पहिरो गईरहेको । - कटुसेनीमा - शक्त बहादुर शाहीको घर सहित १ जना	- १५ जनाको घर भत्किएको । - ७ घरमा असर - पहिरोले बसाई सरेका ७ वटा घर, खेतबारी बगाएको - दिल बहादुर सिहको ४ जना को मृत्यु साथै गाई बस्तु हरु	- चाल्नेमुल, काप्रीखोला ठुलो खोला, गिताचौर लगायतका बस्तीमा बाढि पहिरोको जोखिम भएको - निरन्तर पहिरो प्रत्येक वर्ष - कांडासिरौला र बुढाटोलका १२ जना पहिरोको कारण बसाई सरेका -	- बृक्षारोपण, तटवन्धन, सुख्खा - थोरै स्थानहरुमा ग्याविनको कार्य गरिएको	- खोलाहरुमा तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - जोखिम घरहरुलाई वस्ती स्थान्तरण गर्ने - अध्ययन गरी पुर्वसूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने। -
२	चट्टयाङ	- २०३८ चैत्रमा, - २०६५ मा - २०७१ असारमा - २०८०	- कांडासिरौला, गिताचौर, गैडाबाजमा	- ४ जनाको मृत्यु - ५ घरमा असर - ६ वटा जनावरमा क्षति	- प्रत्येक वर्ष चट्टयाङ परीरहेको र मानवीय तथा भौतिक क्षति पुरयाईरहेको	- स्थानीय सरकार, संघ सस्था मार्फत जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । - अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको	- वस्ती भन्दा टाढा चट्टयाङलाई तर्काने विधिको प्रयोग गर्ने , - चट्टयाङ सम्वन्धी अध्ययन - क्षमता विकासका क्रियाकलापहरु गर्ने ।
३	आगलागी	- २०४५	- २ जनाको मृत्यु भएको	- बोट विरुवाहरु, घांस नस्ट भएका	- आगलागीले बनजंगल तथा अन्न बालीलाई समेत असर गर्ने	- आगलागी सम्वन्धी सचेतना जगाउने गरिएको । -	- अग्निरेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - पानी संकलन गर्ने टोल अनुसार
४	जंगली जनावारको आतंक	- बर्षेनी २०७५ साल देखि	- सवै टोलमा	- अन्न बाली सखाप गरेको - बाघले २ जनालाई धाईते बनाएको, २ दर्जन घरपालुवा जनावारहरुलाई मारेको ।	- त्रासले खेती गर्न छाडेका छन । - आलु लगायत तरकारी बाली अन्न बाली बादर, बदेलले सखाप गरेका छन ।	- रातमा बारीमा गएर जंगली जनवारहरु भगाउने गरिएको छ ।	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगउने - जंगललाई प्रवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने । - वैकल्पिक खेती प्रणाली गर्ने ।
५	हावाहुरी	- प्रत्येक वर्ष	- सवै टोलमा	- तिन सय मुरी मकै क्षति भएको । - घरको छानाहरु उडाएको	- मकै धान लगायतका खेतीलाई असर गरेको ।	- सुरक्षित स्थानमा बस्ने गरिएको ।	- प्लाटिक टनेलमा तरकारी खेती गर्न सकिने ।

५	सुख्ख खडेरी	- २०८१	- गिताचौर, कांडासिरौला	- अन्न उत्पनदनमा ह्रास । -	- सिञ्चाई नहुदा खेतीबाली नहुने	- गिताचौरमा सोलार लिफट मार्फत सिञ्चाई गरिएको	- सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने ।
७	महामारी	- २०५२ सालमा - २०७६	- महामारी, - कोरोना	- झाडा पखालाले १ जना मृत्यु , १२ जना विमारी - गाउ भरी असर परेको	- कोरोना प्रभावित सवै गाउ वस्ती	- स्थानीय स्तरमा व्यवस्थापन गरिएको	- पुर्व कार्य योजना बनाउनु पर्ने । - आवस्यक मात्रामा स्वास्थ्य कर्मिको व्यवस्थापन

३.३.५.१. वडा नं.४ को बसाई सराई सम्वन्धी ऐतिहासिक घटनाक्रम

बसाई सराईको अवस्था	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	- २०७८ देखि २०८१	- सवै टोलमा	- १९ घरधुरी बसाई सरेका - ४ घरधुरी बसाई आएका	- बसाई सराई निन्तर तराई तिर गईरहेको - अस्थाई बसाई सराई बढि - बसाई सराई दर्ता नगरी सरेका - उत्पादन नभएर, आम्दानी नभएर, मंसिरमा जाने बैसाखमा आउने गरेका छन ।	- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी २ महिना काम	- रोजगारी सिर्जन गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास - लघु उधोगहरु स्थापना गर्ने

३.३.६ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा न ५

क.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	चट्टयाङ	- २०६२ - २०६८ - २०७७ श्रावण - २०७८	- पाखाआउत, देउल लगायतमा चट्टयाङले	- १ जनाको मृत्यु - केही पशु चौपाया मरेको	- प्रत्येक वर्ष चट्टयाङ परिरहेको	- अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको -	- चट्टयाङ सम्वन्धी अध्ययन गरी चट्टयाङ क्रियाकलापहरु गर्ने । -
२	वाढि पहिरो	- २०२९ श्रावणमा - २०५६ मा - २०७२ सालदेखि निरन्तर	- तोरीमुल, बडामन, चुन्याटाकुरा, गार्ती - ठुल्ढुंगा, सुनारटोल, पिपलडांडा, योगी डांडाटोल, गोर्ती माझगांउ बडामन लगायतका स्थानमा	- ८ वटा घरका १५ जनाको मृत्यु - ३ जनाको मृत्यु - निरन्तर पहिरो जाने तथा भासिने गरेको ।	- ३५ वटा घर जोखिममा - ११ घर भत्किएका - २ घर जोखिम भई बसाई सरेका - जग्गा नै छोडेर बसाई सरेका पहिरो पछि - १२ घरको खेत क्षति	- बृक्षारोपण, तटवन्धन, बांस, केरा उतिस लगायतका विरुवा लगाएको	- तटवन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - जोखिमयुक्त बस्ती स्थान्तरण गर्ने । - पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन
३	जंगली जनावारको आतंक	- २०७५ देखि सधै	- सवै टोलमा	- अन्न बाली सखाप गरेको	- गरिबी निन्त्याएको छ । - बादर, दुम्सी, मुसाले खाद्यान्न बाली नस्ट गरिरहेको	- राती बारीमा टहरो बनाई कुर्ने, - जंगली जनावार भगाउने	- बन पैदावार व्यवस्थापन - बनमा कृषि खेती गर्ने - चिडियाखाना बनाउने - जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगाउने ।
४	आगलागी	- निरन्तर	- वनजंगल, सामुदायिक बन	- जंगलका बन्यजन्तु एवं बोट विरुवाहरु, घांस	- आगलागीले बनजंगलको खानेकुरा सकेको कारण जंगली	- घरेलु विधि प्रयोग गरी आगलागी नियन्त्रण गरिएको	- अग्नि रेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।

					जनावर गाउँतिर सरेका छन ।		- अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने ।
५	सुख्खा खडेरी	- २०२८	- सवै टोलहरुमा	- भोकमरी भएको - सवै धानबाली सखाप	- भोकमरी - खाद्य संकट	- अन्न भण्डारण गर्ने गरिएको छ ।	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - मुहान संरक्षण गर्ने ।
६	असिना	- २०५४, २०७८ र २०८० मा	- गाउभरी	- असिनाले ५०० परिवारको गहु सखाप बनाएको	- खाद्यान्नको अभाव - -	- सुरक्षित स्थानमा जाने	- टनेलमा तरकारी खेती गर्ने । - जडीबुटी तथा फलफुल लगाउने ।
७	हावाहुरी	- २०७०	- देवदारको रुख ढलेर कृष्ण बमको छोरीको मृत्यु	- घर तथा विद्यालयका छानाहरु उडाउने	- टिन खरको छाना भएका संरचना असुरक्षित	- टिनको छानालाई बलियो बनाउने गरिएको	- सार्वजनिक सरचना बनाउदा बलियो बनाउनु पर्ने । - घर बनाउदा प्राविधिकको सल्लाह लिएर बनाउनु पर्ने । - सुरक्षित घर बनाउनको लागि समुदाय स्तरमा चेतना तथा अभिमुखिकरण गर्नु पर्ने ।
८	तुसारो	- २०८१	- सवै टोलहरुमा	- आलु केरा तरकारी बाली सखाप	- कृषि उत्पादनमा कमि । - खाद्यान्न संकट	- जौ गहु जस्ता बाली लगाइएको	- टनेलमा तरकारी खेती गर्ने । - तुसारोमा हुने बाली लगाउने । - आलु उत्पादनको लागि रष्टिक स्टोर बनाउने ।

३.३.६.१. वडा नं. ५ को बसाई सराई सम्वन्धी ऐतिहासिक घटनाक्रम

बसाई सराईको अवस्था	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	- २०२९ - २०२८ - २०२८ र २०२९ मा - २०५० २०५२ मा - २०८० सम्मको रेकर्ड	- सवै स्थानमा	- उत्पादन नभएर । - भूकम्पले - महामारी भोकमारी - पानी नहुदा - २०० जना - १३५ जना बसाई सरेका	- बसाई सर्ने क्रम बढने - अस्थाई बसाई सराई - सेवासुविधा खोज्ने क्रम बढेको - बैकिग ऋण लिनको लागि बसाई सराई गर्ने । - प्रतिवर्ष १५० जना भारत जाने मौसमी बसाईसराई	- सामान्य रोजगार	- बैकिग ऋण व्यवस्थापन । - सिञ्चाई व्यवस्थापन गरी कृषि उत्पादनमा लगानी गर्ने । - रोजगारी सिर्जना गर्ने - आधुनिक कृषि प्रविधि विकास । - सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने ।

३.३.७ प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा (Historical Timeline) वडा स्तरमा वडा नं. ६

क्र.सं.	पकोप	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
१	चट्याङ	- २०६२ - २०६७ भदौ	- टाकुरीमा - कांडासिरौलामा वडान ४ मा - लामिडांडामा	- १०० वटा भेडा मरेका	- प्रत्येक वर्ष चट्याङ परिरहेको	- ज्यामुना, सिउडि लगाउने, जगमा तार	- चट्याङ सम्वन्धी अध्ययन गरी सुरक्षित रहने क्रियाकलाप गर्ने । - क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु गर्ने ।

		- २०७६ फागुनमा - २०७९ दृखि २०८० सम्म	- एकपाटे, टाकुरी, नाउलिमा गरी	- पढन गएका १ जना इन्द्र बहादुर तारामीको मृत्यु - २५ चौपाया मरेका - १ जना मृत्यु र २० जना घाईते	- मानिस एवं पशु चौपाया मर्ने	जोडने, घोप्टो पर्ने - अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको -	
२	वाढि पहिरो	- २०२९ श्रावणमा - २०७९ मा - २०८१ असारमा पहिरो	- टाकुरीमा र उतिसेनिमा	- ८ जनाको मृत्यु - २६ जना व्यक्तिको खेत बगाएको । - २५ वटा बाखा खोर सहित बगेका - १ जना बसाई सरी गएको - खानेपानीको मुहान र नहरहरु अवरुद्ध	- प्रत्येक बर्ष पहिरोको जोखिम - टाकुरी, दमाई खोरियाका ४० घरहरु जोखिम	- बृक्षारोपण - उतिस लगाउने । - विद्यालयमा तटबन्धन	- तटबन्धन गर्ने - सचेतना जगाउने - जोखिम वस्ती व्यवस्थापन गर्नुपर्ने उतिसेनी दमाई बस्ती
३	आगलागी	- २०७६	- लामिडांडामा	- राम बहादुर पौडेलको घर कागजपत्र सटिफिकेट नस्ट	- आगलागीले बनजंगल मा बर्षेनी जडीबुटी जंगल नस्ट भएको	- पानी भाग्रामा राख्ने गरिएको - चिसोमाटो ले निभाउने अभ्यास	- अग्निरेखा तय गर्ने - सचेतना कार्यक्रम गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने
४	जंगली जनावारको आतंक	- बर्षेनी २०६० साल देखि	- सबै टोलमा	- अन्न बाली सखाप गरेको । - मानिसहरु त्रासमा बस्नुपर्ने ।	- आलु सखाप पार्ने - त्रासले खेती गर्न छाडेका छन - जग्गा बाँझो भएको ।	- चौकीदारी बस्ने - घाडो बजाउने - बारीमा टहरो बनाई कुर्ने । - गरी जंगली जनावार भगाउने अभ्यास गरिएको छ ।	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगउने। - जनावरलाई रसायनहरुको प्रयोग गर्न अध्ययन गर्ने । - जंगललाई प्रवर्धन गर्ने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने
५	असिना	- २०७१ कार्तिक	- टाकुरीमा	- १ जनाको मृत्यु - २० बाखा, ३० गाई बस्तु बगाएको । त्यस्तै धान खेती नस्ट गरेको ।	- असिनाको पनि जोखिम रहेको	- सुरक्षित स्थानमा जाने गरेको	- सुरक्षित स्थान पहिचान गरी समुदायलाई जानकारी दिने । - क्षमता विकास गर्ने । - सार्वजनिक स्थानहरुमा प्रतिक्षालयहरु बनाउने ।
६	हावाहुरी	- २०८१ भाद्र १३	- टाकुरी, एकपाटे	- ७ वटा विद्यालयको पाता उडाएको । - ११ वटा घरको छाना उडाएको ।	- निरन्तर हावाहुरीको जोखिम भएको	- पुन पाता लगाईएको ।	- प्राविधिकहरुको सल्लाह लिएर घर बनाउने । - घरको संरचना बलियो बनाउने ।

३.३.७.१. वडा नं.६ को बसाई सराई सम्वन्धी ऐतिहासिक घटनाक्रम

बसाई सराईको अवस्था	साल र महिना	प्रभावित समुदाय	असर तथा प्रभावहरु	भविश्यमा हुन सक्ने यसका प्रभावहरु	अपनाईएका प्रयासहरु	गर्न सकिने कार्यहरु
बसाई सराई	- २०२९ मा - २०६० देखि बसाई सर्ने	-	- १० घर परिवारका बसाई सरेका - ५० घर जति	- बाढि पहिरो तथा बेरोजगारी का कारण	- कृषि उत्पादनमा सहयोग ।	- सिपमुलक तालिम - जडिबुटि प्रवर्धन र बजार व्यवस्थापन - तरकारी तथा फलफुल प्रवर्धन । - काफलको बजारीकरण - सामुदायिक पशुपालन - काठको काम तथा जडीबुटी प्रवर्धन गर्न स्थानीय नीति बनाउने । - अलैची खेतीको अध्ययन तथा व्यवस्थापन

३.३.७.२. महाबु गाउँपालिका दैलेखमा बसाई सराई सम्वन्धी जानकारी

वडा न	बसाई सराई गरी जाने घरधुरी संख्या	बसाई सराई गरी जाने सदस्य संख्या	बसाई सराई गरी आउने घर संख्या	बसाई सराई गरी आउने सदस्य संख्या
१	४७	१२१	४	१४
२	३६	१३३	६	१८
३	५०	१८५	६	१८
४	१९	५०	४	१५
५	६३	१९७	७	१७
६	५०	१७८	६	१८
जम्मा	२६५	८६४	३३	८७

३.३.७.३. बसाईसराईका कारणहरु

- बाढी तथा पहिराले घर खेतमा असर गरेको,
- जँगली जनावरले वालीनाली खाने गरेको कारण
- गरिबी हुनुको साथै, थोरै जग्गा त्यसैमाथि खेतबारीमा अन्न उत्पादनमा कमि हुने र जीविकोपार्जनका लागि बाहिर कमाई गर्न जानलाई बाध्य
- सुख, भोकविलास, सुविधा प्राप्तीको लागि शहरमा जानेक्रम बढेको
- गुणस्तरीय शिक्षाको लागि बालबच्चा पढाउने उद्देश्यले शहरमा बसाई जाने गरेको
- साना ठुला भरपर्दो व्यवसायको खोजिको लागि गाउँ भन्दा टाढा जाने गरेको ।
- गाँउमा कृषि, बन लगायत पेशागत व्यवसायमा आधारित तालिम र सहयोगमा कमि भएकोले
- बनबिनास तिब्रगतिमा बढेको, बनपैदावारको कमि भएको, वातावरणीय ह्रासका हुँदैगएको
- गाँउघरमा खानेपानी, स्वास्थ्य, भौतिक पूर्वाधारका कमि भएको ।
- पालिकाले दिने सेवासुविधाहरुको अभाव, कमजोर नीति र अपर्याप्त योजनाहरु
- स्थानीय तहमा वातावरण तथा प्राकृतिथक स्रोत संरक्षण ऐन सहित आपत्कालिन कार्य संचालन विधि, विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि, विपद् जोखिम न्यूनीकरणतथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४, ईत्यादी बने पनि प्रभावकारी कार्यन्वयन नभएको र बसाईसराई गर्ने जोखिम व्यक्ती र घरपरिवारको लागि व्यवस्थित, नियमित र सुरक्षित कार्यहरु नभएको
- स्थानीय सरकार तथा विभिन्न संघसंस्थाहरुले तुलनात्मक रुपमा जलवायु विपद्, जोखिमले प्रभावित समुदाय, सामाजिक रुपले बहिष्कृत व्यक्ती र समुदाय, अति गरिब विपन्न समुदाय, बृद्धबृद्धा, बालबालिका, अपांगता तथा महिलाहरुको लागि भन्दा अन्य विकास निर्माण कार्यमा बजेट तथा योजनालाई प्राथामिकता दिने गरेको

३.३.७.४. बसाईसराई सम्वन्धी चुनौतिहरु

- सीप विकास तालिम, सहुलियत लगानी तथा व्यवसायिक कार्यहरु गाउँमा नहुनु
- विपद् जोखिम जस्तैः बाढी, पहिरो, जँगली जनावरको आतंकको लागि कानूनी प्रावधान र उपायहरुको खोजिकार्यमा कमि
- कामको खोजीमा, जीविकोपार्जनको लागि बाहिरी देश, जिल्ला भित्र वा बाहिर स्थायी वा अस्थायी रुपमा पटके बसाई जानु पर्ने बाध्यता
- आफ्नै गाउँठाउँ, पालिकामा राम्रो व्यवसाय, उचित पठनपाठन, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सुविधा, खानेपानी, भौतिक पूर्वाधारका कार्यहरु नभईरहेको ।
- बसाइँसराई गर्नेको रेकर्ड पालिकामा स्पष्ट नभएको, कानूनी रुपमा जाने मात्र रेकर्ड भएको तर कहाँ जाने, के गर्न जाने ईत्यादीको रेकर्ड नभएको । अस्थायी बसाई, छोटो समयको लागि जानेहरुको पनि जानकारी नभएको
- पालिकामा नीति र योजनाहरु धेरै बनेकाछन् तर बसाई जाने आउनेहरुको सुरक्षित, व्यवस्थित, नियमित योजनाहरु नभएको

- जलवायु विपद्, जोखिम प्रभावित गरिब, विपन्न व्यक्ती समुदाय, बृद्धबृद्धा, बालबालिका, अपांगता भएकाहरु, सामाजिक रुपले बहिष्कृत व्यक्ती तथा महिलाहरुको लागि सहयोग र सहुलियत प्रावधान नभएको ।

३.३.७.५. बसाईसराई गर्ने व्यक्ती र घरपरिवारको लागि अनुकूलन र व्यवस्थापनका केही उपायहरु

- जलवायु मैत्री कृषि, व्यवसाय र प्रविधिहरुको प्रवर्धन गर्ने र गरिब जोखिममा परेका र सामाजिक रुपमा बहिष्कृत व्यक्ती, घरपरिवार र समुदायको संलग्नताको सुनिश्चित गर्ने
- सिञ्चाई व्यवस्थापन, रोजगारी सिर्जना गर्ने
- आधुनिक कृषि प्रविधि विकास, तरकारी खेती प्रवर्धन गर्न बजारीकरण गर्ने तथा ग्रेडिग गर्ने
- खनिज पदार्थ उत्खनन गर्ने तथा व्यवस्थापन गर्ने
- बाँस निगालो लगायतका सामाग्रीहरुको साधनहरु बनाउने ।
- उद्योग सञ्चालन गर्न ऐन कानूनहरु सहज बनाउने । साथै सहजीकरण गर्ने र व्यवसाय गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- शीप नहुने र अवसर कम प्राप्त गर्ने विपन्न वर्गलाई बीउ मल व्यवस्थापन गराईदिने ।
- सिञ्चाई योग्य जमिन नहुनेलाई सो बमोजिमको व्यवस्थापन
- लघु उद्योगहरु स्थापना गर्ने, बैकिग ऋण व्यवस्थापन ।
- सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने, शीपमुलक तालिम संचालन गर्ने
- जडिबृटि प्रवर्धन र बजार व्यवस्थापन, तरकारी तथा फलफुल प्रवर्धन ।
- फलफूलको बजारीकरण, सामुदायिक पशुपालन
- काठको काम तथा जडीबुटी प्रवर्धन गर्न स्थानीय नीति बनाउने
- अलैची खेतीको अध्ययन तथा व्यवस्थापन
- सीप विकास तालिम, वातावरण संरक्षण, जलवायु अनुकूलन सम्वन्धी सचेतिकरण
- कम उत्पादन, थोरै जग्गा र कम आयआर्जन भएकालाई सहुलियत र सहयोग सम्वन्धी प्रावधान
- मानव बन्यजन्तुको द्धन्द समाधान गर्न कानूनी प्रावधान र उपायहरु निकाल्ने
- बन तथा वातावरणीय संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने
- बसाइँसराई गर्नेको रेकर्ड पालिकामा राख्ने र उनीहरुको सुरक्षित, व्यवस्थित, नियमित योजनाहरु बनाई कार्यान्वयन गर्ने
- बसाई जाने आउनेहरुका लागि सुरक्षित, नियमित र व्यवस्थापनका लागि पालिकामा नीति र योजनाहरु बनाई लागू गर्ने
- जलवायु विपद्, जोखिम प्रभावित गरिब, विपन्न व्यक्ती समुदाय, बृद्धबृद्धा, बालबालिका, अपांगता भएकाहरु, सामाजिक रुपले बहिष्कृत व्यक्ती तथा महिलाहरुको लागि सहयोग र सहुलियत बढाउने
- वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने
- जलवायु अनुकूलन, लैंगिकता, वातावरण संरक्षण तथा बसाईसराईको सम्वन्धन सम्वन्धी नीति योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने

३.४ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

यस महाबु गाउँपालिकामा रहेको प्रकोपको प्रभाव, प्रकोपको प्रभावित क्षेत्रहरु विश्लेषण गर्नुका साथै भविष्यमा प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रकोपले पार्न सक्ने जोखिमको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको स्तर लाई १ देखी ४ अंकभार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव

तथा प्रयास र ४ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ । यसरी प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको अंक भारलाई गुणांङ्क गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको हो ।

तालिका १६: प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरुको विश्लेषण

क्र स.	प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
१	जंगली जनावारको आतंक	घरपालुवा जनावर खसी, वाखा, कुखुराको क्षति ।	२		२	१२
		अन्न बाली, तरकारी, फलफुल नस्ट हुनु ।	३		२	१८
		उत्पादन नभएपछि घर छोडेर बसाई सर्ने गरेका छन ।	१		२	६
		जनावरको आतंकले किसानहरु खेती बाली लगाउन उत्साहित नभएका ।	१		२	६
		स्थानीय अन्न बाली, तरकारी नस्ट भई बीउको अभाव हुनु	२	३	२	१२
२	कृषिमा लाग्ने रोग	धान मकैमा बालीमा रोग किरा लाग्ने गरैको ।	२		२	१२
		आलुमा लगायत तरकारी बालीमा विभिन्न रोगहरु लाग्ने	२		२	१२
		सलह किराले मकै धान बालीमा नस्ट गरेको ।	२		१	६
		जीविकोपार्जनमा समस्या हुनु	२		१	६
		स्थानीय तथा रैथाने वीउविजन लोप हुनु	२		२	१२
		काउलीमा रोग लाग्ने गरेको	२		२	१२
		गवारा, डडुवा रोग लागेर सवै आलु खेती नस्ट गरेको ।	३	३	२	१८
३	पशुमा लाग्ने रोग	पशुपक्षीहरुमा विभिन्न रोगहरु फैलने ।	२		२	८
		भेडा बाखाहरुमा सन्तुलित आहारा नहुने ।	२		२	८
		ख्याउटे तथा रोगी पशुहरुको जन्मिनु	२		२	८
		जीविकोपार्जनमा असर हुनु	२		२	८
		स्थानीय जातका पशुहरु लोप हुने	२	२	२	८
४	महामारी	कोरोनाले मानव जीवन प्रभावित हुने ।	२		२	१२
		आम्दानीको श्रोतमा कमि	२		२	१२
		खर्च बढनु, जीविकोपार्जमा समस्या हुनु	२	३	२	१२
५	बाढीपहिरो	मानवीय क्षति	३		२	१८
		खेतबारी बगाउने तथा खेतीयोग्य जमिन कटान	३		२	१८
		सुख्खापहिरोको त्रास	२		२	१२
		स्थानीय बीउ विजनको लोप	२		२	१२
		अन्नबाली, तरकारी, फलफुल नस्ट	२		२	१२
		बन्य जन्तुको नास	२		२	१२
		आवतजात अवरुद्ध	२		२	१२
		जडीबुटी, सडक मोटरबाटो, खानेपानीको मुहानमा नोक्सान	२		२	१२
		घर,गोठ, सार्वजनिक सस्थाहरुमा क्षति	३	३	२	१८
६	सुख्खा खडेरी	खाद्यान्नको अभाव, खाद्य संकट	२		२	६
		भोकमरी हुने	२		२	६
		बोटविरुवाहरु सुक्ने ।	१		२	४
		तरकारी, अन्नबाली उत्पादन नहुने	१		२	४
		खानेपानीको अभाव	२		२	६
		स्वच्छ पानीको अभाव	२		२	६
		विभिन्न रोगहरु लाग्न सक्ने	१		२	४
		मानव रोग, पशुरोग र कृषिमा रोग तथा महामारी बढनु	२		२	४
		स्थानीय तथा रैथाने वीउविजन लोप हुनु	२	२	२	४
७		मानवीय क्षति	३		२	१८
		पशु चौपायहरुको क्षति र नोक्सानी	३		२	१८
	चट्याङ्ग	मानिसहरुमा त्रास	३	३		
		बृद्ध, बालबालीका तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरु लाई समस्या	२		२	१२
		घर, सार्वजनिक सस्थाहरु तथा गोठमा क्षति	२		२	१२

८	हावाहुरी	खाद्य बालीको नोक्सान	२	२	२	८
		तरकारी तथा फलफूलको नोक्सान	२		२	८
९	आगलागी	बनजंगलको विनास	३	३	२	१८
		जटिबुटीको विनास	३		२	१८
		विरुवाहरु नष्ट	२		२	१२
		भुक्षय हुने	२		१	६
१०	तुसारो	तरकारी, खाद्यान्न बाली नोक्सान	२	२	२	६
		खाद्य संकट हुनु	२		२	६
११	असिना	खाद्यान्न बाली नोक्सान	२	२	२	६
		खाद्य संकट हुनु	२		१	४
		बीउविजनको लोप	२		१	४
१२	नदीकटान	खेतबारी बगाउने	२	३	३	१८
		खाद्यान्न बालीमा नोक्सान	२		२	१२
		मानवीय क्षति	२		२	१२
		सडक तथा बाटो र पुल पुलेसाको नोक्सान	२		२	१२
१३	हिमपात	पशुपक्षिमा नोक्सान	२	२	२	८
		मानवीय दैनिकमा अवरुद्ध	२		२	८
		गाउको जनसंख्या घटने	३		२	१८
		जमिन बाझो रहने	३		२	१२

माथि उल्लेखित प्रकोपको अवस्था र अनुकूलनका प्रयासको अवस्था लाई बिश्लेषण गर्दा भौगोलिक विकटता, कमजोर भु वनावट र अनियमित बर्षाको कारण बाढी, पहिरो का साथै छामकाट नदी, तपेरी खोला, जस्ता खहरेखोलाहरुले बाढि पहिरो धनजन क्षति पुरयाउने साथै वरीपरी जंगल भएकाले पनि जंगली जनावरको आतंक र कृषि तथा पशुमा लाग्ने रोगहरु सुख्खाखडेरी, चट्याङ, असिना, आगलागी, हावाहुरी, आगलागी जस्ता प्रकोपहरुले मानवीय जीवनयापनमा अधिकतम असर पारेको देखिन्छ तसर्थ स्थानीय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग र समन्वयमा अनुकूलनका कृयाकलापहरु तत्काल कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका र वडा तथा स्थानीय समुदायले प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै बसाई सराईलाई सामान्य मानियता पनि दर्ता नगरी बसाई सर्नेको ठुलै संख्या देखिन्छ यसले भोलिका दिनमा वस्तीनै घट्दै जाने सम्भावना देखिन्छ ।

३.५ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान (differnetial impact)

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरु विश्लेषण गरी उमेर समुह, लिंग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाती अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरुमा छलफल गर्दा प्रकोपका असरहरुले समुदायका वर्ग, जातजातिमा के कस्ता प्रभाव पारेका छन् र ति प्रभावहरु कुन समुहमा बढी असर गर्दछन् भन्ने सवालहरुमा छलफल गरि सबै भन्दा उच्च असर पार्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्युन असर गर्नेलाइ १ अंक दिएको थियो ।

तालिका १७: संकटासन्नता वर्ग पहिचान

क्र स	प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग														जम्मा
			उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती			
			वालवालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल महिला	दलित	जनजाति	ब्रा क्षे अन्य	
१	जंगली जनावार को आतंक	मानवीय तथा पशु चौपायाको क्षति हुनु, अन्न बालीको क्षति हुनु	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१	२८
२	कृषिमा लाग्ने रोग,	खाद्य बालीको अभाव, भोकमरी	२	१	१	२	२	२	३	१	१	३	२	२	२	२	२६
३	पशुमा लाग्ने रोग	पशु धनको क्षति, आम्दानीको स्रोत घटनु	२	२	२	२	३	२	३	२	१	२	२	२	२	२	२९

क्र स	प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग														जम्मा
			उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती			
			वालवालिका	युवा	वयस्क	बृद्धबृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल महिला	दलित	जनजाति	ब्रा क्षे अन्य	
४	महामारी	विभिन्न सरुवा रोगहरुको प्रकोप बढनु	३	१	१	३	२	२	३	२	१	३	२	२	२	१	२८
५	वाढि पहिरो	आवत जावतमा अवरुद्ध, घरजग्गामा क्षति,	३	१	१	२	२	२	३	२	१	३	२	३	२	१	२८
६	सुख्खा खडेरी	उत्पादनमा कमि, भोकमरी, पानीको अभाव	३	२	१	२	३	२	३	२	१	३	१	३	२	१	२९
७	चट्याङ्ग	मानवीय तथा भौतिक क्षति,त्रास डर	३	१	१	२	२	१	२	३	२	२	२	२	२	२	२७
८	हावाहुरी	आवत जातवमा समस्या, घर, विद्यालयको छाना उडाउनु	३	१	१	२	२	२	३	२	१	२	१	३	२	१	२६
९	आगलागी	बन्यजन्तु, जडिबुटिको नास	३	१	१	२	२	१	३	२	१	३	१	३	२	१	२६
१०	तुसारो	खाद्ययान्न बालीमा तरकारी मा नोक्सान	३	१	१	१	२	१	३	२	१	३	२	२	१	१	२४
११	असिना	खाद्ययबाली र तरकारी उत्पादनमा क्षति	३	१	१	१	२	१	३	२	१	३	२	२	१	१	२४
१२	नदि कटान	खेतबारी एव मानविय क्षति	२	१	१	१	१	१	३	२	१	३	२	२	१	१	२२
१३	हिमपात	पशु चौपाया एव मानविय जिवन कस्टकर	२	१	१	१	१	१	३	२	१	३	२	२	१	१	२२
	नोट : १ - न्यून, २ - मध्यम, ३ - उच्च		३५	१५	१५	२४	२६	१९	३८	२६	१४	३६	२३	३१	२२	१६	जम्मा

उल्लेखित संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरुको तालिका बाट यो स्पष्ट हुन्छ की स्थानीय स्तरमा देखापरेका तथा महशुस गरेका बिभिन्न खालका प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरका वालवालीका, बृद्धबृद्धाहरु, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र दलित समुदायहरुलाई अधिकतम असर पार्ने गरेको देखिन्छ। यस्ता प्रकोपको असर उमेर समुहमा वालवालीका र बृद्धबृद्धाहरुमा उच्च, त्यस्तै लिंगको आधारमा महिलामा उच्च, वर्गको आधारमा विपन्नमा उच्च, सामाजिक स्तरको आधारमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिमा उच्च र जातजातीको आधारमा दलितमा उच्च रहेको छ। गाउपालिकाका वडा तथा समुदायमा देखापरेका सबैखालका प्रकोपहरुले स्थानीय जनजीवन, जीविकोपार्जनलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको देखिन्छ।

३.६ वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

महाबु गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा प्राकृतिक तथा गैह्रप्राकृतिक रुपले सिर्जित प्रकोपहरुले सङ्कटासन्न वर्ग तथा समुदायहरुलाई पारेको असर पहिचान गरी विश्लेषण गर्दा मुख्यतया आर्थिक रूपले विपन्न, सामाजिक रूपमा पिछडिएका समुदायहरु र वालवालीकाहरु बढी सङ्कटासन्न रहेको पाईएको छ। यस क्रममा सङ्कटासन्नतायुक्त र सुरक्षित स्थान, भौगोलिक, सामाजिक संरचना, प्रकोपका घटनाबाट विगतमा भएको क्षतिको आँकलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापनका अवसर र चुनौती जस्ता विषयको अध्ययन गरिएको छ।

तालिका १८: वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

वडा	१	२	३	४	५	६
१		१	१	४	५	६
२			३	४		६
३				४	५	६
४					५	६
५						६

६						
अंकभार	३	१	२	४	५	६
स्तर	४	६	५	३	२	१

माथि उल्लेखित तालिका अनुसार उच्च जोखिमका वडाहरु क्रमस पहिलोमा वडा नं.६, दोश्रोमा वडा नं. ५ , तेश्रोमा वडा नं.४, चौथोमा वडा नं.१ मध्य जोखिमको पाँचौमा वडा नं.३, न्यून जोखिममा छैठौमा वडा न २ पर्दछन् ।.

प्रकोपको स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नंक्शाकनबाट पहिचान गरिएका महाबु गाउंपालिकाका सवै वडाह रुमा रहेका जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो । यस पालिकामा गाउँपालिका ऐतिहासिक समयरेखा र छलफलको आधारमा देखिएको विभिन्न प्रकारका जलवायुजन्य तथा गैह्रजलवायुजन्य प्रकोपहरुले सबै भन्दा बढी जीविकोपार्जनमा पारेको असर र प्रकोपको वारम्वारता साथै त्यसको असरको लेखाजोखा गरी जोखिम तथा प्रकोपको विश्लेषण जोडाविधीको प्रयोग गरि प्रकोप स्तरिकरण गरिएको छ ।

तालिका १९: प्रकोपको स्तरीकरण (Hazard Ranking) पालिका र वडा स्तरमा

प्रकोपहरु	**चट्याङ**	**असिना**	**हावा हुरी**	**हिम पात**	**बन्य जन्तु आतंक**	**सुखा खडेरी**	**बाढि पहिरो**	**आगलागी**	**तुषारो**	**नदीकटान**	**महामारी**	**कृषि रोग**	**पशुरोग**
चट्याङ	×	चट्याङ	चट्याङ	चट्याङ	बन्यजन्तु आतंक	सुखा खडेरी	बाढि पहिरो	चट्याङ	चट्याङ	चट्याङ	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
असिना	×	×	हावाहुरी	असिना	बन्यजन्तु आतंक	सुखाखडेरी	बाढि पहिरो	आगलागी	तुषारो	असिना	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
हावाहुरी	×	×	×	हावाहुरी	बन्यजन्तु आतंक	सुखाखडेरी	बाढि पहिरो	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
हिमपात	×	×	×	×	बन्यजन्तु आतंक	सुखाखडेरी	बाढि पहिरो	आगलागी	तुषारो	नदीकटान	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
बन्यजन्तु आतंक	×	×	×	×	×	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक	बन्यजन्तु आतंक
सुखा खडेरी	×	×	×	×	×	×	बाढि पहिरो	सुखाखडेरी	सुखाखडेरी	नदीकटान	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
बाढि पहिरो	×	×	×	×	×	×	×	बाढि पहिरो	बाढि पहिरो	बाढिपहिरो	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
आग लागी	×	×	×	×	×	×	×	×	आगलागी	आगलागी	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
तुषारो	×	×	×	×	×	×	×	×	×	नदीकटान	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
नदी कटान	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	महामारी	कृषि रोग	पशुरोग
महामारी	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	कृषि रोग	पशुरोग
कृषि रोग	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	पशुरोग
पशुरोग	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
जम्मा अंक	७	३	६	१	१३	८	९	५	३	३	१०	११	११
स्तर	७	११	८	१३	१	६	५	९	१०	१२	४	२	३

माथिको प्रकोप स्तरीकरणको तालिकालाई छलफलको आधारमा यस पालिकामा क्रमस बन्यजन्तु आतंक, कृषिमा लाग्ने रोग, पशुमा लाग्ने रोग, महामारी, बाढिपहिरो, सुख्खा खडेरी, चट्टयाङ, हावाहुरी, आगलागी, तुषारो, असिना, नदीकटान, हिमपातले

धनजनको क्षति हुने गरेको छ । ६ वटै वडामा गरिएको छलफलका आधारमा गाउँपालिकामा जम्मा १३ वटा प्रकोपहरु पहिचान गरिएको छ ।

३.७ स्रोतहरुको विवरण तथा जोखिमको अवस्था

माथि उल्लेखित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समय रेखा विश्लेषण, प्रकोप स्तरीकरण, वडा स्तरीकरणको माध्यमबाट एकिन गरिएका प्रमुख प्रकोपहरुले प्रभावित भएका क्षेत्रलाई महाबु गाउँपालिकाको नक्सामा चित्रित गरिएको छ । उल्लेखित नक्साहरुमा बाढि प्रभावित, पहिरो प्रभावित तथा बहुप्रकोप प्रभावित क्षेत्रहरु देखाईएकोछ । साथै जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोप दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुनसक्ने वस्ती तथा समुदायहरु देखाइएको छ

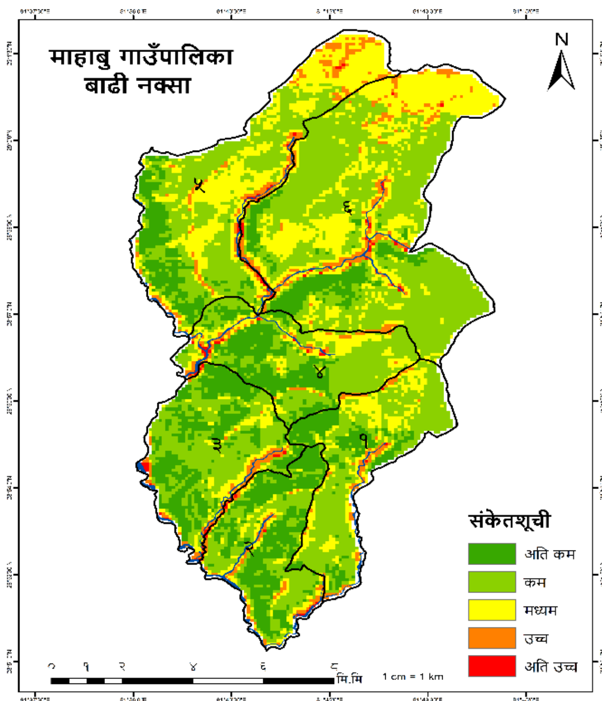

चित्र ११: बाढिको प्रभाव देखिने नक्शा

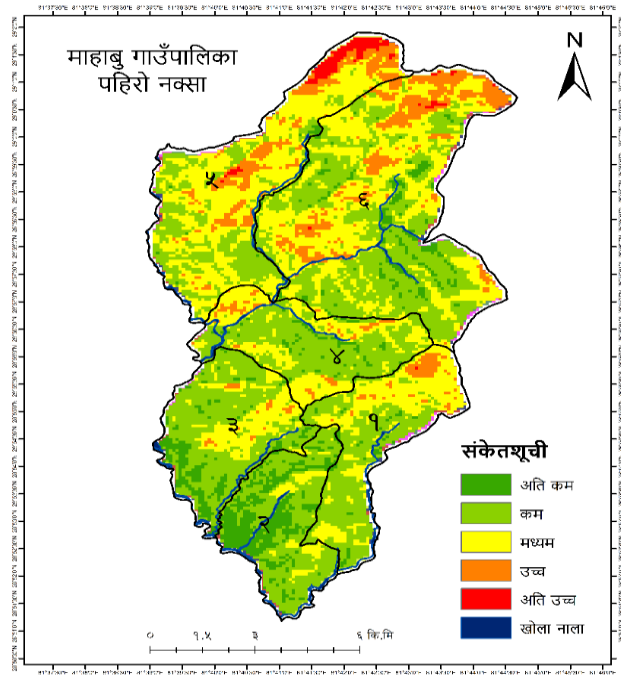

चित्र १२: पहिरोको प्रभाव देखिने नक्शा

महाबु गाउँपालिकाको बाढी जोखिम नक्सा अनुसार अधिकांश क्षेत्रहरू अति कम (गाढा हरियो) र कम (हल्का हरियो) जोखिममा छन तर, मुख्य नदी तथा खोलानालाका आसपासका भूभागहरूमा मध्यम (पहेंलो), उच्च (सुन्तला) र अति उच्च (रातो) जोखिम देखिन्छ । विशेषगरी वडा नं. ५, १ र २ का नदी किनार तथा खोलानाला आसपासका क्षेत्रहरूमा बाढीको उच्च जोखिम छ । वडा नं. ३, ४ र ६ मा बाढी जोखिम तुलनात्मक रूपमा कम छ । यसले देखाउँछ कि नदी र खोलानालासँग जोडिएका बस्ती तथा कृषि क्षेत्रहरूमा बाढीको सम्भावना बढी छ, जसले पूर्वतयारी तथा जोखिम न्यूनीकरणको आवश्यकता औंल्याउँछ ।

पहिरो जोखिम नक्सा हेर्दा महाबु गाउँपालिकाको उत्तरी र मध्य भाग, विशेषगरी वडा नं. ५, ६ र १ का केही भूभागमा मध्यमदेखि अति उच्च पहिरो जोखिम रहेको देखिन्छ । यी क्षेत्रमा पहेंलो, सुन्तला र रातो रंगको वर्चस्व छ, जसले ती स्थानहरूमा भू-उपयोग योजना, सुरक्षित आवास निर्माण र सतर्कता आवश्यक छ भन्ने देखाउँछ । वडा नं. २, ३ र ४ का अधिकांश क्षेत्रहरू अति कम र कम जोखिममा छन् जहाँ पहिरोको सम्भावना न्यून छ । यसले भू-सम्भावित जोखिम क्षेत्रको पहिचान र पूर्वतयारीका लागि महत्वपूर्ण आधार प्रदान गर्छ ।

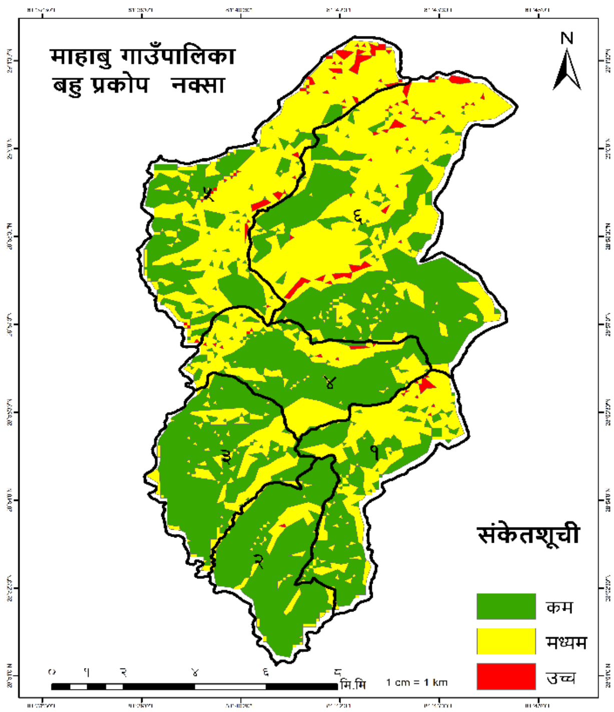

बहु प्रकोप नक्सा हेर्दा महाबु गाउँपालिकाको उत्तरी र मध्य भाग विशेषगरी वडा नं. ५, ६ र १ का केही भूभागमा उच्च प्रकोपको जोखिम रहेको देखिन्छ । वडा नं. ५, ६ र १ का प्राय भागहरु मध्यम प्रकोपका जोखिम देखिन्छ । समष्टिगत रुपमा हेर्दा पालिकाका धेरैजसो भागहरु मध्यम र उच्च जोखिम रहेको देखिन्छ । यी बहुप्रकोप देखिने स्थानहरूमा प्रकोप र तिनले पार्ने असरहरु कम गर्नका लागि आगामी दिनहरुमा समेत उपयुक्त अनुकूलनका उपायहरुलाई प्रथामिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । जोखिम न्युनीकरणका लागि सुरक्षित आवास निर्माण र सतर्कता अपनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

स्रोत (Source) GIS आधारित जोखिम नक्सा निर्माणका लागि प्रयोग गरिएका स्रोतहरू

१. DEM तथा स्याटेलाइट तस्विरहरू

GIS आधारित जोखिम नक्साहरू USGS Earth Explorer बाट प्राप्त ३० मि. रिजोल्युसनको SRTM DEM tyf Sentinel–@÷Landsat स्याटेलाइट तस्बिरहरूको विश्लेषणबाट तयार पारिएको छ । यी भौगोलिक सूचना स्रोतहरूल] ढलान, उचाइ, नदीको प्रवाह र भू-आवरण विश्लेषणमा आधार प्रदान गरेका छन् ।

२. सरकारी तथा राष्ट्रिय निकायहरूबाट प्राप्त डेटा

GIS विश्लेषणमा आवश्यक पूरक जानकारी प्राप्त गर्न विभिन्न सरकारी तथा राष्ट्रिय निकायहरूसँगको समन्वय गरिएको छ । नापी विभाग (Department of Survey) बाट प्राप्त टोपोग्राफिक नक्सा तथा प्रशासनिक सीमाना, खानी तथा भूगर्भ विभाग (Department of Mines and Geology) बाट प्राप्त भूगर्भिक नक्सा तथा माटो सम्बन्धी विवरणहरू, जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (DHM) बाट प्राप्त वर्षा, नदी प्रवाह र मौसम सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू तथा राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDRRMA) बाट प्राप्त ऐतिहासिक जोखिम अभिलेखहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

३. फिल्ड सर्वेक्षण तथा GPS डेटा

जोखिम पहिचानको सटीकता सुनिश्चित गर्न फिल्ड सर्वेक्षण तथा GPS डेटा संकलन गरिएको छ । यस अन्तर्गत, भूक्षय, डढेलो तथा बाढी प्रभावित क्षेत्रहरूको सटीक स्थानाङ्क (Coordinates_ GPS प्रविधिको माध्यमबाट संकलन गरिएको छ। साथै, स्थल भ्रमण (Ground Truthing) गरी उपग्रह तस्बिर तथा अन्य माध्यमबाट प्राप्त जानकारीहरूको यथार्थता परीक्षण गरिएको छ, जसले नक्साको सटिकता मूल्याङ्कनमा सहयोग पुऱ्याएको छ

४. विद्यमान जोखिम नक्सा तथा प्रतिवेदनहरू

GIS आधारित जोखिम नक्सा निर्माणमा विद्यमान नक्सा तथा प्रतिवेदनहरूलाई सन्दर्भ सामग्रीका रूपमा प्रयोग गरिएको छ । स्थानीय तहहरू (नगरपालिका तथा गाउँपालिका) का योजना, नीति तथा अभिलेखहरूबाट प्राथमिक जानकारी संकलन गरिएको छ । साथै, विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू (NGO/INGO) द्वारा प्रकाशित प्रतिवेदनहरू तथा डाटा स्रोतहरू विश्लेषणमा समावेश गरिएका छन् । अन्ततः, राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDRRMA) को वेब पोर्टलले विश्लेषणका लागि पूरक तथा अद्यावधिक जानकारी उपलब्ध गराएको छ ।

३.८ पात्रोहरु (प्रकोपपात्रो, मौसमी पात्रो र वाली र पात्रो) :

यस गाउँपालिकाका प्रत्येक वडाबाट छलफल गरी तयार गरिएको सूचना तथा गाउँपालिका स्तरमा गरिएको छलफलका आधारमा प्रकोप पात्रो, मौसमी पात्रो र वाली पात्रो तयार गरिएको छ । विभिन्न प्रकोपले कुन कुन महिनामा मानिसहरु बढी संकटासन्न हुन्छन भन्ने प्रकोप पात्रोले देखाउँदछ । जानकारहरुको विगतको अनुभवलाई आधार मानेर पहिले र अहिलेको अवस्थालाई आधार मानेर पात्रोहरु तयार गरिएको छ । वाली पात्रोले वालीहरु लगाउने र भित्राउने समयमा आएको परिवर्तनलाई देखाउछ । पात्रोहरुको विश्लेषणवाट विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा पूर्वतयारी, अल्पीकरण र रोकथाम र जलवायु अनुकुलनका के कस्ता कार्यक्रम कहिल गर्ने भनेर योजना बनाउन सहयोग पुग्दछ यसै कुन मौसममा कुन प्रकारको खेती लगाउने भन्नेमा समेत सहयोगी हुन्छ । समुदायको ज्येष्ठ नागरीक, बुद्धिजिवीहरुसंगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्वन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरुप, बिरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरुप आदिमा आधारित यो पात्रो तयार गरिएको हो । मौसमी

पात्रो सम्वन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष भन्दा पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आएको प्रस्ट समुदायमा देखिएको थियो । महाबु गाउँपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २० : प्रकोप पात्रो

क्रस	महिना / प्रकोप	३० वर्ष	बैसाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्वीन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
१	जंगली जनावारको आतंक	पहिले												
		अहिले												
२	कृषिमा लाग्ने रोग,	पहिले												
		अहिले												
३	पशुमा लाग्ने रोग	पहिले												
		अहिले												
४	महामारी	पहिले												
		अहिले												
५	वाढि पहिरो	पहिले												
		अहिले												
६	सुख्खा खडेरी	पहिले												
		अहिले												
७	चट्याङ्ग	पहिले												
		अहिले												
८	हावाहुरी	पहिले												
		अहिले												
९	आगलागी	पहिले												
		अहिले												
१०	तुसारो	पहिले												
		अहिले												
११	असिना	पहिले												
		अहिले												
१२	नदी कटान	पहिले												
		अहिले												
१३	हिमपात	पहिले												
		अहिले												

तालिका २१ : मौसमी पात्रो

महिना / मौषम	३० वर्ष	बौसाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्वीन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चौत्र
मनसुन वर्षा	पहीले												
	अहिले												
हिउंदे वर्षा	पहीले												
	अहिले												
गर्मी समय	पहीले												
	अहिले												
जाडो समय	पहीले												
	अहिले												

तालिका २२ : वाली पात्रो

महिना / वाली	३० वर्ष	बैसाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्वीन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
धान रोप्ने	पहीले												
	अहिले												

धान भित्रयाउने	पहीले												
	अहिले												
आलु रोप्ने	पहीले												
	अहिले												
आलु भित्रयाउने	पहीले												
	अहिले												
मकै रोप्ने	पहीले												
	अहिले												
मकै भित्राउने	पहीले												
	अहिले												
गहुं छर्ने	पहीले												
	अहिले												
गहुँ भित्राउने	पहीले												
	अहिले												
तोरी छर्ने	पहीले												
	अहिले												
केराउ छर्ने	पहीले												
	अहिले												

जलवायु परिवर्तनका कारण हाल गर्मीका दिनहरु बढेका छन् भने जाडोका दिनहरु घट्ने क्रममा छन् । यस पालिकाको माथिल्लो भागमा हिउ कमपर्न थालेको छ जसले गर्दा हिउँदे वर्षा हुने गरेको छ । यस्ता मौसमी परिवर्तनले गर्दा बाढी पहिरोको घटना झन बढ्ने क्रममा छ, वडा न ५ र वडा न ३ का केही टोलहरुमा अहिले पनि स्थानीयहरुको भनाई अनुसार सुखा पहिरो जाने गरेकोछ । यसरी हेर्दा पहिरोको लागि यो क्षेत्र पहिरोको जोखिम पनि उच्च रहेको छ । वर्षामा पानी पर्ने तथा सुखा खडेरीले गर्दा पनि यस पालिकाको जलवायु परीवर्तनको फेरबदलले गर्दा बाली लगाउने तथा भित्र्याउने समयमा फरक आएको छ र अनिश्चितता रहेको छ । यस्तो अवस्थामा कुन वाली कहिले लगाउने, भित्र्याउने, वाली छनौटलाई ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

३.९ जीविकोपार्जनका श्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण

यस महाबु गाउँपालिकामा प्राथमिकीकरणमा परेका जोखिमहरुलाई एकातर्फ र जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई अर्कोतर्फ राखी सहभागिमूलक विधीद्वारा प्रत्येक जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई प्रत्येक प्रकोपले पारेको प्रभावसँग तुलना गरिएकोछ । अति कम, थोरै क्षति, केही क्षति र धेरै क्षतिको आधारमा ०, १, २, र ३ अंक क्रमशः प्रदान गरी सोही बमोजिम तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका २३: जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण

क.स	प्रकोपहरु जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	जंगली जनावारको आतंक	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	महामारी	बाढिपहिरो	सख्खा खडेरी	चट्याङ	हावाहुरी	आगलागी	तुसारो	असिना	हिमपात	नदी कटान	कुल अङ्क
१	**प्राकृतिक स्रोतहरु**														
१.१	जमीन	२	३	१	०	३	३	१	१	१	१	२	१	२	**२१**
१.२	पानीको स्रोत	०	३	२	३	३	२	१	१	२	१	२	२	२	**२४**
१.३	वन जङ्गल	३	३	२	१	३	३	२	२	३	१	२	१	१	**२७**
१.४	खनिज	०	१	०	०	३	१	२	०	१	०	०	०	०	**८**
१.५	जडीबुटी	२	३	१	१	२	१	०	०	३	०	०	०	१	**१४**
१.६	वन्यजन्तु	२	२	१	०	२	२	०	३	३	०	१	०	२	**१८**
२	**भौतिक स्रोतहरु**														
२.१	सडक, बाटो	२	२	१	१	३	१	१	१	१	०	०	०	१	**१४**
२.२	खानेपानी	२	३	२	३	३	३	०	०	३	०	२	०	२	**२३**

क.स	प्रकोपहरु जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	जंगली जनावारको आतंक	कृषिमा लाग्ने रोग	पशुमा लाग्ने रोग	महामारी	बाढिपहिरो	सख्खा खडेरी	चट्याङ	हावाहुरी	आगलागी	तुसारो	असिना	हिमपात	नदी कटान	कुल अङ्क
२.३	विद्युत	१	१	१	१	३	०	२	२	२	०	०	०	१	**१४**
२.४	सिँचाइ	२	३	१	१	२	३	०	०	३	०	०	०	१	**१६**
३	**आर्थिक सम्पत्ती**														
३.१	कृषि	३	३	१	२	२	२	०	२	१	१	०	१	२	**१७**
३.२	पशु पालन	२	१	३	१	२	०	२	१	०	१	०	१	०	**१४**
३.३	रोजगार	२	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	३	**१७**
३.४	व्यापार तथा उद्यम	१	३	१	२	१	०	०	०	१	०	०	०	३	**१२**
४	**सामाजिक स्रोतहरू**														
४.१	सामुदायिक भवन	१	१	१	१	२	०	१	२	१	०	०	०	०	**१०**
४.२	विद्यालय र स्वास्थ्य चौकी,सामुदायिक बन	२	०	१	१	२	०	३	३	१	१	०	१	२	**१७**
४.३	आमा समुह, कृषि समुह, सामुदायिक बन	२	३	१	१	२	१	२	२	२	१	१	१	१	**१८**
५	**मानवीय सम्पत्ती**														
५.१	कर्मचारी, पदाधिकारी	१	२	१	३	३	१	१	१	१	०	०	०	२	**१६**
५.२	कामदार (दक्षकर्मी र अदक्षकर्मी)	२	३	२	२	२	०	०	०	१	०	१	०	३	**१६**
		३२	**४२**	**२४**	**२५**	**४४**	**२४**	**१९**	**२२**	**३१**	**८**	**१२**	**९**	**२९**	

उल्लेखित पालिकामा देखिएका प्रकोपहरुले जीविकोपार्जनका स्रोत माथि पारेको प्रभावको विश्लेषण गर्दा कृषिमा लाग्ने रोग, बाढिपहिरो, वन्यजन्तुको आतंक, आगलागी तथा नदीकटान आदिले विभिन्न स्रोतहरुमा प्रभाव पारेको देखिन्छ। तुलनात्मक रुपमा प्रकोपहरुले प्राकृतिक स्रोतहरुमा बढि प्रभाव पारेको देखिन्छ।

३.१० जोखिम समुदाय तथा घरधुरी

यस महाबु गाउँपालिकामा गरिएको जोखिमको आंकलन अन्तरगत छलफल गर्दा छ वटै वडाको विविध छलफल अनुसार बाढि तथा पहिरो र सुखा पहिरोको कारण केही घर तथा वस्तीहरु जोखिममा रहेको भनी समुदायमा सरोकारवालाहरुले जानकारी दिएका छन। बाढि पहिरोको कारण जमिन भासिने तथा सुख्खा पहिरो जाने गरेकोले सो वस्ती व्यवस्थापनको लागि पहल गर्नुपर्ने जस्ता अभिव्यक्तिहरु समुदायबाट आएको छ। समुदायबाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार निम्नानुसारको जोखिम समुदाय संकटासन्नता लाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ। संकटासन्नता ४ भन्नाले अति जोखिम, संकटासन्नता ३ भन्नाले जोखिम समुदाय भन्ने बुझिन्छ ।

तालिका २४: संकटासन्न घरधुरी पहिचान

वडा नं.	स्थान	संकटासन्नता १	संकटासन्नता २	संकटासन्नता ३	सकटासन्नता ४
१	खरिगैरा			लालिगुराँस, सानाकाँडा टोलका ८ घरहरु	
२	बडाखोला			गैरागांउ टोल ५ घर	
३	बाँसी			रजेना टोल का ९ वटा घरहरु	
४	कांडासिरौला			बुढा टोलका ५ वटा घर	
५	काशिंकाथ				ठुल्धुंगा,सुनारटोल, पिपलडांडा, योगि डांडाटोलका ३५ वटा घरहरु जोखिममा रहेका छन।
६	एकपाटे				टाकुरी, दमाई खोरियाका ४० घरहरु जोखिममा रहेका छन।
जम्मा				**जम्मा २७ वटा घरहरु**	**जम्मा ७५ वटा घरहरु**

श्रोत : महावु गाउँपालिकाका वडामा गरिएको संकटासन्नता क्षमता बिश्लेषण छलफलबाट प्राप्त जानकारी

३.१३ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ ले दस वटा विषयगत क्षेत्र र यस विधिबाट यस महाबु गाउँपालिकामा विगत ३० वर्ष पहिले देखि हालसम्म जलवायुमा देखिएको परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रगत प्रभाव तथा हालको अवस्थार भविष्यको अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ। पहिलेको अवस्थाबाट वर्तमान अवस्थामा भएको परिवर्तन र भविष्यमा पार्नसक्ने नकारात्मक असरको चित्रण गरिएको छ। जसले जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट अनुकूलित हुन गर्नुपर्ने कामहरूको प्राथमिकीकरण र लेखाजोखा गर्न मद्दत भएको छ।

तालिका २५: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	
- पर्याप्त पानी र परम्परागत सिञ्चाईको अवस्था अव्यवस्थित थियो । - खेतबारी उर्वराशक्ति राम्रो थियो, अधिकतम प्रांगारिक र गोठे मलको प्रयोग गरिन्थ्यो । - स्वास्थ्यकर खाद्य बस्तु एवं हावापानी अनुकुल उत्पादन । - पशु तथा कृषि सम्वन्धी रोगहरु कम थियो - स्थानीय जातको वीउको प्रयोग । धान, गँहु, मकै, कोदो, आलु राम्रो । - पानी धेरै तथा समयमा पर्थ्यो । वातावरण स्वच्छ थियो । - कृषिमा पूर्ण निर्भर आकासे पानीको भर रहन्थ्यो ।	- खेतबारीमा रासायनिक मलको प्रयोग । - आधुनिक खेती प्रणाली र उन्नत बीउविजनको प्रयोग । - पानी समयमा नपर्ने, असिना बाढी पहिरोले खेत बगाउने - जंगली जनवारहरुले खेतबारीको बालीहरु खाने तथा नस्ट गर्ने । - उन्नत जातको पशुपालन शुरु गरिएको । - रोगकिराको प्रकोप बढी भएको । - अतिवृष्टि, अनावृष्टि, अल्पवृष्टिले उत्पादन घटेको - युवा विदेश पलायनले कृषि तथा पशुपालन व्यावसायमा प्रभाव ।	- पानीका मुहानहरु सुक्ने संभावना । - प्रांगारिक मलको प्रयोग घट्ने तथा रासायनिक मलको प्रयोग बढ्ने र किटनाशक विषादीहरुको अत्यधिक प्रयोग हुने । - स्थानीय वीउविजनको लोप हुने । - बाढि, पहिरोले खेतीयोग्य जमिनमा धेरै क्षति गर्न सक्ने । - पानीको समस्या झन बढ्दै जाने । कृषि उत्पादनमा कमि आउनेछ । माटो परिक्षण गरिने । - कम्पोष्ट तथा प्राङ्गारीक मल प्रयोगमा जोड दिने । - सिञ्चाई कुलो तथा नहरको व्यवस्था गर्ने । - जलवायु अनुकूल बीउविजनको प्रयोग । - रेथाने प्रजातीको बीउविजनको संरक्षण गर्नुपर्ने र लगाउने ।
	वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	
- पहाडी क्षेत्रमा पाईने सबैखालका लोपोन्मुख जडीबुटी प्रयाप्त मात्रामा पाईन्थ्यो । - घना वनजंगल । - खोला नालाहरुमा पानीको मात्रा धेरै । - वन्यजन्तु धेरै भएको साथै घास दाउराको प्रचुरता । - जैविक विविधता युक्त जंगल ।	- वन क्षेत्रलाई सामुदायिक वन र कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरणको क्रम बढेको । - वनजंगल मासिदै जानु, कतिपय वनस्पति लोप हुदै गएको । - पानीका मुहान सुकेको, खोला नालामा पानी घटेको । - प्राकृतिक श्रृंखला परिवर्तन भएको । - तापक्रम बृद्धि मनसुन ढिलोचाँडो हुने ।	- वन पातलो हुँदै जाने क्रम नरोकिए जैविक विविधतामा कमी आउन सक्नेछ, । - जनावर र चराचुरुङ्गीहरु लोप भएर देख्न नपाईने । - सम्पूर्ण वनक्षेत्र सामुदायिक वन र कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण हुदा राष्ट्रिय वनक्षेत्र साघुरो हुनेछ । - वनजंगलको संरक्षण गर्ने तथा वृक्षारोपण गर्ने । - पानीका मुहानहरुको संरक्षण गर्ने । - जलाधारहरुको संरक्षण र वन्यजन्तुको संरक्षण गर्ने । - जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।
	जलस्रोत तथा उर्जा	
- पानीका मूल तथा मुहानहरु र आकासे पानी र हिमपात समय समयमा पर्दथ्यो । - जंगल थियो, दाउरा, घाँस नजिकै पाईन्थ्यो । - दाउरा र टुकी वत्तीको प्रयोग गरिन्थ्यो । - विद्युत लाईन कम । - नदी खोलामा पानीको सतह बढी । - खानेपानीको समस्या नभएको ।	- साउने मुहान र अन्य पानीको मुहानहरु चाँडै सुक्ने गरेको । - विद्युत बत्ती प्रयोग बढिरहेको छ । - घाँस दाउरा पाउन धेरै टाढा जानुपरेको । बिद्युतको प्रयोग हुने गरेको । - अहिले ऊर्जाका लागि विद्युत सौर्य प्यानल, सौर्य बत्ती र एलपीजी ग्यासको प्रयोग बढेको छ । - पानी घट्टको प्रयोग कम हुदै गएको र सेलरमिल को प्रयोग हुन थालेको ।	- वर्षेनी भुकम्प को पराकम्पन र वनको चापमा बृद्धि भईरहेकोले सुख्खा खडेरी, खण्डवृष्टि, अतिवृष्टि हुने अवस्था आउन सक्छ । - पानीको मुहानहरु सुक्दै जान्छन । - जंगल सखापै हुने, दाउराघाँस नपाउने, खडेरी सोलार र बिजुलीको अधिकतम प्रयोग भई नयाँ नयाँ ऊर्जाको अविष्कार हुनेछन् । - जथाभावी नदी, खोलाजन्य पदार्थको उत्खनन नियन्त्रण । - खोला खोल्सी किनारमा वृक्षारोपण । - पानीका मुहान क्षेत्रमा वृक्षारोपण । - वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धन । - पानी पुनर्भरण, निर्माण र प्रयोग
	स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई	
- पोषणयुक्त खाना, ताजा फलफुल, मासु, दुध, दही, घ्यू, मह, आदि प्रयाप्त पाईन्थ्यो - मानव रोग पहिचान हुदैन्थ्यो । प्राकृतिक उपचार, जडीबुटी, धामीझाँक्रीको व्यापक प्रयोग गरिन्थ्यो । धामी, झाँक्री तथा आयुर्वेदिक औषधीको अत्याधिक प्रयोग । स्वास्थ्य संस्थाहरु थिएनन् । - स्वास्थ्य संस्था नहुदा बिरामी पर्दा बाटैमा अकाल मृत्युहुने, महामारी बढी । - स्वास्थ्य कर्मीहरुको कमी । - सरसफाईमा कमी । - पानी ल्याउन टाढा जानु पर्ने । - खुल्ला दिसापिसाव गर्ने चलन रहेको ।	- मानव स्वास्थ्यमा असर । स्वास्थ्य चौकी तथा उपचार गर्ने ठाउँको व्यवस्था - हाल स्वास्थ्यकर्मीको संख्यामा वृद्धि, चेतनामा वृद्धि भईरहेको छ । - स्वास्थ्य चेतनामा बृद्धि भएको । - साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको । - एक घर एक शौचालय रहेको साथै खानेपानीको उपलब्धता । - स्वास्थ्य संस्थाहरुको विस्तार, - भाइरल रोगहरु फैलने, बिभिन्न नयाँ रोगहरुको बृद्धि । - हरेक वडामा स्वयंसेविकाहरु छन जसले गर्दा मानिसहरुले स्वास्थ सहयोग लिन पाएका छन	- रासायनिक विषादीको प्रयोग भएको खाद्यान्नले नयाँ नयाँ रोगहरु देखा पर्नेछ । - ठुलाठुला स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना हुन सक्ने । अस्पतालको पहुँचमा वृद्धि सँगै वडा स्तरमा अस्पतालको व्यवस्था हुनसक्ने - एम्वुलेन्स सुविधा उपलब्ध हुनसक्ने । नयाँनयाँ रोगहरु देखा पर्ने । समुदायहरुमा व्यवस्थित गाउघर क्लिनिक स्थापना हुनेछन् । - स्वास्थ्य संस्थाहरुको सेवा प्रवाहमा गुणस्तरीयता कायम गर्ने - शुद्ध खानेपानीको आपूर्ति गर्ने, फोहरमैला व्यवस्थापन । - सरसफाइ चेतना अभिवृद्धि ।

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
	- उल्लेख्यीय मात्रामा गर्भवती महिलाहरुले नियमित स्वास्थ जाँच गरेको ।	
जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन		
- समयमा वर्षा हुन्थ्यो, तापक्रम समय अनुकूल थियो, उर्वराशक्ति प्रसस्त थियो, पानीको स्रोतहरु थियो । - हावापानीको प्रभावका कारण उत्पन्न रोगहरु कम थियो । - जडीबुटी प्रचुर मात्रामा पाईन्थ्यो - वन्यजन्तुको प्रकोप कम । - समयमा पानी पर्नाले तापक्रम मध्यम र आर्द्रता पर्याप्त थियो	- वर्षा ढिलो हुने गरेको छ । तापक्रम वृद्धि, उर्वराशक्ति घट्दै गएको, पानीका स्रोतहरु सुक्दै गएको रोगको मात्रा बढेको । - वन विनासमा वृद्धिका कारण बाढी तथा पहिरोको प्रकोप रहेको् । - जंगली जनवारको आतंक बढेको, चटयाँङको प्रकोप बढेको छ । - असुरक्षित बसाई सराई बढिरहेको छ । - विपद्का घटनामा वृद्धि । - अव्यवस्थित वसोवासका कारण वाढी पहिरोले ल्याउने विपद्का घटना वृद्धि ।	अतिवृष्टि तथा अनावृष्टि हुन सक्ने । प्रतिकूल तापक्रम, उत्पादनको सम्भावनामा कमी, पानीका स्रोतहरु हराउदै जाने । - वन सम्पदाको अस्तित्व खतरामा, जडीबुटीको बीउहरुको निरन्तरता नरहने सम्भावना । - अग्ला पहाड तथा हिमश्रृखलाहरुमा व्यापक रुपमा पहिरोले क्षति गरेको हुनेछ । - प्राविधिकहरुको सल्लाह अनुसार घर तथा बस्ती व्यवस्थापन - हरियाली प्रवर्धन तथा वृक्षारोपण । - चटयाङको जस्ता प्रकोप व्यवस्थापन गरी घरहरु निर्माण तथा क्षमता विकास । - तटवन्धन, वायोइन्जिनियरीङ पद्धतिमार्फत जोखिम नियन्त्रण, सुरक्षित बस्ती विकास ।
स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती		
- पातलो वस्ती थियो । विद्यालय, स्वास्थ्य चौकीहरु टाढा टाढा लामो दुरीमा गएर पढनु पर्ने । - सामान्य गोरेटो बाटोको व्यवस्था थियो । - सामान्य माटोढुंगा र खरले छाएका तथा पत्थरले ढाकेका घरहरु काठले बनेका घरहरु थिए, खानेपानी योजना थिए । - वसाई सराई कम थियो	- बस्तीहरु बसाई सराई गरी पक्की घरहरु निर्माणका कामहरु बढिरहेको । - सघियता संगै गाउँपालिका वडा कार्यलयहरुको भवन निर्माण वडाहरुबाटनै सेवा प्रदान । - गाउँगाउँ तथा वडाहरुमा विद्यालय भवनहरु निर्माण - वडा तथा वस्तीस्तर सम्म मोटरबाटो विस्तारको कार्य भैरहेको । घरको सङ्ख्यामा वृद्धि भएका छन् - खानेपानी योजना सञ्चालनमा छन । - वातावरण दुषित हुने, सिञ्चाईको अभाव	- समुदायको पायक पर्ने गरी सेवा प्रदायक कार्यलयहरु स्थापना । - भौतिक संरचनामा व्यापकता रहने । गाँउ तथा समुदायमा पक्की बाटो हुने । प्रयाप्त यातायात सुबिधा रहने छ । - पक्की घर, पक्की बाटो, विद्यालयको पूर्वाधारमा बृद्धि, खानेपानी तथा सिँचाइको राम्रो व्यवस्था हुनसक्ने छ । - वजार क्षेत्रलाइ व्यवस्थित गर्ने । - सुरक्षित बस्ती विकासका योजनाहरु बनाई कार्यन्वयन गरेको । - स्थानीय स्तरमा रोजगारीको सिर्जना । - संचारको पहुच तथा स्थानीय तहमा रोजगारी सिर्जना भएको ।
उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार		
- कुनैपनि उद्योग स्थापना भएका थिएनन । सडक तथा यातायातका साधनहरु नभएकाले हिडँर नै आवतजावत गरिन्थ्यो । - भौतिक पुर्वाधारको कमी ।	- स्थानीय स्तरमा वडा तथा समुदायहरु सम्म कच्ची सडकहरुको ट्रयाक खोलिएका । - पालिकामा उद्योग नियमन शाखा विस्तार भएको । - अझै पनि पर्याप्त भौतिक पुर्वाधारको कमी । - यातायातमा पहुच वृद्धि - कच्चा पदार्थको अभावलाई बजारीकरण गर्ने प्रयास गरिएको ।	- गाउँगाउँ तथा वस्तीस्तर सम्मका सबै बाटोहरुमा कालोपत्रे गरिएको हुनेछ । - उद्योगहरु स्थापना भई रोजगार सिर्जना हुनेछन् । - पुर्वाधार निर्माणमा जोड । - उद्योग स्थापनाका लागि प्रोत्साहन । - घरेलु तथा लघु उद्योगहरुको स्थापना ।
पर्यटन एवं प्राकृतिक एवं सास्कृतिक सम्पदा		
- सामाजिक संस्कार, रितिथितिको अधिकतम मान्यता दिने गरिन्थ्यो । - पर्यटकीय स्थानको पहिचान हुन नसकेको । - परम्परागत चलनहरू प्रचलित थिए । - बाह्य संस्कृतिको प्रभाव कम थियो ।	- पर्यापर्यटनका लागि ओझेलमा परेका सांस्कृतिक सम्पदाहरुको खोजी भैरहेको छ । - पर्यटकीय स्थल व्यवस्थित हुन थालेको । - आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनको विकाससँगै मानिसको जीवनशैलीमा पनि उल्लेख्य परिवर्तन आएको छ ।	- पालिका स्तरका प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण तथा संवर्धन हुदा आन्तरिक र वाहय पर्यटकहरुको गन्तव्य हुनेछ - स्थानीय कला संस्कृतिको संरक्षण । - पर्यटकीय स्थलको स्तरोन्नति ।
लैङ्गिंक समानता सामाजिक समावेशीकरण, जीविकोपार्जन र सुशासन		
- सरल जिवन शैली थियो । - सामाजिक कार्यमा अधिकतम जनश्रमदान गरिन्थ्यो । - सर्वसम्मत र सामाजिक सम्मान तथा मर्यादाको विश्वास हुन्थ्यो । - समाजमा जातिय विभेद तथा महिला पुरुष विचमा असमानता थियो ।	- मानव अधिकारको प्रत्याभुतिका लागि आवाज उठिरहेका छन् । - सामाजिक श्रमदानमा कमि हुदै गएको छ । - सामाजिक शुशासन का प्रयास भैरहेको छ । - महिला दलित, अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई सरकारका विभिन्न तहमा, योजना प्रकियामा सहभागीता गराईएको छ ।	- लोकतान्त्रिक पद्दति र लोकतन्त्रको प्रत्याभुति हुनेछ । - सामाजिक श्रमदान हुनेछैन र सबै परनिर्भर हुनेछन् । - सुशासनको अनुभुति भएको हुने छ । - मानवीय रोजगार लगायत आम्दानीका स्रोतहरु बढने र स्वरोजगारको अवस्था सिर्जना भएको हुनेछ । - विभेदमुक्त समाज भई मानवअधिकारको प्रत्याभुति भएको हुनेछ ।
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास तथा अनुगमन		

३० वर्ष भन्दा अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
- सामाजिक कार्यमा सर्वसम्मत निर्णय तथा सहमतिमा कार्य संचालन गर्ने गरिन्थ्यो । - क्षमता विकास सिमित व्यक्तिहरुमा सिमित थियो ।	- सामाजिक सुशासनको शुरुवात भएको छ । - सामाजिक कार्यमा केही सचेत नागरिकहरुको चासो बढेको छ । - सवै व्यक्तिहरुको क्षमता विकासको प्रक्रिया सुरु भएको । - योजना प्रक्रियामा सकेसम्म विकेन्द्रीकरण नीति सहित सहभागितामा जोड दिईएको छ । ।	- सुशासन युक्त, भष्टाचार मुक्त समाजको निर्माण हुनेछ । - मानविय क्षमता विकास भई सशक्तीकरण भएको हुने ।

परिच्छेद ४: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरुको पहिचान

४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरु

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी रुपान्तरित सहज जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने प्रक्रिया, स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन, मध्यमकालिन तथा दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ। यस रणनीति तथा उपायहरु अवलम्बन गरी यस महाबु गाउँपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनमा सवै सरोकारवालाहरुको सहयोगमा सम्पन्न गरिने छ। विशेषगरी गाउँपालिकाले अति प्रभावित क्षेत्र, वर्ग, समुदाय, घरधुरी तथा व्यक्तीहरुलाई प्राथामिकताका साथ निम्नानुसारका रणनीतिहरु अवलम्वन गर्नेछ :

- अति सम्वेदनशील, अनुकूलनका क्षमता कम भएका वर्ग, समुदाय र घरधुरीलाई जलवायु परिवर्तनका असरसंग सामना गर्नको लागि सहयोग गर्ने।
- अति जोखिम वर्ग, समुदायका घरपरिवारहरुलाई जीविकोपार्जनका लागि प्राथामिकता दिने।
- विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा जोखिम वर्ग, घरधुरीलाई जोखिम वहन गर्नसक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- तत्कालिन, अति महत्व र जलवायु परिवर्तनका प्रभावमा परेकाहरुलाई प्राथमिकता दिने।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकुलनका कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नकालागि गाउँपालिका, प्रदेश, सँघ, लगायत विकास साँझेदार संस्था र सरोकारवालाहरुको समेतको स्रोतको परिचालन गर्ने।
- जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन योजनाका महत्वपूर्ण कृयाकलापहरुलाई स्थानीय योजनामा मुलप्रवाहीकरण गर्ने।

४.२ विषयगत क्षेत्र अनुसार रणनीतिहरु

कृषि: परिवर्तित जलवायु अनुसार सुख्खा सहने वा सुख्खामा हुने तथा बढि पानी लाग्ने क्षेत्रमा हुने वालीनालीका प्रजाति लगाउन सहयोग गर्ने साथै जंगली जनवारबाट सुरक्षित हुने बालीनाली प्रवर्धन गर्न।

बन: जैविक विविधता संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणाली संरक्षण,जडीबुटी प्रवर्धन, आगलागी नियन्त्रण, तथा फलफुल खेतीलाई प्राथामिकता दिने।

स्वास्थ्य: पानीजन्य र हावाजन्य रोगहरुद्धारा प्रभावित अति विपन्न घरपरिवारहरुलाई प्राथमिकता दिने।

खानेपानी तथा सिञ्चाई: खानेपानी तथा सिञ्चाईका लागि पानी उपलब्ध गराउन पानीका मुहान संरक्षण, रिचार्ज पोखरीको प्रवर्धन लघुसिञ्चाईका उपायहरु संचालन गर्ने।

क्षमता अभिवृद्धि: विपद् व्यवस्थापन, कृषि, आगलागी नियन्त्रण, कृषिवन दक्षता सम्वन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने।

परिच्छेद ५: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

५.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरुको पहिचान

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी परिवर्तित सहज जीवनयापन गर्नसक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने प्रक्रिया, स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन र दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यस रणनीति तथा उपायहरु अवलम्बन गरी यस महाबु गाउँपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनमा सवै सरोकारवालाहरुको सहयोगमा सम्पन्न गरिने छ ।

तालिका २६: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण
जंगली जनावारको आतंक	मानवीय तथा पशु चौपायाहरुको क्षति तथा खेतीवाली, तरकारी, फलफुलको नोक्सान	मानसिक त्रास , जीविकोपार्जनमा असर, खेतीबाली गर्ने उत्साह नहुनु । साथै उत्पादन नहुदा बसाई सराई गर्नु । असुरक्षित रुपमा अस्थाई बसाई सराई हुनु	- आगो लगाएर - बाजा बजाएर - खाल्डाहरु खनेर - चौकीदारी बस्ने - घाडो बजाउने - टहरो बनाई कुर्ने । - कुकुर पाल्ने	तत्कालीन समयको लागि काम गरेको	छैनन	- जंगली जनावरले नस्ट नगर्ने बालीहरु लगाउने - जनावरलाई भगाउन रसायनहरुको प्रयोग गर्न अध्ययन गर्ने । - सुरक्षित आहार श्रृखला व्यवस्थापन गर्ने । - घेरबारको व्यवस्थापन गर्ने - वैकल्पिक खेती प्रणाली गर्ने । - बनमा कृषि खेती गर्ने । - चिडियाखाना बनाउने । - जंगली जनावरले खाने बस्तुहरु जंगलमा लगाउने । - जैविक विविधता तालिम, खेतीपातीमा परिवर्तन
कृषिमा लाग्ने रोग	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली मा प्रभावित	स्थानीय बीउविजन पाउन छोडनु, सलह, गंबारा जस्ता नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुल्य वृद्धि, बीउमा रोगकिरा, रासायनिक मलको प्रयोग	- प्राविधिकहरुको सहयोग लिएको । - पालिकाले क्लस्टर अनुसार प्राविधिक व्यवस्थापन ।	नभएको	छैनन	- माटो परीक्षण गर्ने प्रविधि - स्थानीय स्रोत व्यक्ती परिचालन - प्लाष्टिक टनेलमा तरकारी खेतीगर्ने - जलवायु मैत्री कृषिउत्पादन प्रणाली अवलम्वन गर्ने - कम्पोस्ट मल, गडयौला मल, झोलमोल जस्ता प्रारगारीक मलहरुको प्रयोग गर्ने । - बाली विमालाई प्रोत्साहन गर्ने । - रष्टिक स्टोर बनाई आलु भण्डारण गर्ने ।
पशुमा लाग्ने रोग	पशुचौपायाहरुमा प्रभाव उत्पादनमा कमी, पशुपालन, कुखुरापालन, भेडा बाखा, गाई भैंसी	स्थानीय नश्लहरु समाप्त हुनु, रोगको संक्रमण बढनु, उत्पानमा कमी	- रोग नियन्त्रण विरुद्ध खोप - जडीबुटीको प्रयोग	छैन	छैन	- पशुपालनको लागि भकारो सुधार कार्यक्रम - स्थानीय प्राविधिकहरुको परीचालन । - जनचेतना मुलक क्रियाकलापहरु गर्ने । - रोग नियन्त्रण विरुद्ध खोपलाई निरन्तरता दिने - पशु विमा कार्यक्रम
महामारी	खेती किसान, नगदेबाली खेती, जडीबुटी संकलन, ज्याला मजदुरी, पशुपालन, जागीर, व्यापार,	कोरोना, आँखा पाक्ने रोग, झाडापखाला जस्ता रोगहरुको संक्रमण बढनु । दैनिक कार्यसम्पादनमा प्रतिकुल असर । मानसिक बिचलन पैदा हुनु	झारफुक गर्ने, स्थानीय जडीबुटीको प्रयोग गर्ने । स्वास्थ्य सस्थामा जाने	केही मात्रामा सघाउ पुगेको ।	छैन्	- पानी सुद्धिकरण गरेर मात्र पिउने तथा मुहान सफा राख्ने । - सरसफाईको लागि जनचेतना फैलाउने । - संक्रमितलाई व्यवस्थापन गर्ने । - झिगा नियन्त्रण गर्ने प्रविधिको प्रयोग गर्ने । - गाई बस्तुको खोर, मानिस बस्ने स्थानलाई व्यवस्थापन गर्ने । - आयुर्वेदिक औषधीको पहिचान र प्रयोग, जनचेतनामुलक कार्यक्रम - प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामाग्री वितरण ।

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण
बाढि पहिरो	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्द, मानवीय दैनिकी तहसनहस, अन्नवाली र फलफूल वाली नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु ।	मानवीय जन धनको नोक्सान, खेतीयोग्य उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिञ्चाई कुलो क्षति, पशुपंक्षी मर्ने, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, वस्ती जोखिममा हुनु । बसाईसराई हुनु	- बृक्षारोपण गरिएको - तटवन्धन गरिएको - उतिस, सियाली, बाँस केरा लगाएको - सुख्खावाल लगाएको - तारजाली लगाएको	प्रयाप्त छैन	छैनन	- तटबन्धन गर्ने तथा सचेतना जगाउने - अध्ययन गरी पुर्वसूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने । जोखिम घरहरुलाई स्थान्तरण गर्ने । - जोखिम वस्ती व्यवस्थापन गर्न पहल गर्ने । - बायोइन्जिनियरिङ पद्धति अपनाउने । - नदी छेउको वस्ती सरक्षण गर्न मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गर्ने । - घर बनाउदा मापदण्ड बनाई नक्शामा उल्लेख भए बमोजिमको बाढी तथा पहिरोग्रस्त क्षेत्र बाहेकका सुरक्षित स्थानमा बनाउन सचेतना जगाउने र घर बनाउन पहल गर्ने । - नदीखोला जथाभावी उत्खनन् नगर्ने । - खोलाको छेउछाउबाट ढुङ्गा ननिकाल्ने । - जथाभावी सडक नखन्ने तथा बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने - जोखिम घरहरुलाई वस्ती स्थान्तरण गर्ने - आप्रवासनलाई सुरक्षित व्यवस्थित र नियमित बनाउने, बसाई सर्ने ईच्छुक व्यक्तिहरुलाई कार्यक्रम संचालन तथा आवश्यक सहयोग प्रदान गर्ने - रोजगारी सिर्जना गर्ने - उद्योग सञ्चालन गर्न ऐन कानूनहरु सहज बनाउने । साथै सहजीकरण गर्ने र व्यवसाय गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने । - बसाई सरी आउनेहरुसंग पालिकाले अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम राख्ने जसबाट उनीहरुको व्यवसायिक अनुभव र सीप तथा मापनयोग्य आयआर्जनका क्रियाकलापहरुलाई प्रवर्धन गर्ने - लघु उधोगहरु व्यवस्थापना लागि नीतिहरु बनाई कार्यन्वयन गर्ने । - सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने । - जडीबुटी प्रवर्धन र बजार व्यवस्थापन गर्ने
सुख्खा खडेरी	वनस्पति सुक्नु, अन्नवाली र तरकारी वाली सुकेर नाश हुनु, फलफूल सुक्नु,	उत्पादनमा कमी हुनु, भोकमरी हुनु, पानीका मुहान सुक्नु, जग्गाको बाझोपना बढनु, मानवीय स्वास्थ्यमा असर, कुपोषण बढनु, जैविक विविधतामा असर	आकासे पानीको पर्खाईमा रहेको, खाद्यान्न खरिद गर्नुपर्ने, अन्न भण्डारण गर्ने व्यवस्था पुरानै प्रविधिको प्रयोग	छैन	छैन	- खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने । - सिञ्चाई गर्ने प्रविधिको विकास गर्ने - बर्षाको पानी संरक्षण विधिहरु प्रयोग गर्ने । - सरल थोपा विधि मार्फत तरकारी खेती गर्ने - साना तथा मझौला उद्योगहरु सञ्चालन गर्ने । - मुहान संरक्षण गर्ने । - वेमौसमी तरकारी खेती गर्ने । - बन डडेलो लाग्नबाट जोगाउने उपायहरु अवलम्वन गर्ने जस्तैः अग्नीरेखा निर्माण, आगलागी नियन्त्रण तालिम संचालन, आगलागी नियन्त्रण गरिने उपकरणहरुको व्यवस्थापन ईत्यादी ।
चट्टयाङ	मानवीय क्षति पशुपालन क्षति, मानवीय त्रास तथा मनोवैज्ञानिक असर	मानिस तथा पशु चौपायामा क्षति, सार्वजनिक संस्थाहरुमा क्षति	अर्थिङ्गको प्रयोग गरिएको, आगनमा बञ्चरो राख्ने, कान बुझ्ने, कानमा औला हाल्ने गरिएको ज्यामुना, सिउडी लगाउने	छैन्	छैन्	- वस्ती भन्दा टाढा चट्याङलाई तर्काउने विधिको प्रयोग गर्ने - चट्टयाङ सम्बन्धी अध्ययन गरी व्यवस्थापनको प्रयास गरीनु पर्ने - चट्टयाङ सम्वन्धी जनजेतना मुलक क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने । - घरमा तथा सार्वजनिक स्थलमा अर्थिङ गर्ने । - बिद्युत पोल नजिक घर संरचना निर्माण नगर्ने । - चट्याङ पर्ने समयमा विद्युतीय सामग्रीको प्रयोग नगर्ने ।

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण
हावाहुरी	अन्नबाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती क्षति, पशुपालनमा असर, जागीर, व्यापार, आवतजावतमा असर	अन्नबाली, तरकारी, फलफूल खेती नोक्सान पुर्‍याउने र उत्पादनमा कमी हुने, घर गोठ, विद्यालयहरुका छाना उडाएको, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु, जीविकोपार्जन मा असर	- घरको संरचनाहरु सक्नेले बदल्ने गरेको - ठुलो काठले बाध्ने, ग्याविनले बाध्ने गरिएको छ । - पुनः पाता लगाईएको ।	छैन	छैन	- सामुदायिक भवनहरु बनाउदा अनुमति लिनु पर्ने । - संरचना मजबुद बनाउने । - प्लाटिक टनेलमा तरकारी खेती गर्न सकिने - सुरक्षित घर निर्माण गर्ने - सुरक्षित घर बनाउनको लागि समुदाय स्तरमा चेतना तथा अभिमुखीकरण गर्नु पर्ने । - प्राविधिकको डिजाईन तथा नक्सानुसार बलियो संरचना निर्माण गर्ने ।
आगलागी	जंगल विनास, अन्न बाली, घर तथा सामुदायिक बन, संस्थाहरु, जडीबुटी तथा पशु चौपायाहरु नस्ट ।	साना विरुवाहरु नोक्सान, जडिवुटी हरुको बीउहरु लोप हुने । धनजनको क्षति, पशुपंछिको वासस्थान नाश, वन्यजन्तु लोप हुनु	अग्निरेखा बनाएका । आगलागी सम्वन्धी सचेतना,पानी भाग्रामा राख्ने गरिएको चिसोमाटो ले निभाउने अभ्यास	छैन	छैन	- अग्नि नियन्त्रण उपकरणहरु व्यवस्थापन गर्ने - टोल अनुसार टयांकी बनाई पानी संकलन गर्ने । - अग्नि नियन्त्रण सम्वन्धी क्षमता विकास गर्ने - सुरक्षित चुलो निर्माण । - जथाभावी वनमा आगो नलगाउने । - होडिङ्ग वोर्ड स्थापना, जैविक विविधता तालिम, जनचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी जस्ता सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।
तुसारो	आवतजावतमा असर, अन्नवाली र तरकारी वाली नोक्सान	उत्पादनमा कमी, आर्थिक संकट आउने	जौ जस्ता बालीहरु लगाएको	छैन्	छैन्	- टनेलमा तरकारी खेती गर्ने । - तुषारो सहनसक्ने बाली लगाउने - खेतीपातीमा परिवर्तन, फलफूलखेती, अदुवा, बेसार, अलैची खेती प्रवर्धन गर्ने । - आलु उत्पादनको लागि रष्टिक स्टोर बनाउने र वर्षे बालीको रुपमा आलु लगाउने ।
असिना	आवतजावतमा असर, खाद्यान्न बालीमा नोक्सान, पशु पक्षीलाई असर	उत्पादकत्वमा कमी, पशुपंक्षी मर्ने, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु	सुरक्षित स्थानमा बस्ने	छैन	छैन	- बेमौसमी तरकारी खेतीगर्ने । टनेल, पोलिहाउसमा खेती गर्ने । - असिनाले असर नगर्ने बाली लगाउने । जमिन मुनि फल्ने बालीहरु साथै सुरक्षित खेती प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने । - व्यावसायिक खेती प्रणालीको विस्तार गर्ने । - अलैची खेती तथा अन्य मझौला खेती अवलम्वन गर्ने । डालेघास रोपण आदि

५.२ अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरूको प्रभावहरू तथा त्यसको लाभ लागत अनुपात लाभान्वित वर्ग आदिलाई मध्यनजर गरी अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण तय गरिएको छ । प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययीता, सम्भावना, महिलाप्रति संवेदनशिलता जस्ता उल्लेखित विषय वस्तुहरूलाई अङ्क १ देखि ३ निर्धारण गरिएको थियो जसमा अङ्क १ ले आधार राम्ररी पुरा गर्न नसक्ने तथा अङ्क ३ ले राम्ररी पुऱ्याउन सक्ने जनाउँछ । यस विधिमा खर्चको मितव्ययिताभने कम खर्चिलोलाई अङ्क ३ र धेरै खर्चिलोलाई अङ्क १ मानिएको छ । सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अङ्कहरूलाई ३ भागमा विभाजन गरिएको थियो जसमध्ये १४-१५अङ्क आएका उपायहरूलाई तत्काल र अत्यावश्यक अवलम्बन गर्नुपर्ने १२-१३ अङ्कलाई उच्च आवश्यक र ११ भन्दा कमका अङ्क आएकाहरूलाई आवश्यक भनी वर्गीकरण गरिएको थियो । सोअनुसार प्राथमिकीकरण क्रमशः प्रथम, द्धितिय र तृतिय गरी श्रेणीबद्ध गरिएको छ ।

तालिका २७ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरुको प्राथमिकीकरण

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा	प्रभावकारीता(१-३) (ख)	छुर्चको प्रभावकारीता(१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक सवेदनशीलता (ङ)	कूल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमिकीकरण)
जंगली जनावारको आतंक	जंगली जनावरलाई भगाउन रसायनहरुको प्रयोग सम्वन्धी अध्ययन गर्ने ।	३	२	२	२	१	१०	तृतिय
	सुरक्षित आहार श्रृखला व्यवस्थापन गर्ने तालिम	२	२	३	२	१	१०	द्विितय
	जंगली जनावर नियन्त्रण सम्वन्धी नीति बनाउने	३	३	२	२	२	१२	द्विितय
	जनावरहरुलाई तर्साउनका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु वाजा, लाइट, माइकको व्यवस्था र वितरण ।	२	३	३	२	२	१२	द्विितय
	वन क्षेत्रमा वन्यजन्तुले मन पराउने फलफुल र विरुवा रोप्ने ।	३	२	२	३	२	१२	द्विितय
	सवै वडाका बन्यजन्तु प्रभावित वन क्षेत्रमा घेरावार गर्ने ।	३	३	२	२	२	१२	द्विितय
कृषिमा लाग्ने रोग	प्लाष्टिक टनेल तथा थोपा सिञ्चाई योजना	३	३	३	२	१	१२	प्रथम
	कम्पोस्ट मल, गडयौला मल, झोलमोल, प्रांगारिक मलहरुको प्रयोग विधि सम्वन्धी तालिम	३	२	२	२	३	१२	प्रथम
	बाली विमा प्रोत्साहन कार्यक्रम	३	२	२	१	१	९	तृतिय
	रष्टिक स्टोर निर्माण आलु बीउ भण्डारण गर्न	२	२	१	१	१	७	तृतिय
	मौसमी तथा बेमौसमी खाद्य र कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	२	३	२	२	१	१०	द्विितय
	उन्नत जातका वाली प्रवर्धन तालिम	३	२	२	१	१	९	तृतिय
	उन्नत फलफुलः ओखर, टिम्मुर, आरु, आँप, सुन्तला विरुवा वितरण	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	रैथाने बाली संरक्षण र प्रवर्धन	३	२	१	२	१	१०	द्विितय
पशुमा लाग्ने रोग	सुधारिएको गोठ तथा खोर निर्माण	२	२	२	२	२	१०	द्विितय
	पशु स्वास्थ्य शिविर	३	३	२	२	२	१२	
	पशुपालनको लागि भकारो सुधार कार्यक्रम	२	२	३	१	१	९	तृतिय
	रोग नियन्त्रण विरुद्ध खोपलाई निरन्तरता दिने	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	पशु विमा कार्यक्रम	२	२	२	१	१	८	तृतिय
	पशु स्वास्थ्य सम्वन्धी जनचेतना मुलक क्रियाकलाप	३	२	३	२	२	१२	प्रथम
महामारी	पानी शद्धीकरण तथा पानीको शुद्धीकरण सामाग्री सहयोग	२	२	३	३	२	१२	प्रथम
	सरसफाईको तथा जनचेतनाका लागि दिवसहरु मनाउने	२	२	२	२	१	९	तृतिय
	स्वास्थ्य शिविर, सम्पूर्ण रोग परीक्षण शिविर	३	३	२	२	१	११	द्विितय
	खाद्य तथा पोषण व्यवहार परिवर्तन तालिम	२	२	१	२	२	९	तृतिय
वाढि पहिरो	बाढि तथा पहिरो नियन्त्रणका लागि तालिम तथा क्षमता विकास	३	३	२	१	२	११	प्रथम

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा	प्रभावकारिता(१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारिता(१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक सवेदनशीलता (ङ)	कूल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमीकिरण)
	पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन	३	३	१	१	१	९	द्वितय
	जोखिम बस्ती व्यवस्थापनका लागि अध्ययन गर्ने	३	३	२	१	१	१०	द्वितय
	बायोइन्जिनियरीङ पद्धति सम्वन्धी क्षमता विकास	३	३	२	२	१	११	प्रथम
	नदी छेउको वस्ती सरक्षण गर्न मापदण्ड बनाई कार्यान्वियन गर्ने ।	३	३	१	१	१		तृतिय
	घर बनाउदा मापदण्ड बनाई सुरक्षित स्थानमा बनाउन सचेतना ।	३	३	१	१	१	९	द्वितय
	जोखिम स्थानहरुलाई तटबन्धन, ग्याविन पर्खाल, बायोइन्जिनियरिङ गर्ने	३	३	१	१	१	९	द्वितय
	नदी खोला किनारमा वृक्षारोपण	३	२	१	२	१	९	द्वितय
	कृषिवन प्रणाली प्रर्वद्धन	२	३	१	१	१	८	तृतिय
	वडा विपद् व्यवस्थापन समितिको लागि खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार जस्ता क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	जोखिम घरहरुलाई बस्ती स्थानान्तरण गर्ने	३	३	२	२	३	१३	प्रथम
	आप्रवासनलाई सुरक्षित व्यवस्थित र नियमित बनाउने, बसाई सर्ने ईच्छुक व्यक्तिहरुलाई कार्यक्रम संचालन तथा आवश्यक सहयोग प्रदान गर्ने	३	३	२	२	३	१३	प्रथम
	बसाई सरी आउनेहरुसंग उनीहरुको व्यवसायिक अनुभव र सीप तथा मापनयोग्य आयआर्जनका क्रियाकलापहरुलाई प्रवर्धन गन पालिकाले अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम राख्ने	३	३	२	२	३	१३	प्रथम
	लघु उद्योग सञ्चालन गर्न सहज ऐन कानूनहरु बनाई कार्यन्वयन गर्ने ।	३	३	२	२	३	१३	प्रथम
	सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने ।	३	३	२	२	३	१३	प्रथम
सुख्खा खडेरी	खाद्यान्न भण्डारण गर्ने प्रविधि सहयोग तथा क्षमता विकास	३	३	२	१	१	१०	द्वितय
	बर्षाको पानी संरक्षण गर्न जलभरण पोखरीहरु बनाउने	३	३	२	१	१	१०	द्वितय
	सरलथोपा विधि मार्फत तरकारी खेती गर्ने	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	मुहान संरक्षण कार्यक्रम	३	३	२	१	१	१०	द्वितय
	बेमौसमी तरकारी खेती कार्यक्रम	२	३	२	२	१	१०	द्वितय
	सिञ्चाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नति	३	३	१	१	१	९	तृतिय
	टनेल तथा वेमौसमी तरकारी खेती	३	३	१	१	१	९	तृतिय
	रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	२	१	१	१०	द्वितय
चट्टयाङ	चट्टयाङ सम्वन्धी जनजेतना मुलक कार्यक्रम	३	२	२	१	१	९	तृतिय
	घरमा तथा सार्वजनिक स्थलमा अर्थिङ प्रविधि विकास	३	३	२	२	१	११	प्रथम
	चट्टयाङ सम्वन्धी तालिम, गोष्ठी, होर्डिंङबोर्ड स्थापना	२	२	२	१	१	८	तृतिय
हावाहुरी	सुरक्षित घर बनाउनको लागि समुदाय स्तरमा चेतना तथा अभिमुखीकरण	२	३	२	१	२	८	तृतिय

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा	प्रभावकारिता(१-३) (ख)	छ्यकेो प्रभावकारिता(१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक संवेदनशीलता (ङ)	कूल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमीकरण)
	रेडियो तथा संचार माध्यमबाट सचेतना कार्यक्रम	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	प्राविधिकको डिजाईन तथा नक्सानुसार बलियो संरचना निर्माण गर्ने	३	३	१	१	१	११	द्धितय
आगलागी	सामुदायिक बनमा अग्नीरेखा निर्माण गर्ने	३	३	२	१	१	१०	द्धितय
	अग्नि नियन्त्रण सम्वन्धी तालिम संचालन गर्ने	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
	सचेतनाको लागि डढेलो नियन्त्रण होर्डिंङ बोर्ड स्थापना गर्ने	३	२	२	१	१	९	तृतिय
	अग्नी नियन्त्रण उपकरणको व्यवस्थापन गर्ने	३	३	२	१	२	११	द्धितय
तुषारो	तुषारो सहन सक्ने वाली लगाउने	३	३	२	२	१	११	प्रथम
	वर्षे बालीको रुपमा आलु खेती प्रवर्धन	३	३	२	१	१	१०	द्धितय
	पोलिहाउसमा खेती, प्लाष्टिक टनेलमा तरकारी बाली प्रवर्धन कार्यक्रम	३	३	१	१	१	९	तृतिय
असिना	असिनाले असर नगर्ने बाली लगाउने	३	२	२	१	१	९	द्धितय
	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	३	३	१	१	१	९	द्धितय
	पोलिहाउसमा खेती, प्लाष्टिक टनेलमा तरकारी लगाउने	३	२	१	१	१	८	तृतिय
नदी कटान	पुर्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन	३	३	२	१	२	११	द्धितय
	तट्वन्धन निर्माण	३	३	२	२	२	१२	प्रथम
हिमपात	टनेल तथा पोलिहाउसको व्यवस्थापन गरी तरकारी खेती गर्ने,	३	३	१	२	१	११	द्धितय

५.३ अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण

अघिल्ला खण्डहरुमा भएका प्राथमिकता अनुसार सहभागितामूलक खुल्ला छलफलको आधारमा र हालसम्म भएको प्रगति तथा बाँकी क्रियाकलापहरु समेतलाई ध्यानमा राखी निम्नानुसार योजना (२०८१/०८२ देखि २०८५/०८६ सम्म) जलवायू परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, महाबु गाउँपालिकाले तयार गरेको छ। यस योजनामा बजेट अनुमान गर्दा सहभागितामूलक छलफलबाट स्थानीय अनुभव तथा वर्तमान दर रेटका आधारमा गरिएको छ। तल ७४ वटा क्रियाकलापहरु तय गरिएकाछन्।

तालिका: २८ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
१	**कृषि तथा खाद्य सुरक्षा**																
१	प्लाष्टिक टनेल तथा थोपा सिञ्चाई योजना	वटा	१२	१५०	४	६००	४	६००	४	६००	०	०	०	०	१८००	६ वटै वडाहरुमा वडा न ६ मा २ थान	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	अगुवा कृषकलाई क्षमता विकास तालिम	पटक	१	२००	०	०	१	२००	०	०	०	०	०	०	२००	१ पटक तालिम	,,
३	आवश्यक बीउबिजन सहयोग	समुह	१२५	३०	२५	७५०	२५	७५०	२५	७५०	२५	७५०	२५	७५०	३७५०	६ वटा वडाहरुमा	,,
४	पशु र कृषि बाली बिमा कार्यक्रम	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	६ वटा वडाहरुमा	,,
५	आलु पकेट क्षेत्र विस्तार तथा प्रशोधन कार्यक्रम	वटा	४	६००	१	६००	१	६००	१	६००	१	६००	०	०	२४००	वडा नं १, ४ , ५ र ६	,,
६	पशु स्वास्थ्य शिबिर	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सवै वडाहरुमा	,,
७	रैथाने बीउ तथा वाली प्रवर्धन तथा किसान प्रोत्साहन कार्यक्रम (फापर, कोदो, मकै, गुडेधान, भटमास)	पटक	६	६००	१	६००	१	६००	१	६००	१	६००	२	१२००	३६००	,,	,,
८	प्राङगारिक मल प्रवर्धन तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	६	३००	१	३००	१	३००	१	३००	१	३००	२	६००	१८००	,,	,,
९	लोकल कुखुरा प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	६	६००	१	६००	१	६००	१	६००	१	६००	२	१२००	३६००	,,	,,
१०	बाखा तथा भेँडा प्रर्वधन कार्यक्रम तथा खोर सुधार कार्यक्रम	वटा	६	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	२	१०००	३०००	,,	,,
११	मकै बीउ उत्पादन कार्यक्रम	पटक	१	८००	१	८००	०	०	०	०	०	०	०	०	८००	,,	,,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजारमा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
१२	फलफुल प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	६	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	२	१०००	३०००	,,	,,
१३	भकारो सुधार तथा मल व्यवस्थापन	वटा	६०	२०	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०	१२००	,,	,,
१४	बुंगुर प्रवर्धन कार्यक्रम	जोडा	३	५०	१	५०	१	५०	१	५०	०	०	०	०	१५०	१, २ र ३ वडा	,,
१५	कृषि संकलन केन्द्र स्थापना	वटा	६	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	२	२०००	६०००	६ वटै वडा लक्षित	,,
१६	नगदेवाली प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००		
जम्मा					५३	७०४०	५३	६४४०	५२	६२४०	४७	५५९०	५३	८६९०	३४०००	,,	,,
२	**वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण**																
१	जोखिम स्थानहरुलाई तटबन्धन, ग्याविन पर्खाल, बायोइन्जिनियरीङ गर्ने	पटक	६	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	२	२०००	६०००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	मलासेस घाँस रोपण तथा संरक्षण	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	,,	,,
३	दाँते ओखर तथा टिमुर प्रवर्धन कार्यक्रम	पटक	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	१, ४, ५ वडा लक्षित	,,
४	वन पैदावार जैविक विविधता, वातावरण सम्बन्धी नीति, कानून, योजना तर्जुमा अनुगमन तथा कार्यान्वयन	वटा	१	३००	१	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००	६ वटै वडा लक्षित	,,
५	सा.व.उ.स.संगको समन्वयमा सबै वडाका बन्यजन्तु प्रभावित वन क्षेत्रमा घेरावार गर्ने ।	वटा	१२	१०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	४	४०००	१२०००	,,	,,
६	वन क्षेत्रमा वन्यजन्तुले मन पराउने फलफुल र विरुवा रोप्ने । अम्वा, नास्पती	पटक	४	५०	०	०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२००	,,	,,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
७	निगालो बांस, अम्रिसो सहित डालेघाँस रोपण	पटक	४	१००	०	०	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	४००	,,	,,
८	सा.व.उ.स.को सहकार्यमा बनमा अग्नी रेखा निर्माण गर्ने	पटक	१२	२०	३	६०	३	६०	२	४०	२	४०	२	४०	२४०	६ वटै वडा लक्षित	,,
९	डढेलो नियन्त्रणको सूचना सहितको होर्डिंग बोर्ड स्थापना तथा सचेतना कार्यक्रम	पटक	१२	५०	२	१००	२	१००	२	१००	३	१५०	३	१५०	६००	६ वटै वडामा	,,
१०	जडीबुटी उत्पादन तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	वटा	२	३००	१	३००	१	३००	०	०	०	०	०	०	६००	वडा ५ र ६	,,
जम्मा					**१२**	**४०६०**	**१३**	**३९१०**	**११**	**३५९०**	**१२**	**३६४०**	**१६**	**६८४०**	**२२०४०**	”	”
३	**जलश्रोत तथा ऊर्जा**																
१	खानेपानी मुहान संरक्षण कार्यक्रम	आवश्यकता अनुसार	१०	१००००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	१००००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	वन क्षेत्रमा जलभरण पोखरी निर्माण	वटा	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	,,	,,
३	सिञ्चाई कुलोहरु मर्मत तथा स्तरउन्नति	वटा	१८	५००	३	१५००	३	१५००	४	२०००	४	२०००	४	२०००	९०००	६ वटै वडा लक्षित	,,
४	सिँचाईका लागि पानी संकलन टयांकी निर्माण	वटा	१८	३००	४	१२००	४	१२००	४	१२००	३	९००	३	९००	५४००	,,	,,
जम्मा					**१०**	**४९००**	**१०**	**४९००**	**११**	**५४००**	**१०**	**५१००**	**११**	**५३००**	**२५६००**		
४	**स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई**																

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
१	पानी शुद्धीकरण तथा पिउने पानीका मुहान संरक्षण सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	६	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२	१००	३००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	पानीको शुद्धीकरण सामाग्री सहयोग	पटक	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	,,	,,
३	स्वास्थ्य शिविर संचालन	पटक	२	२००	०	०	१	२००	०	०	१	२००	०	०	४००	,,	,,
४	हरेक वडामा मुख्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा डस्टविन	पटक	६	५०	२	१००	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	३००	,,	,,
५	फोहोरमैला वर्गीकरण तथा संकलन व्यवस्थापन र सचेतना कार्यक्रम	वटा	६	५०	२	१००	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	३००	,,	,,
६	सरसफाई तथा जनचेतनाका लागि दिवसहरु मनाउने	पटक	६	२५	१	२५	१	२५	१	२५	१	२५	२	५०	१५०	,,	,,
जम्मा					**७**	**४७५**	**६**	**५७५**	**५**	**३७५**	**६**	**५७५**	**८**	**६५०**	**२६५०**		
५	**स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती तथा बसाई सराई व्यवस्थापन**																
१	जोखिममा परेका घरधुरीका व्यक्तीका लागि उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	६	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	२	३००	९००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	आवास तथा भूमि व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति लागु गर्न सहजीकरण	पटक	१	१५०	१	१५०	०	०	०	०	०	०	०	०	१५०	,,	,,
३	सुरक्षित बसाईसराई सम्वन्धी ऐन, नीति तथा निर्देशिका बनाउने	पटक	१	१५०	०	०	१	१५०	०	०	०	०	०	०	१५०	,,	,,
४	विदेशवाट फर्किएका युवाहरुका लागि क्षमतामा आधारीत कृषि व्यवसायिक योजना संचालन	पटक	२	१००	०	०	१	१००	१	१००	०	०	०	०	२००	,,	,,
५	बसाईसराई, वातावरण तथा जलवायु अनुकूलनको संयोजन सम्वन्धी गोष्ठी संचालन	वटा	६	२५	१	२५	१	२५	१	२५	१	२५	२	५०	१५०	६ वटै वडामा	,,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८२/०८३ परिमाण	०८२/०८३ जम्मा	०८३/०८४ परिमाण	०८३/०८४ जम्मा	०८४/०८५ परिमाण	०८४/०८५ जम्मा	०८५/०८६ परिमाण	०८५/०८६ जम्मा	०८६/०८७ परिमाण	०८६/०८७ जम्मा	कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
६	जोखिम घरहरुलाई बस्ती स्थान्तरण गर्ने	पटक	२	५००	०	०	१	५००	१	५००	०	०	०	०	१०००	,,	,,
७	आप्रवासनलाई सुरक्षित व्यवस्थित र नियमित बनाउने, बसाई सर्ने ईच्छुक व्यक्तिहरुलाई कार्यक्रम संचालन तथा आवश्यक सहयोग प्रदान गर्ने	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	सबै वडाका जोखिम घरहरु	,,
८	बसाई सरी आउनेहरुसंग उनीहरुको व्यवसायिक अनुभव र सीप तथा मापनयोग्य आयआर्जनका क्रियाकलापहरुलाई प्रवर्धन गर्न पालिकाले अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम राख्ने	पटक	२	२५	०	०	०	०	०	०	१	२५	१	२५	५०	वडामा बसाई आउने घरहरु	,,
९	सुरक्षित बसोवास गर्नको लागि नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाउने ।	पटक	१	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	पालिका स्तरीय	,,
१०	नदी छेउको बस्ती सरक्षण गर्न मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।	पटक	१	२००	०	०	१	२००	०	०	०	०	०	०	२००	६ वटै वडा लक्षित	,,
	जम्मा				५	५२५	७	१२२५	५	८७५	४	३००	६	४७५	३४००		
६	**जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन**																
१	पुर्वसूचना प्रणाली व्यवस्थापन	वटा	१	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	सरकारी कार्यालय लगायतका सार्वजनिक भवनहरुमा चट्टयाङ प्रतिरोधी प्रणाली जडान गर्ने ।	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	,,	,,
३	बायोइन्जिनियरिङ पद्धति सम्वन्धी क्षमता विकास	पटक	१	५००	०	०	१	५००	०	०	०	०	०	०	५००	,,	,,
४	विपद् जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी नक्सांकन तथा जोखिम संवेदनशील भु-उपयोग योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	वटा	१	३००	०	०	०	०	१	३००	०	०	०	०	३००	,,	,,
५	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, विपद् जोखिम न्यूनीकरणतथा व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति, निर्देशिकाहरु तयार गर्ने	वटा	१	२००	१	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	२००	६ वटै वडा लक्षित	,,
६	आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा आधुनिक प्रविधि, पर्याप्त उपकरण र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने	पटक	१	१०००	१	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	१००००	६ वटै वडा लक्षित	,,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजार मा	०८२/०८३ परिमाण	०८२/०८३ जम्मा	०८३/०८४ परिमाण	०८३/०८४ जम्मा	०८४/०८५ परिमाण	०८४/०८५ जम्मा	०८५/०८६ परिमाण	०८५/०८६ जम्मा	०८६/०८७ परिमाण	०८६/०८७ जम्मा	कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
						००											
७	उच्च जोखिममा रहेका सार्वजनिक संस्थाहरु जस्तैः विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, खेल मैदान प्रवलिकरण गर्ने	वटा	१२	१५००	२	३०००	२	३०००	२	३०००	३	४५००	३	४५००	१८०००	,,	,,
८	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	पटक	६	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	२	२००	६००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
९	वडा विपद् व्यवस्थापन समितिको लागि खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार जस्ता क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने	पटक	६	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	२	२००	६००	६ वटै वडा लक्षित	,,
जम्मा					**८**	**४६००**	**६**	**३८००**	**६**	**३६००**	**६**	**४८००**	**८**	**५०००**	**२१८००**		
७	**उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार**																
१	रष्टिक तथा सेलार स्टोर निर्माण तथा भण्डारण गर्ने	वटा	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	वडा न ६	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	लघु उद्योग सञ्चालन गर्न ऐन कानूनहरु निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने	पटक	१	२००	०	०	१	२००	०	०	०	०	०	०	२००	पालिका स्तरीय	,,
३	जोखिम बस्ती व्यवस्थापनका लागि अध्ययन गर्ने	पटक	१	१००	०	०	१	१००	०	०	०	०	०	०	१००	६ वटै वडा लक्षित	,,
	जम्मा				**१**	**२००**	**३**	**५००**	**१**	**२००**	**१**	**२००**	**२**	**४००**	**१५००**		
८	**पर्यापर्यटन, प्राकृतिक तथा सास्कृतिक सम्पदा**																
१	पर्यापर्यटकीय पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन	वटा	१	२०००	०	०	०	०	१	२०००	०	०	०	०	२०००	पालिका स्तरीय	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु

क.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
२	हिमाल ताल मर्मत संवर्धन तथा व्यवस्थापन	पटक	१	५००	०	०	०	०	१	५००	०	०	०	०	५००	वडा नं ६	,,
३	पर्यापर्यटन प्रवर्धनको लागि क्षमता विकास	पटक	१	२००	१	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	२००	६ वटै वडा लक्षित	,,
४	बाल उद्यान स्थापना	वटा	१	८००	१	८००	०	०	०	०	०	०	०	०	८००	पालिका स्तरीय	,,
५	भौतिक तथा अभौतिक सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण र संवर्धन	वटा	६	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	२	२०००	६०००	६ वटै वडा लक्षित	,,
	जम्मा				**३**	**२०००**	**१**	**१०००**	**३**	**३५००**	**१**	**१०००**	**२**	**२०००**	**९५००**		
९	**लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जीविकोपार्जन, सुशासन सम्वन्धी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम र अनुगमन**																
१	लैगिंक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा व्यवहार परिवर्तन सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम	वटा	२	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०	१	१००	२००	६ वटै वडा लक्षित	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, गैसस, सरोकारवालाहरु
२	वातावरण सहित विविध दिवसहरु मनाउने	पटक	६	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२	१००	३००	,,	,,
३	जलवायु उत्थानशील सम्वन्धी तालिम	पटक	१	१५०	०	०	१	१५०	०	०	०	०	०	०	१५०	,,	,,
४	पूर्वसूचना प्रणाली, आपत्कालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र अध्ययन, अवलोकन भ्रमण	पटक	३	५००	०	०	१	५००	१	५००	१	५००	०	०	१५००	अन्तर जिल्ला, प्रदेश	,,
५	प्राकृतिक स्रोतमा सिमान्तकृत समुदाय, महिलाको भूमिका बिषयक तालिम	पटक	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	वडा सदस्यहरु, सावउस सदस्यहरु	,,
६	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको क्षमता वृद्धि तालिम	पटक	१	२००	१	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	२००	वडा सदस्य, सावउस सदस्यहरु	,,

क्र.स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/हजारमा	०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		०८५/०८६		०८६/०८७		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगि निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
७	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको वार्षिक समिक्षा बैठक	पटक	५	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२५०	पालिका, वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति	,,
८	जीविकोपार्जनको लागि विपन्न, सिमान्तकृत, दलित, महिलाहरुलाई क्षमता विकास तालिम	पटक	६	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	२	४००	१२००	६ वटै वडाहरु	,,
९	विपद् जोखिम सम्वन्धी रेडियो सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२५०	स्थानीय एफएम	,,
१०	जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम सम्वन्धी भिडियो डकुमेण्ट्री तयार र सफलताका कथा तयारी र बुलेटिन प्रकासन	वटा	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००	पालिका स्तरीय	,,
११	जलवायु उत्थानशील प्रविधि प्रदर्शन कार्यक्रम	वटा	१	३००	१	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००	पालिका स्तरीय	,,
	जम्मा				९	१६५०	७	१२००	६	१०५०	६	१०५०	९	११००	६०५०		
कुल जम्मा						७१७५		१४१२५		११७१५		७४८०		४१८०	४४१३५		

स्थानीय समुदायसँगको प्रत्यक्ष छलफल तथा अन्तरक्रिया र महाबु गाउँपालिका स्तरीय योजना तर्जुमा तथा ड्राफ्ट शेरिङ्ग गोष्ठीमा तयार पारिएका यी योजनाहरुको विशेष महत्व छ। यी सबै अनुकूलनका योजनाहरुले समुदायको संकटासन्टा घटाउन र जीविकोपार्जनका स्रोतप्रतिको पहुँच स्थापना गर्न महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ। छोटो समयमा प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता, थप विकल्पहरुको पर्याप्तता, लक्षित वर्गमा पुऱ्याउन सक्ने सकारात्मक प्रभाव, गरिब तथा विपन्न समुदाय (संकटासन्न समुदाय) वा घरधुरीको आवश्यकता, समय सिमामा आधारित रहेर शीघ्र गर्न सकिने र खर्चमा मितव्ययीताका आधारहरु विश्लेषण गरी प्राथमिकतामा परेका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटी यस अनुकूलन योजनाहरु तर्जुमा गरिएको छ।

परिच्छेद ६ : अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणतथा व्यवस्थापनका कार्यहरुको मूलप्रवाहीकरण

महाबु गाउँपालिकाले तय गरेको स्थानीय अनुकुलन योजनाले बसाई सराई, जलवायु परीवर्तनको अवस्था, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका सवालहरुलाई नीति, नियम, आवधिक योजनामा र वार्षिक योजनातर्जुमा मुलप्रवाहीकरण गर्न विभिन्न तहमा भएका तहगत संरचना, मन्त्रालय, स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरुको ठाडो र तेर्स्रो समन्वयन हुनुपर्ने देखिन्छ ।

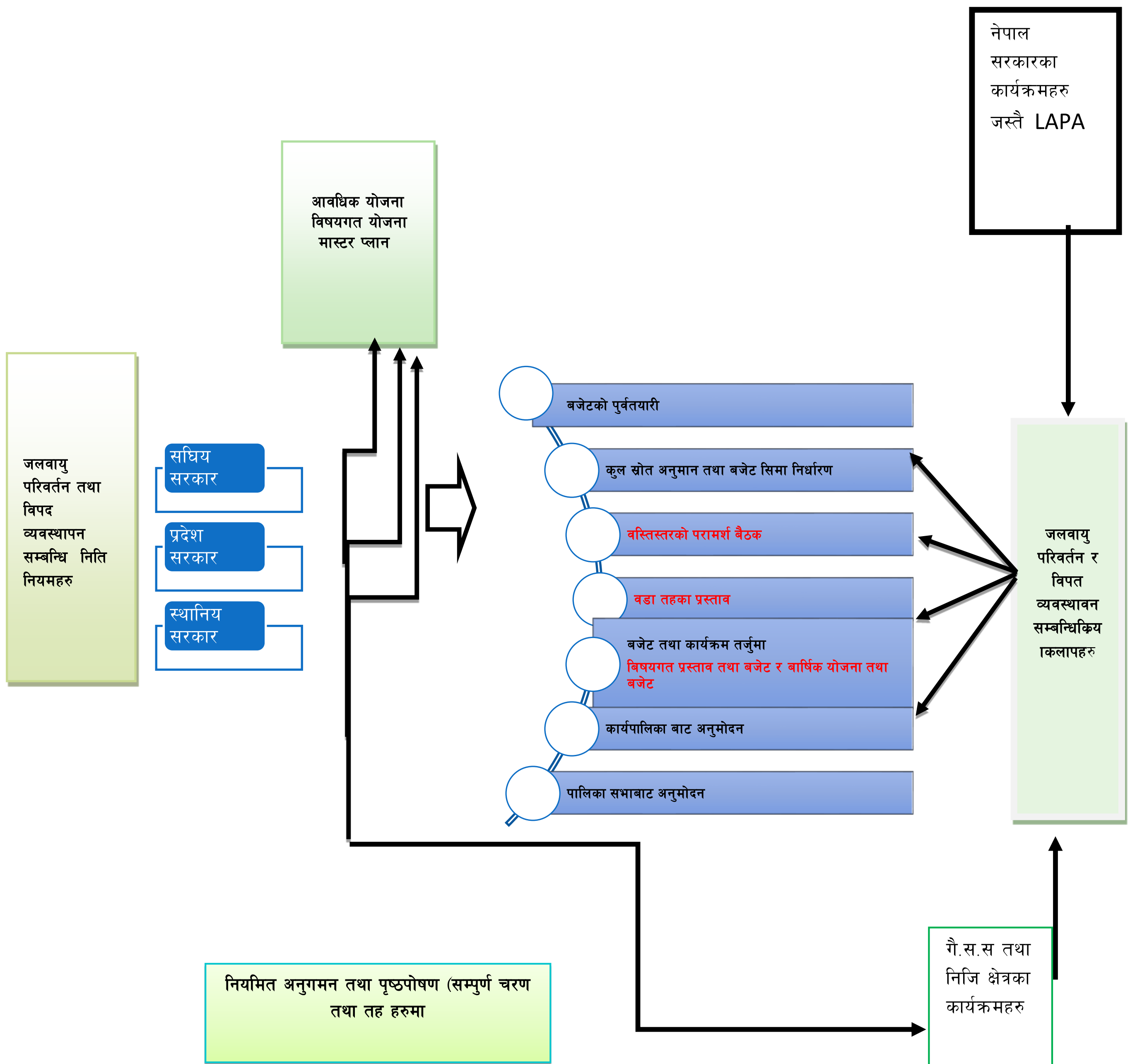

चित्र १३: मुलप्रवाहीकरणका लागि समन्वय नक्शा

स्थानीय अनुकुलन योजना स्थानीय योजना प्रक्रियामा छनौटमा परेका तर स्थानीय सरकारले लगानि गर्न नसक्ने, बहुबर्षे योजनाहरुलाई समेत प्रदेश र सघंबाट विनियोजन हुने बजेटहरुबाट विनियोजित गर्ने साथै विभिन्न तहबाट नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण गरेमा वस्ती वा वडा स्तरमा समेत जलवायु र विपद् सम्वन्धीका योजनाहरुले प्राथामिकता पाउनेछन् । योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयतहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण अनुसार हुनेछ ।

६.१.आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी स्थानीय सूचना, जोखिमको अवस्था, स्रोत साधनको उपलब्धता, गुणस्तर तथा त्यस माथिको पहुँच र अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरणको आवश्यकता पहिचानको आधारमा जलवायु परिवर्तनलाई महाबु गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुमा मूलप्रवाहीकरण गरी जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनलाई संस्थागत गरिनेछ । जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका परिवार, समुदाय, वडा, टोल वा गाउँपालिकालाई आफ्ना अनुकूलन प्राथमिकताबारे प्रष्टसँग अभिव्यक्त गर्न र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गरिनेछ । जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी विश्लेषण, अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिहरु स्थानीय आवधिक योजना अथवा दीर्घकालिन योजनामा समावेश गरिनेछ । राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगहरुको आधार पत्र तथा आवधिक विकास योजनालाई प्रस्थान विन्दु बनाएर जलवायु उत्थानशीलताका दीर्घकालीन लक्ष्य तथा सोचहरु आवधिक योजनामा समायोजन गरिनेछ । प्राविधिक रुपले कार्यान्वयन गर्न कठिन तथा धेरै स्रोत लाग्ने अनुकूलनका योजनाहरु बहु वर्षीय, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनामा समायोजन गरेर कार्यान्वयन गर्ने । स्थानीय तहबीच वा स्थानीय तह र प्रदेश एवं संघसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रकृतिका जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका आयोजनाहरु आवधिक योजनामा एकीकरण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने । स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विकास साझेदार र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गर्न मार्गचित्र तथा खाका तयार गरिनेछ ।

६.२. स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मुल्याँकन प्रक्रियामा मुलप्रवाहीकरण

अनुकूलन योजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि वडा एवं गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दलहरु, अन्य वहुसरोकारवालाहरु र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिसँग यस अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया देखि नै छलफल र समन्वय गरिएको छ । यसरी नै पालिका स्तरमा अनुकूलन कार्य योजनाका र प्रक्रियाको सम्बन्धमा प्रस्तुतिकरण गरी पालिकाका सेवा प्रदायक निकायहरुसंग छलफल गरियो । हरेक वडा स्तरका स्थानीय राजनीतिक दल, सामाजिक संस्थाहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु संग विस्तृत छलफल तयार गरी अनुकूलन कार्ययोजन तयार गरिएको छ र पालिकाबाट अनुमोदन भए पश्चात यो लागु हुनेछ । यसरी नै गाउँपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरुलाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जिल्ला समन्वय समिति तथा सम्बद्ध विषयगत कार्यालयहरु तथा अन्य सरोकारवाला निकायमा पनि पेश गरी मूलप्रवाहिकरणको लागि पहल हुनेछ । भविष्यमा गाउँपालिकाले तयार गर्ने आवधिक तथा वार्षिक योजना तथा रणनीतिहरुमा यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ । यस योजनाका प्राथमिकताहरुलाई केन्द्रिय स्तरमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न समेत आवश्यक पहल गरिनेछ । योजना समायोजनका लागि निम्नानुसार कार्यहरु समेत पहिचान गरिएका छन् ।

क) तत्काल गर्नूपर्ने

- योजनाका बारेमा सचेताना जागरण गर्ने र अपनत्वको विकास गर्ने
- स्थानीय अनुकुलन योजनालाई टोल वस्ती स्तरमा वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा छलफल गर्ने ।

- योजना पुस्तिका वा सो अन्तर्गत प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरु आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई सम्बन्धित बिषयगत तथा अन्य सरोकारवालाहरु समक्ष पेश गरी सहयोगको लागि पहल र पैरवी गर्ने ।

ख) योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नूपर्ने

तालिका २९: योजना तर्जुमा प्रक्रिया समायोजन

योजना तर्जुमाको स्तर	आवश्यक तयारी	जिम्मेवारी
टोल बस्ती स्तर	- स्थानीय अनुकुला योजना बमोजिम आ-आफनो टोल बस्तीमा छलफल गरी प्राथमिकतामा परेका योजनाहरु निर्धारित ढाँचामा पेश गर्ने	- सम्बन्धित टोल बस्तीबाट पालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति - पालिका सभा - सदस्य) वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रको व्यक्ति ।
वडा स्तर	- वडासँग सम्बन्धित कार्यक्रम भए सबैसँग समन्वय गर्नुपर्ने । - वडा विपद् व्यवस्थापन समिति लगायतका वडा स्तरमा समन्वय गर्ने ।	- वडा अध्यक्ष, सचिब वा तोकिएको व्यक्ति, वडा समितिका सदस्यहरु
गाउँपालिका स्तरमा	- गाउँ परिषदबाट अनुमोदन गराउन पहल गर्ने ।	- कार्यपालिका सदस्यहरु, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि
विषयगत क्षेत्रका योजनाहरु	- वन संग सम्बन्धित योजनाहरु सामुदायिक वनउपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेश गर्ने, माथिल्लो स्तरमा लैजानुपर्ने योजना भएपनि सम्बन्धित निकायको तल्लो तह (जस्तैः सब डिभिजन वन कार्यालय) को सिफारिस, सेक्टर स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना पेश	- सम्बन्धित बिषयगत क्षेत्रसँग - सम्बन्धित तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो ।
बिभिन्न परियोजनाहरु र विकास साझेदाहरु	- परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोझै परियोजनाको पायकको कार्यालयमा निर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेश गर्ने	- परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

६.३. अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना :

महाबु गाउँपालिका अर्न्तगत अनुकूलन योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कार्यपालिका सदस्यहरु र गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन मूल्यांकन समितिको अगुवाईमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्याङ्कनको साथै अर्धबार्षिक रुपमा समिक्षा गरिनेछ। अभिलेखिकरणमा उल्लेखित आवश्यक सूचनाहरुलाई ध्यान दिई अनुगमन गर्नुपूर्व अनुगमनको खाका तयार गरी सोही अनुसार अनुगमन र प्रतिबेदन तयार गरिनेछ। अनुगमनको लागि समितिका पदाधिकारीहरु अनुगमन सम्बन्धि अभिमुखीकरणमा सहभागि भएर मात्र अनुगमन कार्यमा संलग्न हुनेछन् जसबाट गरिएका प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहज हुनेछ। त्यसैगरी वार्षिक रुपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ भने योजनाको अन्तमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरी पुनःआगामी दिनको मुल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ। यसरी नै अनुकूलन कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन-मनन र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ। कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ। साथै गाउँपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्व अनुगमन मुल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरु संग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ।

तालिका ३० अनुगमन तथा मुल्यांकन

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
वडातहको अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	पारदर्शीता र अपनत्व कायम गर्न, अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वियन	वडा समिति, वडा स्तरीय अनुगमन समिति	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिनाभित्र(हरेक, कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वः अनुगमन तथा मुल्याङ्कन, होर्डिङ वोर्ड अवलोकन, टोल विकास सस्थासंग समन्वय गर्ने
गाउँपालिका तहको अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	- कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । - योजना र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न । - कार्यक्रमको प्रभावकारीता वृद्धि गर्दै समयमा कार्य सम्पन्न गर्न ।	कार्यपालिका सदस्य, पालिका स्तरीय अनुगमन समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय पत्रकार, नगरपालिकाका कर्मचारी तथा सहयोगी निकायहरु	अर्धवार्षिक रुपमा (पौष र असारमा)	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा वैठक तथा गोष्ठी
			त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
			त्रैमासिक	संकटासन्न वर्गहरुसँग अन्तरक्रिया
			नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन
			वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
जिल्ला तहको अनुगमन	अन्तर पालिका समन्वयन तथा अनुकूलनका राम्रा अभ्यासहरुको सिकाई आदान प्रदान गर्न पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न	समन्वयन समितिका पदाधिकारीहरु	अर्धबार्षिक वा बार्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालय	पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, कार्यक्रम संचालनको प्रभावकारिता आवश्यता औंल्याउन	**प्रदेश :-** सामाजिक विकास, उद्योग पर्यटन वन वातावरण र सम्बन्धित मन्त्रालय **सघं** :- वन तथा वातावरण र सम्बन्धित मन्त्रालय	बर्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिनेछ। साथै वडा, गाउँपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्वअनुगमन, मूल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरुसंग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ।

परिच्छेद ७: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

महाबु गाउँपालिकाले तयार गरेको स्थानीय अनुकूलन योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको नेतृत्व गाउँपालिकाले गर्नेछ । गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन बाहेक स्थानीय स्तरमा घरधुरी, स्थानीय समुदाय र परियोजनाहरुले स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्य, समुदायमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम, पारिस्थितिकिय प्रणाली, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन र विषयगत क्षेत्रसँग सम्वन्धी र समूहको योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरु समायोजन गर्नेछ । जोखिम तथा संकटासन्नता र यसका अन्तरनिहित कारणहरु व्यक्ति, घरधुरी र समुदाय स्तरमा फरक फरक भएका कारण स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृयामा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित महिला तथा संकटासन्न घरधुरीको विशिष्ट समस्यालाई समाधान गर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समावेश गरिनेछ। अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरु घरधुरी, स्थानीय समुदाय, उपभोक्ता समूह, संघ-संस्था र परियोजना स्तरमा निर्माण र कार्यान्वयन गर्नलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरु व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र उपभोक्ता समूहको जीविकोपार्जन तथा पारिस्थितिकिय प्रणालीमा आधारित हुन सक्नेछ । यस योजनाको सफल तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भूमिकाका लागि वडा समिति तथा कार्यपालिका समिति क्रियाशिल रहनेछ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना संचालन कार्यविधि अनुसार यस योजनाको कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गरिनेछ । पालिकाले प्रदेश, सघिय सरकार, गै.स.स को सहयोग तथा समन्वयनमा क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने छ ।

जलवायु वित्तका लागि पनि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना महत्वपुर्ण दस्तावेज हुनेछ। अनुकूलन योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई गाउँपालिका, विषयगत शाखा, समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लबतथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुरुप प्राविधिक तथा उपलब्ध अन्य विज्ञहरुबाट विस्तृत लागत अनुमान (इष्टिमेट) गराउनुकासाथै कार्यान्वयनमा समेत सहयोग लिईनेछ। अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको सहजिकरण स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले गर्ने छ । जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारी बनाउने, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने काम कार्यपालिका र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ। बार्षिक बजेट तर्जुमा तथा जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई मुलप्रवाहिकरण गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने तथा बजेट विनियोजनका लागि कार्यपालिकामा पैरवी समेत विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ। यस समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने आवश्यक कियाकलापहरु समेत समावेश गरिने छ। यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि वडा एवं गाउँपालिकाले पहल गर्नेछ । प्राथमिकतामा परेका हरेक क्रियाकलापहरुको विस्तृत कार्यान्वयन योजना र जिम्मेवारी तय गरी सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरुसँगको समन्वय र सहकार्यमा स्रोत तथा सेवा जुटाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि व्यक्तिगत बानी व्यवहार देखि नै परिवर्तनको खाँचो देखिएको छ। त्यसैगरी यस योजनाको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्रको भूमिका अहम् हुन सक्छ। नीजि क्षेत्रको संभावित भूमिका यसै योजनामा उल्लेख गरिएको छ। यसका लागि वडा तथा गाउँपालिकाले सम्बन्धित नीजि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ मार्फत समेत पहल गर्नेछ ।

सन्दर्भ सामग्री

- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६
- स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति २०७५
- महाबु गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७९
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- केन्द्रिय तथ्यांक विभाग राष्ट्रिय जनगणना (२०७८)
- राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action-NAPA), २०६६
- महाबु गाउँपालिका कानून संग्रह (ऐन तथा नियमावली) २०८१
- महाबु गाउपालिका स्थानीय तहमा वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विद्येयक २०७९
- महाबु गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)
- सेन्डाइ कार्यढाँचा २०१५-२०३०
- महाबु गाउँपालिका आर्थिक वर्ष २०८०/२०८१ को वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: महाबु गाउँपालिका कार्यपालिका सदस्यहको विवरण

क्र.स.	नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क न
१	जंग बहादुर शाही	अध्यक्ष	गाउंपालिका अध्यक्ष	९८५८०७४६०१
२	मञ्जु कुमारी शर्मा (पाण्डे)	उपाध्यक्ष	गाउंपालिका उपाध्यक्ष	९८४८०६२९०३
३	उदयराज उपाध्याय	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत		९८५८०७४६०३
४	सर्वराज साकी	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न १	९८२२४०३५५२
५	प्रकाश राज थापा	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न २	९८५८०५०४३७
६	कृष्ण कुमार दहाल	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न ३	९८१२५१३२५२
७	राम बहाद्र शाही	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न ४	९८४८८७१०५८
८	दिप बहादुर शाही	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न ५	९८४२९४८१४५
९	रेशम बहादुर थापामगर	वडाध्यक्ष	महाबु गाउंपालिका वडा न ६	९८४८३४६३५१
१०	कुमार नेपाली	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न १	९८२२४२८६५८
११	बसन कुमारी खत्री	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न २	९८४४८७०७२९
१२	कृष्णा देवि जैसी	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न ३	९८०६४११६३८
१३	मनकला मलामी	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न ४	९८२५५७२६४४
१४	रामे कामी	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न ५	९८४०५३५८१६
१४	पवित्रा कुमारी गिरी	कार्यपालिका सदस्य	महाबु गाउंपालिका वडा न ६	९८६८१२२०३१

अनुसूची २: महाबु गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन समितिको नामावली

क्र.स.	नाम	पद	प्रतिनिधि	सम्पर्क न
१	जंग बहादुर शाही	अध्यक्ष	गाउँपालिका अध्यक्ष	९८५८०७४६०१
२	उदयराज उपाध्याय	सदस्य सचिव	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	९८५८०७४६०३
३	कुमार नेपाली	सदस्य	विपद् तथा वातावरष समिति संयोजक	९८२२४२८६५८
४	रमेश दशौदी	सदस्य	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	
५	डा. सन्तोष भण्डारी	सदस्य	पशु शाखा प्रमुख	
६	सागर भुसाल	सदस्य	कृषि शाखा प्रमुख	
७	डिल्ली कुमार हमाल	सदस्य	प्रहरी प्रमुख	
८	कनकसेन ठकुरी	सदस्य	गैरसरकारी संस्थगा प्रतिनिधि	
९	झलक गिरी		पत्राकार महासंघको गाउँपालिका स्तरीय पत्राकार	
१०	शान्ती प्रसाद उपाध्याय		उद्योग बाणीज्य संघका प्रमुख	
११	ई. रबिन थापा		महाबु गाउँपालिकाको प्राविधिक	

अनुसूची ३: कार्यक्रमका फोटोहरु

२०८२ बैशाख २४ र २५ गते स्थानीय अनुकूलन योजनाको मश्यौदा उपर सरोकारवालाहरु बीच छलफल भई योजनालाई अन्तिा रुप दिई पालिकामा अनुमोदनका लागि सिफारिस भई योजन आ.व. २०८२/०८३ देखि २०८६/०८७ सम्मका लागि तयार भई सबैको प्रतिवद्धता जाहेर भएकोछ। माथिको फोटोमा लापाको डकुमेण्ट आईओएमका प्रतिनिधि श्री प्रतिष्ठा प्याकुरेलले गाउँपालिका अध्यक्ष श्री जंग बहादुर शाहीलाई हस्तान्रण गरिएकोछ।

महाबु गाउंपालिका स्तरीय बसाई सराई,लैगिक,विपद् तथा जलवायु परीवर्तत केन्द्रित स्थानिय जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना तयारी र भिडियो प्रस्तुति छलफल कार्यक्रम माघ ९, २०८१

महाबु गाउंपालिका वडा स्तरीय बसाई सराई,लैगिक,विपद् तथा जलवायु परीवर्तत केन्द्रित स्थानिय जलवायु अनुकुलन सम्वन्धि छलफल तथा सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण (VCA) औजार सहित छलफल कार्यक्रम

अनुसूची ४: कार्यक्रमको उपस्थिति विवरण

महाबु गाउंपालिका स्तरीय स्थानीय जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना तयारी र भिडियो प्रस्तुति छलफल कार्यक्रम माघ ९, २०८१।

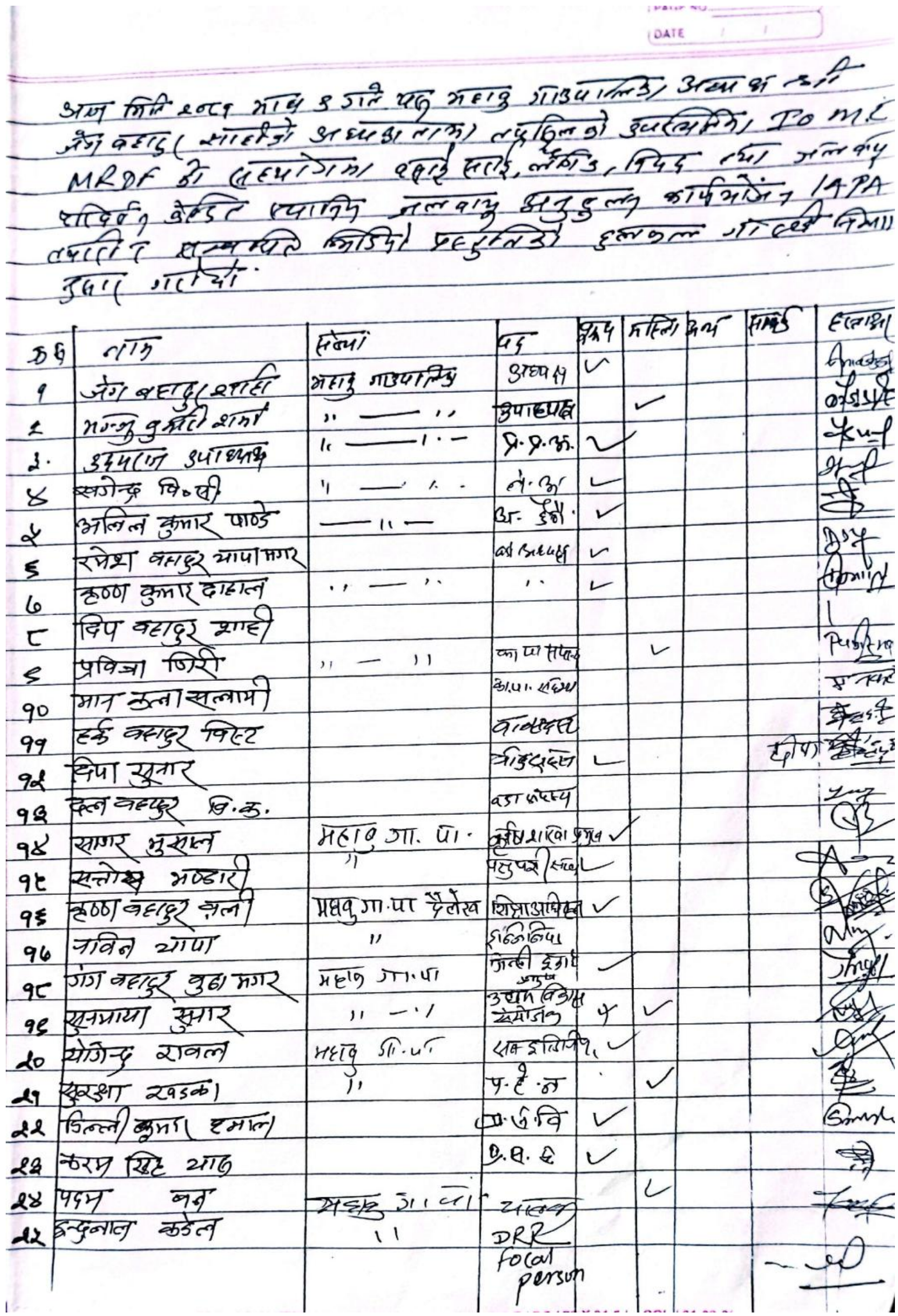

DATE

आज मिति २०८१ माघ ९ गते यस महाबु गाउँपालिकाको अध्यक्ष श्री जंग बहादुर शाहीज्यूको अध्यक्षतामा तपशिलका उपस्थितिमा, IDMC/MRDF को सहयोगमा वडा स्तरीय, लक्षित, विपद तथा जलवायु परिवर्तन केन्द्रित स्थानीय जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना / LAPA तयारी सम्बन्धित भिडियो प्रस्तुतिको छलफल गरी निम्न निर्णय गरियो।

क्र.सं	नाम	संस्था	पद	पुरुष	महिला	दलित	[illegible]	हस्ताक्षर
१	जंग बहादुर शाही	महाबु गाउँपालिका	अध्यक्ष	✓				
२	मन्जु कुमारी शर्मा	,, —— ,,	उपाध्यक्ष		✓			
३	उद्धवराज उपाध्याय	,, —— ,,	प्र.प्र.अ.	✓				
४	खगेन्द्र वि.सी.	,, —— ,,	ले.अ.	✓				
५	अनिल कुमार पाण्डे	—— ,, ——	अ. इन्जी.	✓				
६	रमेश बहादुर थापा मगर		[illegible]	✓				
७	कृष्ण कुमार दाहाल	,, —— ,,	,,	✓				
८	दिप बहादुर शाही							
९	प्रतिभा गिरी	,, —— ,,	का.पा.सदस्य		✓			
१०	मान कला सल्लामी		का.पा. सदस्य					
११	हर्क बहादुर विष्ट		वडाध्यक्ष					
१२	दिपा सुनार		[illegible]	✓			दलित	
१३	[illegible] बहादुर वि.क.		वडा सदस्य					
१४	सागर भुसाल	महाबु गा. पा.	कृषि शाखा प्रमुख	✓				
१५	सन्तोष भण्डारी	,,	पशुपक्षी शाखा	✓				
१६	कृष्ण बहादुर खत्री	महाबु गा.पा दैलेख	शिक्षा अधिकृत	✓				
१७	नविन थापा	,,	इन्जिनियर					
१८	गंग बहादुर बुढा मगर	महाबु गा.पा	जन्तु इकाई	✓				
१९	सुनमाया सुनार	,, —— ,,	उद्यम विकास सहजकर्ता		✓			
२०	योगेन्द्र रावल	महाबु गा.पा	[illegible]	✓				
२१	सुरक्षा खड्का	,,	प.है.ना		✓			
२२	जिल्ली कुमार हमाल		[illegible]	✓				
२३	करम सिंह थापा		[illegible]	✓				
२४	पदम बम	महाबु गा.पा	चालक		✓			
२५	इन्द्रलाल कडेल	,,	DRR focal person					

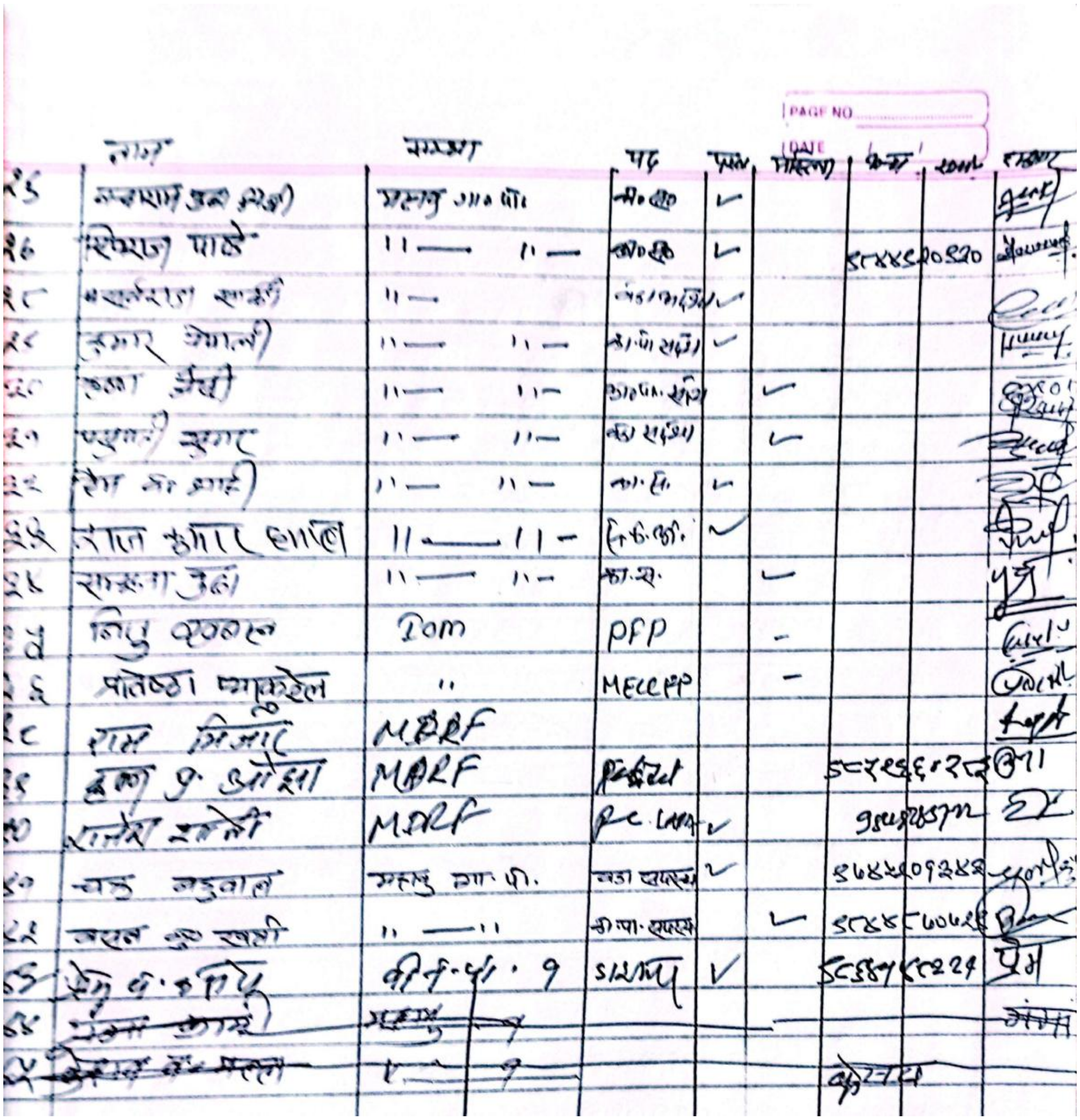

	नाम	संस्था	पद	पुरुष	महिला	फोन		हस्ताक्षर
२५	[illegible]	महाबु गा.पा.	[illegible]	✓				[illegible]
२६	हिमराज पाण्डे	॥—— ॥——	[illegible]	✓		९८४४८२०५२०		[illegible]
२८	[illegible] शाही	॥——	[illegible]	✓				[illegible]
२९	कुमार नेपाली	॥—— ॥——	[illegible]	✓				[illegible]
३०	[illegible]	॥—— ॥——	[illegible]		✓			[illegible]
३१	[illegible]	॥—— ॥——	[illegible]		✓			[illegible]
३२	[illegible]	॥—— ॥——	का.स.	✓				[illegible]
३३	राज कुमार शाही	॥—— ॥——	[illegible]	✓				[illegible]
३४	[illegible]	॥—— ॥——	का.स.		✓			[illegible]
३५	[illegible]	Dom	PFP		–			[illegible]
३६	प्रतिष्ठा [illegible]	”	MECCPP		–			[illegible]
३८	राम [illegible]	MRRF						[illegible]
३९	[illegible] प्र. ओझा	MRRF	[illegible]			९८४८६०२८[illegible]		[illegible]
४०	[illegible]	MRRF	[illegible]	✓		[illegible]		[illegible]
४१	[illegible]	महाबु गा.पा.	वडा सदस्य	✓		९८४८४०९३४८		[illegible]
४२	[illegible]	॥ —— ॥	गा.पा. सदस्य		✓	९८४८८६०४८[illegible]		[illegible]
४३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	✓		९८३४७९८२२४		प्रेम
~~४४~~	~~[illegible]~~	~~[illegible]~~						[illegible]
~~४५~~	~~[illegible]~~	~~[illegible]~~				[illegible]		

निर्णयहरु

आजको गोष्ठीले तपसिल बमोजिमको निर्णय गर्यो।

१) गोष्ठीको छलफल पछी LAPA को विभिन्न औजारहरु प्रयोग गरी घरै मिति २०८१ माघ १० गते देखी १६ गते सम्म १० देखी ६ बजे वडाहरुमा छलफल गर्ने र कार्यतालिका गर्ने निर्णय गरियो।

२) बढ्दै गइरहेको लैंगिक विपद तथा जलवायु परिवर्तन केन्द्रित स्थानीय जलवायु अनुकुलन कार्ययोजना LAPA संग सम्बन्धित भिडियो Documentary प्रदर्शन र प्रस्तुतिकरण मा छलफल भयो।

३. वडाको कार्यक्रम तालिका निम्नानुसार गर्ने निर्णय गरियो।

वडा नं. १ - २०८१ माघ १२ गते
वडा नं. २ - २०८१ माघ १५ गते
वडा नं. ३ - २०८१ माघ १६ गते
वडा नं ४ - २०८१ माघ १० गते
वडा नं. ५ - २०८१ माघ ११ गते
वडा नं. ६ - २०८१ माघ १४ र १८ गते

मिति २०८२ बैशाख २४ र २५ गते स्थानीय अनुकस्लन योजनाको मश्यौदा माथि छलफल र सुझाव संकलन तथा पालिकाबाट अनुमोदन र मूलप्रवाहीकरणका लागि भएको बैठकमा उपस्थित सहभागिहरु सहित माईन्यटिङ र निर्णयहरु निम्नानुसार थियो ।

PAGE NO.
DATE / /

आज मिति २०८२।०१।२५ गतेका दिन यस महाबु गाउँपालिकामा क्यारसराई तथा जलवायु परिवर्तनमुखि स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजनाको मश्यौदा उपर छलफल, राय सुझाव संकलनका लागि सरोकारवालाहरु बिच छलफल सम्बन्धी दुई दिने कार्यक्रम महाबु गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री जँगबहादुर शाहीको अध्यक्षतामा तपसिलको उपस्थीतीमा तपसिलको निर्णय सहीत सम्पन्न गरियो।

उपस्थीती:

अध्यक्ष: श्री जँग बहादुर शाही (गा.पा. अध्यक्ष)
अतिथी: श्री मन्जु कुमारी शर्मा पाण्डे (गा.पा. उपाध्यक्ष)
,, : श्री उदयराज उपाध्याय (प्र.प्र.अ)
,, : श्री सर्वेराज आर्कि (वडा अध्यक्ष वडा नं १)
,, : श्री पुष्पराज थापा (,, ,, ,, २
,, : श्री कृष्ण कुमार दाहाल (,, ,, ,, ३)
,, : श्री राम बहादुर शाही (,, ,, ,, ४)
,, : श्री दिप बहादुर शाही (,, ,, ,, ५)
,, : श्री रेशम बहादुर थापामगर (,, ,, ,, ६)
,, : श्री पवित्रा कुमारी गिरी रावत (कार्यपालिका सदस्य
,, : श्री कल्पना जोशी (,, ,,)
,, : श्री राम बहादुर कामी (,, ,,)
,, : श्री कुमार नेपाली (,, ,,)
,, : श्री खगेन्द्र कुमार बि.सी (लेखा अधिकृत)
,, : श्री सागर भुसाल (कृषि अधिकृत)
,, : श्री डा सन्तोष भण्डारी (पशु चिकित्सक)
,, : श्री रिता कुमारी रोकाय (I.T)
,, : श्री नविन थापा (इन्जीनियर)
,, : श्री रविन्द्र बहादुर शाही (रोजगार संयोजक)
,, : श्री डीगबहादुर बुढा मगर (प्रशासन सहायक)
,, : श्री बल बहादुर बिष्ट (प्री.सी)
,, : श्री सन्तोष प्र. आचार्य (डी.सी. फोकल)

PAGE NO. DATE / /

श्री : सुरक्षा खड्का (पि.हि.ले)
श्री : ठाइना सुनार (उद्यमविकास सहजकर्ता)
श्री : नन्दराम बुढा (का.स)
श्री : प्रतिष्ठा स्यागुरेल (IOM प्रतिनिधि)
श्री : राम बहादुर मिजार (M.R.Df)
श्री : कर्ण बहादुर ... (ने.रे.सो. प्रकाशन ...)
श्री : शेर बहादुर सिंह ठकुरी (... दैलेख)

प्रस्तावहरु:
(१) स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना स्वीकृतीका लागि कार्यपालिकामा पेश गर्ने सम्बन्धमा।
(२) LAPA कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता सम्बन्धमा।
(३) धन्यवाद ज्ञापन सम्बन्धमा।

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथी छलफल गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (IOM) को आर्थिक सहयोग र MRDf को प्राविधिक सहयोगमा निर्माण गरेको स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना विस्तृत छलफल गरी स्वीकृतिका लागि महाबु गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने निर्णय गरियो।

निर्णय नं. २ महाबु गाउँपालिकाको स्थानिय अनुकुलन कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि उपस्थित सम्पूर्ण सहभागी हरुको प्रतिबद्धता जाहेर गर्ने निर्णय गरियो।

निर्णय नं. ३ : महाबु गाउँपालिकाको स्थानिय अनुकुलन कार्ययोजना निर्माणमा आर्थिक सहयोग गर्नुहुने अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन संगठन (IOM), प्राविधिक सहयोग गर्नुहुने MRDF, सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि र कर्मचारी हरुलाई धन्यवाद